A. LIMBA ROMÂNĂ - definitivat

I. Limbă și comunicare

- **Tipuri de comunicare. Comunicare orală și scrisă. Discursul**

Comunicarea, este definită – de către majoritatea specialiştilor - ca un proces prin care un *emiţător* transmite o *informaţie receptorului* prin intermediul unui *canal,* cu scopul de a produce asupra *receptorului* anumite efecte.

Comunicarea orală este procesul de transmitere sau primire a mesajelor cu ajutorul cuvintelor vorbite. Acest mod de comunicare este foarte utilizat în întreaga lume din cauza transmiterii rapide a informațiilor și a răspunsului prompt.

Comunicarea orală poate fi fie sub forma unei conversații directe între două sau mai multe persoane, cum ar fi comunicarea față în față, prelegeri, întâlniri, seminarii, discuții de grup, conferințe etc. sau conversație indirectă, adică forma de comunicare în care este folosit un mediu pentru schimbul de informații cum ar fi conversația telefonică, apelul video, apelul vocal etc.

Comunicarea în care mesajul este transmis în formă scrisă sau tipărită este cunoscut sub numele de **comunicare scrisă**. Este cel mai fiabil mod de comunicare și este foarte preferat în lumea afacerilor datorită naturii sale sofisticate și formale. Diferitele canale de comunicare scrisă sunt scrisorile, e-mailurile, jurnalele, revistele, ziarele, mesajele text, rapoartele etc.

Discursul reprezintă forma clasică a comunicării verbale. Emițătorul acestui tip de comunicare se numește orator, iar receptorul audiență. Canalul prin care se transmit informațiile este limba vorbită

- **Natura, unitățile și funcțiile limbajului**

Ca proces, comunicare presupune o serie de caracteristici, şi anume:

- comunicarea este un proces uman;
- comunicarea este un proces conştient;
- comunicarea este procesul prin care se creează o anumita semnificaţie;
- comunicarea este un proces continuu;
- comunicarea este procesul prin care se construieşte sensul atitudinilor şi comportamentul oamenilor;
- comunicarea se naşte în context;
- comunicarea este un proces simbolic;
- comunicarea este un proces în care feedback-ul are un rol crucial;
- comunicarea este un proces complex;
- comunicarea este un proces ireversibil (impactul pe care mesajul îl poate avea asupra celui care l-a receptat).

Elementele comunicării:

Emiţător — cel care transmite un mesaj.

Receptor — cel care primeşte un mesaj.

Într-un act de comunicare pot exista mai mulţi emiţători şi mai mulţi receptori. Cel mai adesea, rolurile de emiţător şi de receptor sunt interşanjabile în comunicarea

interpersonală, în sensul că un emiţător poate deveni la rândul lui receptor şi invers. Există şi situaţii în care destinatarul mesajului rămâne să îndeplinească doar rolul receptorului (când asistă la o conferinţă sau când ascultă radioul sau urmăreşte o emisiune de televiziune). Doar în comunicarea intrapersonală emiţătorul şi receptorul sunt reprezentaţi de aceeaşi persoană.

Mesaj — secvenţa de semnale (verbale sau /şi nonverbale) pe care o emiţătorul o transmite către receptor. Pentru a fi înţeles, mesajul trebuie construit din unităţi / elemente cunoscute deopotrivă de emiţător şi de receptor.

Cod — tipul de semnale utilizat: lingvistice (orale sau scrise), gesturi, semnale vizuale (semne de circulaţie) sau sonore (alfabetul Morse) etc. Codurile specifice prin care se realizează în mod curent comunicarea interpersonală sunt limbile naturale. Există însă şi alte coduri (Braille, cel al surdo- muţilor) care funcţionează în cadrul unor grupuri mai restrânse. Deşi schema lui Jakobson se referă la comunicarea verbală, putem să extrapolăm acest model şi la alte tipuri de comunicare. Există şi coduri artistice distincte (plastic, muzical, cinematografic) prin care se comunică o anumită viziune despre lume sau coduri ale comunicării prin mass-media (care îmbină elementele verbale, nonverbale şi paraverbale cu imaginea sau cu elemente sonore nonverbale). Comunicarea poate fi, deci, realizată prin diferite tipuri de limbaj.

Canal — mediul prin care mesajul ajunge de la emiţător spre receptor: aerul prin care circulă vocea în comunicarea orală; scrisoarea, telegrama biletul în comunicarea scrisă; telefonul, faxul, poşta electronică în comunicarea rapidă la distanţă). Canalul poate fi bruiat prin zgomote, scris neciteţ, pete, greşeli de tipar etc.

Context — aspectul la care se referă mesajul; tema, subiectul, referentul acestuia, care poate fi real (în textele ştiinţifice, publicistice) sau imaginar / fictiv (în operele literare). În pragmatică, contextul are o altă semnificaţie, cuprinzând toate elementele care determină sau influenţează într-un anume mod o situaţie de comunicare concretă: locul şi momentul în care se desfăşoară comunicarea, relaţiile dintre vorbitori. Dimensiunea pragmatică nu poate fi ignorată în lecţiile de limba şi literatura română, ea putând fi circumscrisă prin întrebări de tipul: Unde, când se petrece comunicarea?, Care sunt relaţiile dintre cei care comunică?

Funcţiile limbajului

Fiecare funcţie se dezvoltă în legătură cu unul dintre factorii/ parametrii actului de comunicare (*emiţător, receptor, context, cod, canal, mesaj*). Într-un mesaj, se manifestă de obicei mai multe funcţii ale limbajului, simultan, dar unele sunt dominante în anumite secvenţe.

Funcţia expresivă sau emotivă (centrată pe **emiţător**) — prin care se exprimă subiectivitatea locutorului: stările, sentimentele, valorile sale; mijloace specializate de realizare a acestei funcţii sunt interjecţiile (Ah! Vai!), verbele de stare (mă bucur, sufăr) sau cele cu sens evaluativ (mi se pare, cred).

Funcţia de apel sau conativă (centrată pe **receptor**) — prin care se exprimă o încercare de a-l influenţa, de a-l incita la acţiune pe interlocutor printr-un ordin, o rugăminte etc.; mijloace specializate: imperativul (Vino! Spune!). Funcţia expresivă şi

cea conativă sunt interdependente: exprimarea unui sentiment sau a unei senzaţii poate avea sensul unei cereri indirecte (Mi-e sete!), iar un îndemn sau o rugăminte presupun de obicei o dorinţă a vorbitorului (Ajută-mă!).

Funcţia referenţială (centrată pe **context**) — prin care se transmit informaţii despre lumea reală sau imaginară.

Funcţia fatică (centrată pe **canal**) — prin care se controlează „canalul" şi menţinerea contactului dintre interlocutori, prin verificări şi confirmări (Alo! Mai eşti pe fir? Hei! Mă asculţi?)

Funcţia metalingvistică (centrată pe **cod**) — prin care se controlează „codul", cuvintele folosite, discutându-le înţelesul sau forma pentru a favoriza înţelegerea lor corectă.

Funcţia poetică (centrată pe **mesaj**) — prin care se pune în valoare mesajul ca atare, forma în care este structurat/ organizat acesta. Prin funcţia poetică, un mesaj nu mai este un simplu instrument (un vehicul pentru informaţie), ci un text interesant în sine, plăcut, frumos, obsedant, amuzant, uşor de fixat în memorie. Pregnanţa mesajului e produsă de simetrii, repetiţii, rime, ritm, sensuri figurate etc. Funcţia poetică a limbajului se manifestă nu doar în poezie, ci şi în vorbirea curentă, în expresii şi locuţiuni populare, în sloganuri publicitare, în proverbe etc.

- **Textul. Tipologia textului: ficţional şi nonficţional, literar (epic, liric, dramatic) şi nonliterar, continuu, discontinuu, multimodal; simplu şi complex - caracteristici**

TEXTUL LITERAR

Are caracter ficţional (prezintă o lume virtuală, creată de autor, cu ajutorul imaginaţiei. Are scop estetic, produce emoţie şi stimulează fantezia cititorului. În logica ficţiunii, textul literar nu poate fi considerat nici adevărat, nici fals.. Prezintă personaje, "realităţi de hârtie", create de autor, care nu trăiesc în realitate , ci doar în lumea imaginară a operei literare. Se remarcă prezenţa expresivităţii , caracteristică a limbajului, obţinută prin utilizarea figurilor de stil, a imaginilor artistice. Pot fi folosite cuvinte şi expresii populare, regionalisme, arhaisme, neologisme. Vehiculează valori general umane prin diverse teme şi motive literare (natura, iubirea, istoria, copilăria, aventura, războiul, satul, oraşul,..) Prezintă o mare varietate de forme, specii, în **genul liric, epic şi dramatic**. Apare atât funcţia tranzitivă(de transmitere de informaţii), cât şi funcţia reflexivă(de transmitere a propriilor convingeri, sentimente) a limbajului. Utilizează cu mai mare frecvenţă sensul figurat (conotativ) al cuvintelor.

TEXTUL NONLITERAR

Are caracter nonficţional (prezintă aspecte ale realităţii, observate de autor şi transformate în informaţie). Are scop informativ (transmite informaţii şi/sau persuasiv (încearcă să convingă receptorul, pentru a-l determina să facă sau să creadă un anumit lucru). Se bazează pe aspecte adevărate, aparţinând realului cotidian. Prezintă şi se referă la persoane reale. În general, este lipsit de expresivitate, dar unele forme, cum ar fi reclamele , de exemplu, pot utiliza totuşi jocuri de cuvinte, figuri de stil, diferite sensuri ale cuvintelor. Este folosit aspectul corect, îngrijit al limbii. Se remarcă prin obiectivitate, claritate, utilizează uneori clişee de limbaj , formule fixe în diverse acte oficiale. Prezintă

o mare varietate de forme: texte de lege, reclame, articole de ziar, ştiri, anunţuri, acte oficiale, lucrări ştiinţifice, reţete, prospecte medicale. Apare doar funcţia tranzitivă a limbajului. Utilizează cu mare fracvenţă sensul propriu (denotativ)al cuvintelor.

TEXTUL CONTINUU (alcătuite din enunțuri organizate în paragrafe): poezii, proză clasică și

contemporană, din literatura pentru copii, română și străină, postări online, texte autobiografice,

instrucțiuni;

TEXTUL DISCONTINUU: tablă de materii/cuprins, liste, tabele, calendare, etichete, articole din DEX;

schema;

TEXTUL MULTIMODAL: manualul, benzile desenate

- **Secvențe prototipice: secvența narativă, secvența descriptivă, secvența dialogală, secvența explicativă, secvența argumentativă**

  Jean-Michel Adam în *Les textes, types et prototypes* afirmă existența unor secvențe prototipice care apar atât în textele literare, cât și în cele nonliterare. Acestea sunt: secvența narativă, secvența descriptivă, secvența argumentativă, secvența explicativă, secvența dialogală.

  Secvența narativă

  Situație inițială - Transformare/proces - situație finală (complicație - acțiune - rezolvare)

  Putem regăsi acest tip de secvență și în textele literare epice, dar și în relatarea unor fapte diverse în presă sau în prezentarea unor evenimente din istorie. De asemenea, este un tipar pe care-l folosim fiecare dintre noi în mod uzual atunci când povestim cunoscuților întâmplări auzite, citite sau trăite de noi.

  Secvența descriptivă

  Descrierea apare nu doar în texte literare sau în proză (descrierea unui peisaj, a unui loc, a unui interior, portretul unui personaj), în poezie (în pasteluri, de pildă) sau în teatru (în indicațiile scenice), ci și în descrierea științifică sau în textele de tip publicitar. De asemenea, noi înșine facem descrieri atunci când facem portretul unui cunoscut, când le prezentăm altora locuri sau interioare pe care le cunoaștem.

  Secvența argumentativă

  Teză/premisă - argumente - concluzie

  Argumentația nu este prezentă, cum am fi poate înclinați să credem, doar în pledoariile avocaților (deci în stilul juridic), ci și în eseuri sau în texte literare (fie în vorbirea sau gândurile unui personaj, fie în dialogul dintre personaje), în texte științifice sau în editoriale.

  Secvența explicativă

  Precizarea temei - De ce? - Pentru că - (Cum - Astfel) - Concluzie/ evaluare

  Și secvența explicativă poate fi găsită în diverse tipuri de texte nonliterare (științifice, juridice, administrative, publicistice) sau literare (în vorbirea naratorului sau a

personajelor, în poezie etc.). De asemenea, folosim adesea acest tipar, oral sau în scris, atunci când oferim diverse explicații.

Secvența dialogală

Secvența fatică (deschidere) - Secvențe tranzacționale - Secvență fatică (închidere)

Secvența dialogală apare atât în textele literare (în vorbirea personajelor) sau în mass-media audio-vizuală (în dezbateri televizate), cât și în experiența noastră cotidiană, când vorbim față în față cu cineva sau la distanță (prin telefon).

Adam evidențiază, pe de o parte, faptul că aceste tipuri relativ stabile de secvențe se regăsesc în combinații infinite în textele literare sau nonliterare, iar, pe de altă parte, că o secevență , mai apropiată sau mai îndepărtată de tiparul de bază (de prototip) nu este decât o exemplificare , o actualizare a narativului, descriptivului, argumentativului, sau a explicativului, putând fi mai mult sau mai puțin tipică.

- **Organizarea coerentă a textului: succesiunea ideilor, folosirea corectă a timpurilor verbale și a anaforelor**

  Esențială pentru coerența textului este folosirea anaforelor (a elementelor care trimit la același referent). Reluarea anaforică prin alte substantive, prin pronume sau prin subiecte subînțelese nu poate fi reconstituită cu precizie, ceea ce constituie un defect al textului.

  Reguli de organizare:

  - eleminarea repitițiilor inutile, a detaliilor nerelevante;
  - transpunerea dialogului în vorbire indirectă, cu explicitarea actelor de vorbire, sau rezumarea sa;
  - renunțarea la deictice și oferirea de precizii;
  - dezambiguizarea relațiilor anaforice;

- **Limba literară și limba populară. Limba română standard (*vezi infra Limba standard*)**

  Forma cea mai îngrijită a limbii este **limba literară**. Ea se caracterizează prin respectarea normelor exprimării corecte din punct de vedere gramatical şi prin folosirea unui vocabular nuanţat şi a unui stil îngrijit. Limba literară nu trebuie confundată cu cea a literaturii artistice.

  Limba populară respectă, in general, normele de baza ale gramaticii, dar se deosebeşte de cea literară prin: spontaneitate, oralitate şi diferenţieri regionale sau dialectale (la toate nivelurile limbii).

- **Stilurile funcționale ale limbii**

  Stilul funcţional este o varietate a limbii specializată (individualizată prin particularităţi de limbă) în redarea conţinutului unui domeniu sociocultural.

  Numărul de stiluri funcţionale într-o limbă este variabil (I. Iordan distinge 6 stiluri: literar, ştiinţific şi tehnic, publicistic, oficial, oratoric, familiar; I. Coteanu considera că există numai 3: beletristic, ştiinţific, juridico-administrativ; Maneca – 4 stiluri: artistic, ştiinţific, colocvial şi oficial; Lidia Sfârlea 5: artistic, administrativ, ştiinţific, familiar, epistolar; Paula Diaconescu 4 stiluri: artistic, publicistic (gazetăresc), ştiinţific şi administrativ; Irimia, 5 stiluri: beletristic, ştiinţific, colocvial, juridico-administrativ, publicistic). V. Vişinescu identifică următoarele stiluri funcţionale de bază: stilul

beletristic (artistic), stilul ştiinţific (tehnico-ştiinţific), stilul juridico-administrativ, stilul publicistic (Iorgu Iordan, D. Macrea), numit şi stil profesional (Al. Graur) – definit ca stil mixt, contestat de Ion Coteanu; stilul publicistic conţine varietăţi de stiluri mass-media sau mediatice: stilul presei scrise (tipărite), stilul radiofonic, stilul televizat, stilul agenţiilor de presă, stilul publicitar. În general, se admite existenţa următoarelor stiluri funcţionale ale limbii (sociolecte): beletristic, ştiinţific, administrativ-juridic, publicistic (jurnalistic) şi colocvial (familiar). Unii lingvişti au identificat şi alte stiluri, care însă prin caracterul lor eterogen şi neprecizat, formează, mai degrabă, nişte limbaje aparte, încadrabile în stilurile deja identificate: oratoric, epistolar, telegrafic etc. Rodica Zafiu a identificat mai multe varietăţi de stil: publicitar, religios, politic, vrăjitoresc, epistolar, familiar, tehnic şi birocratic, cel al comentariului sportiv, al securităţii şi al mediilor electronice, al modei etc.

Stilul beletristic (**artistic**) are drept caracteristică fundamentală funcţia poetică (expresivă, sugestivă) a limbajului şi se foloseşte în operele literare în proză, versuri şi în cele dramatice. Tot la acest stil pot fi raportate eseurile, jurnalele, memoriile, amintirile şi tot ceea ce se numeşte literatură artistică. Stilul literaturii artistice se individualizează prin următoarele trăsături:

– utilizarea imaginilor artistice, a cuvintelor cu sens figurat care, prin muzicalitate şi forţă sugestivă, conturează imagini plastice în conştiinţa cititorului;
– dominaţia cuvintelor expresive, a figurilor de stil, a topicii şi punctuaţiei relevante pentru anumite stări afective ale autorului sau pentru ideile pur intelectuale sau noţionale ale textului;
– destinatar precis – mai ales imaginaţia şi sensibilitatea cititorului, ideile fiind, aşadar, îmbrăcate în haina expresiei figurate şi sugestive a textului beletristic;
– varietatea elementelor lexicale – cuvinte din fondul principal lexical, arhaisme, regionalisme, neologisme, elemente de jargon şi argou care au ca scop reflectarea realităţii prin imagini sugestive şi crearea unor efecte de natură emoţională;
– dominaţia aspectului conotativ asupra celui denotativ, deoarece cuvintele obţin sensuri noi, figurate, prin polisemie şi se individualizează prin bogăţie sinonimică şi multitudine de sensuri secundare;
– prezenţa valenţelor stilistice ale părţilor de vorbire;
– valorificarea resurselor expresive ale tuturor nivelurilor limbii: fonetic, lexical, morfologic, sintactic, inclusiv a punctuaţiei (fără ca aceasta să fie considerată ca fiind nivel al limbii);
– exploatarea elementelor de prozodie şi de versificaţie (în genul liric);
– ocurenţa relativ sporită a subiectivităţii limbajului (pronumele pers. de pers. I – *eu*, *mă*, *mi*; verbe la pers. I; invocaţii, exclamaţii, interogaţii retorice; descrieride natură, care exprimă în mod direct trăiri, sentimente etc.);
– caracterul individualizat al stilului;
– mesajul dominat de funcţia poetică a limbajului, centrată asupra lui însuşi, ceea ce îi asigură limbajului o structură care îl face perceptibil la nivelul formei şi adesea uşor de fixat în memorie. Prin funcţia poetică, un mesaj nu mai e un simplu instrument informativ, ci un text interesant în sine: plăcut, frumos, obsedant, amuzant etc. Pregnanţa mesajului e produsă de simetrii, repetiţii, rime, ritm, sensuri figurate etc. Funcţia poetică se manifestă desigur în poezie,

dar nu numai în ea; e prezentă în vorbirea curentă, în expresii şi locuţiuni populare, în sloganuri, proverbe etc.

Stilul ştiinţific se utilizează în lucrările cu caracter ştiinţific, tehnic (articole ştiinţifice, lucrări de specialitate scrise de cercetători, savanţi etc.); comunicarea este lipsită de încărcătură afectivă, accentul cade pe comunicare de noţiuni, cunoştinţe, idei etc., funcţia limbajului este cognitivă, iar semnificaţiile unităţilor lexicale sunt eminamente denotative. Stilul ştiinţific dispune de următoarele caracteristici indispensabile:

– transmiterea informaţiilor asupra unor fenomene, obiecte, procese menite să dezvolte teorii, concepţii şi idei, să relateze rezultatele obţinute prin investigarea diferitor domenii ale realităţii sau să precizeze tehnologii cu caracter aplicativ;
– realizarea comunicării prin noţiuni ştiinţifice, raţionamente riguroase, clare, precise;
– evidenţierea ideilor adresate logicii umane, dar nu sensibilităţii omului;
– utilizarea unui vocabular ştiinţific, a unor termeni neologici şi de specialitate cu circulaţie internaţională;
– prezenţa unor elemente expresive, cuvinte cu valoare afectivă cu scopul de a întări un punct de vedere al autorului, de a sublinia o concluzie, exprimând şi adeziunea afectivă a autorului la poziţia intelectuală ilustrată prin argumentaţie logică;
– dominaţia sensurilor denotative, adică utilizarea cuvintelor în sens propriu, a termenilor de specialitate care vizează precizia comunicării;
– manifestarea apare în trei moduri de comunicare (monolog scris – lucrări, documente, monolog oral – prelegeri, expuneri, dialog oral – dezbateri, colocvii);
– prevalarea funcţiei exclusiv referenţiale;
– respectarea proprietăţii termenilor;
– orientarea mesajului de la emiţător spre receptor: emiţătorul poate fi specializat (chimist, psiholog, medic etc.), în timp ce receptorul poate fi specializat sau nespecializat, astfel încât relaţia emiţător-receptor poate fi determinată de emiţător prin numirea publicului-ţintă sau nedeterminată;
– finalitatea mesajului, manifestată în informare, educare, publicitate;
– potenţialul emoţional al mesajului (critic, polemic, neutru);
– prezenţa unui vocabular specific pentru fiecare domeniu ştiinţific;
– utilizarea unor abrevieri, simboluri, semne convenţionale, formule stereotip;
– transmiterea informaţiei prin diverse tipuri de texte (argumentativ, descriptiv, informativ, explicativ, injoctiv).
– prezenţa unor texte specifice: a) expozitive – tratatul, disertaţia, studiul, articolul, reflecţia, sinteza, eseul, referatul, comunicarea, conferinţa, alocuţiunea, nota;
b) descriptive: caracterizarea, raportul, informarea, cronica, recenzia;
identificarea datorită unor calităţi generale distincte: obiectivitate, neutralitate, concizie, claritate şi precizie.

Stilul administrativ-juridic (**oficial**) include limbajul folosit în actele oficiale (adeverinţe, certificate, expertize, procese-verbale etc.) emise de diverse organisme de stat sau private: instituţii, asociaţii, firme şi întreprinderi sau în actele adresate unor oficialităţi de către

persoane fizice ori juridice (cereri, memorii, reclamaţii, acţiuni în justiţie etc.). Stilul oficial sau administrativ-juridic se individualizează printr-o serie de caracteristici, dintre care amintim următoarele:

– utilizarea frecventă a unor clişee (şabloane) care indică modalitatea necesară de completare (se completează cu majuscule, se scrie numai în chenarul albastru, se scrie cu litere de tipar etc.) sau a unor formule lexicale cu termeni clar definiţi: „Vă aducem la cunoştinţă că", „Subsemnatul" etc.;
– separarea obligatorie a textului în alineate, paragrafe, articole numerotate („art. 3") în scopul scoaterii în evidenţă a ideilor ce se vor subliniate în actul oficial, precum şi pentru claritatea acestuia;
– exprimarea impersonală, absenţa indicilor de subiectivizare;
– limbaj denotativ;
– funcţie referenţială;
– prezenţa terminologiei de specialitate;
– utilizarea frecventă a neologismelor;
– claritatea enunţului, lipsa de ambiguitate;
– indicarea unor instrucţiuni precise prin mijloace lexicale (*trebuie, e obligatoriu, e interzis*) sau prin mijloace formale (art. 1, 2);
– evidenţierea funcţiei mesajului: informare, educare etc.;
– sublinierea potenţialului emoţional al mesajului: neutru, prohibitiv etc.;
– prezenţa obligatorie a formelor normative;
– respectarea proprietăţii termenilor.

Stilul administrativ-juridic sau oficial cunoaşte o serie de forme textuale specifice activităţilor administrative, politice, sociale, juridice, diplomatice şi economice, dintre care cele mai cunoscute sunt:

a) normative (lege, decret, hotărâre, dispoziţie, ordonanţă, decizie, ordin, regulament, instrucţiune, circulară);
b) documentare (proces-verbal, protocol, memoriu, rezoluţie, tratat, referat, angajament, adeverinţă, chitanţă, contract, procură, certificat, poliţă, recipisă);
c) informative (anunţ, declaraţie, comunicare, înştiinţare, notificare, curriculum vitae, cerere, notă, formular de înscriere, invitaţie, telegramă);
d) de serviciu (tabel nominal, inventar, adeverinţă, diplomă, factură, bon);
e) de corespondenţă (scrisoare, adresă, ofertă etc.).

Având un caracter colectiv sau neindividualizat, textele acestei varietăţi de stil se caracterizează prin simplitate, claritate, stereotipie; partajare logică pe capitole, articole, alineate, paragrafe numerotate sau ordonate alfabetic. Trăsăturile generale ale stilului textului administrativ-juridic sunt: caracterul obiectiv, neutru, impersonal, inexpresiv.

Stilul publicistic (**jurnalistic**) este caracteristic atât pentru mass-media scrisă (ziare, reviste, articole de presă ce dezbat distincte probleme economice, culturale, ştiinţifice, sociale, politice etc.), cât şi în cea audiovizuală (editorial, reportaj, interviu, slogan publicitar, ştire, declaraţie de presă etc.). Modalităţile de comunicare sunt: monologul scris (în presă şi publicaţii), monologul oral (la radio şi televiziune), dialogul oral (dezbaterile publice), dialogul

scris (interviuri consemnate în scris). Stilul publicistic se individualizează prin următoarele caracteristici de limbă:

– exprimarea clară a mesajului, accesibil cititorului cu o cultură medie, având finalitate concretă informarea publicului şi comentarea – pe înţelesul tuturor – a ideilor şi problemelor de interes public;
– redactarea informaţiei în mod clar, succint, precis şi la obiect;
– utilizarea unui lexic bogat şi variat, menit să convingă şi să provoace, în acelaşi timp, stări afective;
– orientarea spre influenţarea opiniei publice (discurs persuasiv);
– exprimarea pronunţată a unei atitudini;
– amalgamarea unor caracteristici de limbă specifice celorlalte stiluri;
– mediatizarea evenimentelor;
– utilizarea unor titluri şocante, inedite, eliptice (adeseori formate dintr-un singur cuvânt), având menirea să atragă atenţia;
– utilizarea limbii literare, dar şi a unor formulări tipice limbajului cotidian;
– receptivitatea la termenii ce denumesc noţiuni noi (neologisme), preocuparea pentru inovaţia verbală (creaţii lexicale proprii), utilizarea unor procedee menite a provoca curiozitatea cititorilor; utilizarea unor construcţii retorice (repetiţii, interogaţii, enumeraţii, exclamaţii etc.) şi a sinonimelor;
– tendinţa eliminării conjuncţiilor copulative;
– reflectarea obiectivă a realităţii imediate, inclusiv cu mijloace extralingvistice (fotografie, caricatură, hartă, schemă, statistică, tabel);
– utilizarea frecventă a unor texte specifice pentru genurile informative (ştirea, nota, reportajul, transmisia directă, cronica, afişul, interviul, comunicatul) şi pentru cele analitice (articolul de ziar, foiletonul, editorialul, tableta, glosa, recenzia, comentariul, discuţia, polemica, caricatura, portretul, pamfletul); aceste forme de texte situându-se la graniţa cu literatura beletristică în intenţie şi în ceea ce priveşte mijloacele stilistice folosite.

Stilul colocvial (familiar) se utilizează în sfera relaţiilor de familie, în viaţa cotidiană. Se caracterizează prin simplitate, degajare şi naturaleţe. Este stilul funcţional folosit de toţi vorbitorii unei limbi şi se evidenţiază prin următoarele caracteristici:

– potenţial afectiv deosebit;
– utilizarea spontană, neintenţionată a limbii;
– încălcarea frecventă a regulilor gramaticale;
– folosirea elementelor de argou sau jargon;
– manifestarea particularităţilor regionale sau socioprofesionale ale limbajului;
– folosirea diminutivelor, augmentativelor, substantivelor în vocativ sau a verbelor la imperativ;
– întrebuinţarea clişeelor verbale, a abrevierilor de tot felul, a elipsei, ca urmare a vorbirii dialogate, precum şi a mijloacelor extraverbale (mimica, gestica) care permit întreruperea comunicării, restul fiind sugerat;
– utilizarea zicalelor, proverbelor, locuţiunilor şi expresiilor, prin evitarea cuvintelor abstracte care sunt substituite prin perifraze;

– urmărirea unei finalităţi precise a mesajului – informare, educare, divertisment, publicitate.

II. Fonetică şi fonologie

- **Noţiuni generale: sunet, fonem, proprietăţile sunetelor**

  Sunetul este un fenomen strict fizic, luând forma unei *vibraţii de aer cu caracter regulat*.Sunetul se produce prin vibraţia unui corp elastic – în cazul sunetelor articulate, coardele vocale, numite sursa fonaţiunii (vezi şi supra). Acestea pun în mişcare particulele de aer înconjurător, care se contractă şi se dilată alternativ după cum vibrează sursa.Sunete propriu-zise sunt numai vocalele, acestea fiind vibraţii armonice, periodice (regulate).

  Caracteristicile sunetelor vorbirii sunt: **(non)periodicitatea**, **frecvenţa**, **înălţimea**, **intensitatea** şi **timbrul**.

  Periodicitatea conferă unui semnal acustic caracterul de ton (sunet muzical). Semnalele acustice pot fi periodice (tonuri muzicale) şi neperiodice (zgomote). Cercetările au arătat că toate vocalele sunt tonuri muzicale şi că majoritatea consoanelor sunt zgomote (vezi infra, despre sonante, în UI 3, subcap. 3.3. Clasificarea articulatorie a consoanelor).

  Frecvenţa este dată de numărul de vibraţii pe secundă. Este imprimată deci de sursă (coardele vocale), în funcţie de viteza cu care vibrează. Cu cât numărul de oscilaţii este mai mare, cu atât un sunet este mai înalt. În situaţia inversă, sunetul va fi jos.

  Înălţimea (amplitudinea) sunetului este dată de frecvenţa vibraţiilor (de numărul de cicli pe unitatea de timp). Este determinată de gradul de contracţie a coardelor vocale şi, indirect, de volumul rezonatorului. Mai depinde şi de grosimea şi elasticitatea coardelor vocale (coardele vocale mai subţiri şi mai elastice vor vibra mai repede). Din punctul de vedere al înălţimii, sunetele pot fi acute (cu frecvenţă mare) şi grave (cu frecvenţă mică).

  Intensitatea (tăria) este determinată de amplitudinea vibraţiilor, adică de înălţimea curbei sinusoidale, în funcţie de lărgimea cutiei de rezonanţă. Din acest punct de vedere, sunetele se clasifică în puternice (cu amplitudine mare) şi slabe (cu amplitudine mică).

  Timbrul (culoarea) reprezintă acea calitate care permite distingerea unui sunet de altul rostite în condiţii identice. Timbrul depinde de forma vibraţiilor, iar aceasta depinde de forma rezonatorului, bucal sau nazal. Rezonatorul bucal este mobil – vom avea, aşadar, mai multe timbre orale, diferite de la un sunet la altul. Rezonatorul nazal este imobil, dar se disting totuşi timbre nazale diferite de la un vorbitor la altul, în funcţie de particularităţile anatomice.

  Fonemul este amprenta mentală a unei clase de variante şi varietăţi sonore (numite şi alofone sau unităţi echivalente), având aceleaşi trăsături fonologice distinctive.

i) Fonemul este definit ca amprentă mentală a unei clase de sunete echivalente, deoarece el nu poate fi pronunţat niciodată la fel (vezi diferenţa dintre pronunţiile indivizilor şi chiar dintre cele ale aceluiaşi vorbitor de la un moment al vorbirii la altul).

ii) Fonemul funcţionează ca o invariantă definită de o clasă de variante (realizări ale fonemului în practica vorbirii).

iii) În ciuda diferenţelor de pronunţie ale aceluiaşi fonem (relevante deci doar la nivel fonetic), există clase de sunete echivalente, această identitate lingvistică la nivelul funcţional al sunetelor putând fi stabilită cu ajutorul trăsăturilor distinctive.

iv) Inventarul fonematic (numărul finit de invariante sonore) al oricărei limbi se poate stabili, aşadar, prin reducerea variantelor sonore în baza identificării unor trăsături fonologice distinctive. Aceste trăsături fonologice se constituie, în teoria propusă de Roman Jakobson, Gunnar Fant şi Morris Halle (în 1951), într-un ansamblu de douăsprezece cupluri opoziţionale, considerate universalii ale limbajului de către autorii teoriei, deoarece ar fi suficiente pentru a se face inventarul fonemelor oricărei limbi.

v) La începuturile fonologiei, fonemul era considerat unitatea minimală a domeniului. În lumina noilor descoperiri, anume că fonemul este o matrice de trăsături distinctive, problema a fost reconsiderată, trăsătura distinctivă fonologică este statuaă drept unitate minimală a fonologiei.

- **Sistemul vocalic. Sistemul consonantic: inventar, clasificare, realizare fonetică**

În limba română sunt şapte vocale: a, ă, î, e, i, o, u – în notaţie fonetico-fonologică [a, ə, î, e, i, o, u]. Primele trei se realizează totdeauna ca vocale plenisone (nu sunt niciodată semivocale1), ultimele patru se pot realiza şi ca semivocale: [ĕ, ĭ, ŏ, ŭ]. Altfel spus, primele trei sunt numai silabice, celelalte pot fi şi silabice, şi nesilabice (când sunt semivocale, neputând purta accent şi nici constitui singure silabă, dat fiind că semivocalele sunt sunete dependente în pronunţie, ca şi consoanele, de o vocală).

Clasificarea articulatorie a vocalelor se face după două criterii: *apertura* (gradul de deschidere a maxilarelor) şi *locul de articulare*.

- După apertură, vocalele limbii române se clasifică în:

a) **vocale deschise**: [a] (unghiul de deschidere a maxilarelor este mare);

b) **vocale semideschise**: [ə, e, o] (unghiul se micşorează);

c) **vocale închise**: [i, î, u] (unghiul se micşorează şi mai mult).

- După locul de articulare, vocalele limbii române se clasifică în:

a) **vocale centrale** (neutre): [a];

b) **vocale anterioare**: [e, i] (diferenţa fiind dată de apertură);

c) **vocale posterioare**: [ə, î, o, u] (diferenţa este dată şi în acest caz de apertură; [o] şi [u] se mai diferenţiază de [ə] şi [î] prin faptul că sunt labiale, adică rotunjite cu ajutorul buzelor).

În limba română sunt **22 de consoane**, din care:

- 4 **sonante** – [l, m, n, r];
- 18 **nesonante** – [b, k, k', č, d, f, g, g', ğ, h, j, p, s, ş, t, ţ, v, z].

Clasificarea articulatorie a consoanelor se face după trei criterii: modul de articulare – felul în care organele articulatorii creează un obstacol în calea fluxului de aer fonator; locul de articulare – punctul din cavitatea rezonatoare bucală în care se creează obstacolul, sonoritatea – trăsătura care face distincţia între consoanele rostite cu vibraţie glotală (sonorele) şi cele lipsite de vibraţie (surdele). După acest ultim criteriu, consoanele se grupează în cupluri numite perechi omorganice, alcătuite din consoane cu acelaşi mod de articulare şi cu aceeaşi localizare. Acest lucru poate fi probat prin rostirea în şoaptă a consoanelor sonore: va rezulta de fiecare dată perechea surdă, semn că se deosebesc numai în ceea ce priveşte sonoritatea. Nesonantele se clasifică după toate aceste trei criterii; pentru sonante, în schimb, nu sunt relevante decât primele două criterii, deoarece sonantele sunt întotdeauna sonore.

Prezenţa unor tonuri muzicale în articularea sonantelor înseamnă că acestea au o anumită durată, ceea ce le deosebeşte de celelalte consoane. Totuşi, durata menţionată este foarte mică (aproape insesizabilă de urechea umană), sonantele, ca şi nesonantele, neputând fi pronunţate decât cu ajutorul unei vocale.

- După modul de articulare, consoanele limbii române se clasifică în:

1. **oclusive** (sau explozive) – [p, b, t, d, k, g, k', g', m]; aceste consoane se produc prin închiderea completă a canalului urmată de o deschidere bruscă; blocarea provoacă o acumulare a curentului de aer înaintea obstacolului, o presiune care se eliberează la deschiderea bruscă a canalului cu un zgomotul caracteristic unei explozii;
2. **fricative** (sau constrictive) – [f, v, s, z, ş, j, h]; în cazul fricativelor, canalul fonator nu se închide total ca la oclusive, ci se îngustează doar producându-se un zgomot de frecare a curentului de aer fonator de pereţii canalului;
3. **africate** (sau semioclusive) – [ţ, č, ğ]; aceste consoane rezultă din coarticularea (sau coalescenţă, articularea împreună) a două sunete – unul oclusiv, celălalt fricativ; astfel, prima etapă este ocluzia (blocarea canalului) urmată de o deschidere, dar nu totală ca la consoanele oclusive propriu-zise, ci parţială, ca la consoanele fricative: [ţ] = [t + s], [č] = [t + ş], [ğ] = [d + j];

- După locul de articulare, consoanele limbii române se clasifică în:

1. **bilabiale** – [p, b, m]; aceste consoane se articulează prin închiderea, urmată de deschiderea bruscă, a labiilor (buzelor);
2. **labio-dentale** – [f, v]; aceste consoane se articulează prin apropierea buzei inferioare de incisivii superiori;
3. **dentale** (sau alveolare) – [t, d, s, z, ţ, n, l, r]; dentalele se articulează prin atingerea/apropierea apexului (vârfului limbii) de incisivii superiori sau de alveolele dentale ale acestor incisivi;
4. **anteropalatale** (sau prepalatale) – [ş, j, č, ğ]; aceste sunete consonantice se articulează prin apropierea/lipirea muşchiului lingual de zona anterioară a bolţii palatului, creându-se astfel un spaţiu îngust de trecere a curentului de aer fonator (acest tip de îngustare apare şi la poziţiile 5, 6);
5. **palatale** (sau mediopalatale) – [k', g']; sunt consoanele rostite prin arcuirea părţii dorsale a muşchiului lingual spre zona mediană a palatului dur, obstacolul fiind creat de lipirea, urmată de desprinderea bruscă, a muşchiului lingual;

6. **postpalatale** (sau velare) – [k, g]; aceste consoane se articulează în zona posterioară a cavităţii bucale prin ridicarea rădăcinii muşchiului lingual, mişcare concomitentă cu una de coborâre a vălului palatin (palatul moale);

7. **laringale** – [h]; aceste consoane se modulează în laringe, după care ies cu frecare prin spaţiul îngustat al glotei şi apoi prin cavitatea rezonatoare bucală fără a mai antrena în fonaţiune alte organe ale rezonatorului bucal; în limba română, [h] este singura consoană care se articulează astfel.

• După sonoritate, consoanele nesonante (nu şi sonantele) ale limbii române se clasifică în:

1. **surde** – [p, f, t, s, ţ, ş, č, k', k, h]; aceste consoane sunt lipsite de vibraţie glotală;
2. **sonore** – [b, v, d, z, j, ğ, g', g]; aceste consoane se articulează cu vibraţie glotală.

După cum s-a menţionat deja, consoanele nesonante se grupează în perechi omorganice (vezi supra) – dacă două consoane sunt la fel după primele două criterii (modul de articulare şi locul de articulare), atunci se diferenţiază după criteriul sonorităţii. În limba română, două consoane surde, [ţ, h], nu au pereche sonoră la nivelul limbii literare (standard), ci doar la nivel dialectal (regional).

Pentru laringala [h], o pereche sonoră ar putea fi considerată cea care se înregistrează, de exemplu, în graiul moldovean şi rezultă din palatalizarea (înmuierea) consoanei [v]: [v] + [e, i] > [v'] (se mai notează fonetic [y]), cf. [v'in] („vin").

Pentru africata [ţ], rezultată din coarticularea [t + s], perechea sonoră rezultă din coarticularea perechilor sonore ale lui [t] şi [s], adică [d + z] (se mai notează chiar [dz]). Şi această consoană este prezentă numai dialectal: cf. (gr. mold.) [dzîŭə] („ziuă").

Sonantele sunt sunete obligatoriu sonore, deci nu au pereche surdă, fiind rostite cu vibraţie glotală. Sonantele se mai împart însă după timbru, criteriu nerelevant pentru consoanele nesonante.

Aşadar, după timbru, sonantele sunt:

1. **orale** – [l, r]; în cazul acestor sonante, întreaga cantitate de aer fonator este dirijată prin cavitatea bucală; sonantele orale se deosebesc între ele prin locul de articulare –

[l] este sonantă laterală (aerul se scurge de o parte şi de alta a muşchiului lingual rulat spre palatul dur), iar [r] este sonantă vibrantă apicală (în timpul articulării oclusive apexul vibrează atingând scurt şi repetat alveolele superioare); atât [l], cât şi [r] sunt lichide, pentru că aerul fonator se scurge continuu la articularea lor;

2. **nazale** – [m, n]; aceste sunete se articulează la nivelul cavităţii bucale, dar o parte din aerul fonator este dirijat către cavitatea nazală; cele două sonante nazale se deosebesc tot prin locul de articulare – [m] este rostită bilabial, iar [n] cu ocluzie în zona dentală.

- **Grupuri de sunete (diftong, triftong, hiat)**

Diftongul, triftongul și hiatul sunt concepte care privesc grupurile de vocale și/ sau semivocale.

Diftongii sunt combinații formate dintr-o vocală și o semivocală care apar în aceeași silabă/ În funcție de ordinea acestor elemente, diftongii sunt:

- ascendenți (semivocală + vocală) - *d**ou**ă, fer**ea**stră, i**ar**bă, feme**ie***

- descendenți (vocală +semivocală) - *p**âi**ne, n**ou**, sp**ui**, n**oi***

Triftongii sunt combinații formate dintr-o vocală și două semivocale, care apar în aceeași silabă. Triftongii pot avea structura:

- semivocală +vocală +semivocală: *ven**eai**, pre**iau***

- semivocală +semivocală + vocală: *arip**ioa**ră, l**eoa**rcă*

Hiatul reprezintă un grup de două vocale alăturate care apar în silabe diferite: bo-r**e-a**l, i-de-**e-a**l, z**o-o**-lo-g**i-e**

- **Silaba. Reguli de despărțire a cuvintelor în silabe. Ortografia pentru despărțirea în silabe**

Silaba este o unitate de pronunțare rezultată dintr-un singur efort respirator, formată dintr-o singură vocală, alături de care pot apărea consoane și/sau semivocale. Există cuvinte monosilabice (formate dintr-o singură silabă): *știu, geam, colț*, dar și cuvinte plurisilabice (compuse din două sau mai multe silabe). Despărțirea în silabe se marchează grafic cu ajutorul cratimei.

Reguli de despărțire în silabe:

- o consoană între două vocale trece la silaba următoare: *po-diș, ta-tă*

- două consoane între două vocale se despart între ele: *ac-tiv, cap-să*

Excepție! Dacă prima consoană este ***b, c, d, f, g, h, p, t, v,*** iar a doua este ***l*** sau ***r***, ambele consoane trec în silaba a doua, fără a mai fi despărțite între ele: *co-dru, ca-blu, o-braz*

- trei sau mai multe consoane între două vocale se despart după prima consoană: *fil-tru, as-pru*

Excepție! Despărțirea se face după a doua consoană în cazul grupurilor: *lp-t (sculp-ta), mp-t (somp-tu-os), mp-ț (re-demp-ți-e), nc-ș (linc-șii), nc-t (punct-ta), nc-ț (punc-ți-e), nd-v (sand-vici), rc-t (arc-tic), rt-f (jert-fă), st-m (ast-mul).*

- două vocale alăturate se desprt între ele: *gre-oi, re-al*

În afară de despărțirea după pronunțare, unele cuvinte (compuse sau derivate) pot fi despărțite și după structură (adică ținând cont de limita dintre componentele cuvântului).

Despre - des-pre (despărțire după pronunțare), sau *de-spre* (despărțire după structură)

La unele cuvinte, cele două modalități de despărțire coincid: *ne-drept*

Nu se acceptă despărțirile după structură care contravin pronunțării (adică se obțin secvențe care nu sunt silabe), ca de exemplu: *nevr-al-gic*. În cazul acestor cuvinte compuse sunt admise numai despărțirile după pronunțare: *ne-vral-gic*.

- **Accentul, intonația**

***Accentul* reprezintă pronunţarea mai intensă sau pe un ton mai înalt a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic (sintagmă, propoziţie, frază); în fonologie este unitate suprasegmentală intensivă**

Pentru tipologia accentului se au în vedere mai multe criterii: unitatea în care funcţionează, natura trăsăturii fonetico-fonologice implicate, poziţia ocupată în cuvânt sau în grupul sintactic, poziţia în cuvânt raportată la silabaţie.

1. După **unitatea în cadrul căreia funcţionează**, accentul poate fi:

i) accent al cuvântului (strádă, mérgem);

ii) accent sintactic (de grup, al frazei) – acest accent poate fi, la rândul lui:

a) **logic** (intelectual), când reliefează o unitate considerată esenţială pentru înţelegerea conţinutului (Am văzut-o pe María [= nu pe Ioana]);

b) **afectiv** (emoţional, emfatic), când reliefează o stare emoţională sau o atitudine subiectivă (Nú m-ai aşteptat [nemulţumire, reproş]).

2. După **natură** distingem:

i) accent de intensitate (dinamic, expirator) – dependent de amplitutidinea sunetelor, condiţionată de energia articulării acestora (română, maghiară, franceză, italiană, germană, engleză, rusă etc.); există mai multe grade de intensitate – cuvintele polisilabice, derivate sau compuse au, de regulă, pe lângă un accent principal (forte) şi unul sau chiar două accente secundare (slabe): bùnătáte, sùpermagazín, trànsoceánic, ràdiotèleviziúne etc.;

ii) accent muzical (tonic) – dependent de frecvenţa sunetelor (greacă veche, latină clasică, japoneză, coreeană etc.); poate fi ascuţit, grav, circumflex (după ridicarea/coborârea/ridicarea şi coborârea tonului în interiorul silabei accentuate) sau/şi cantitativ (temporal), după unii specialişti; accentul de intensitate şi cel muzical nu se exclud reciproc, dar nici nu sunt interdependente.

3. După **poziţie** există:

i) accent fix – locul fiind condiţionat fonetic sau morfosintactic (franceză, maghiară, cehă, polonă, turcă etc.);

ii) accent liber – locul este variabil (română, italiană, rusă, engleză etc.), dar, în funcţie de comportamentul în cursul flexiunii, acest tip de accent poate fi:

a) stabil – dacă îşi menţine locul din forma de bază în întreaga paradigmă – cum se întâmplă, de regulă, în română în flexiunea nominală, existând doar câteva excepţii la unele cuvinte din fondul latin moştenit [sóră – suróri, nóră – nuróri ş.a.] şi la substantivele neologice terminate în -o [rádio – radióuri, zéro – zeróuri ş.a.];

b) mobil – dacă îşi schimbă locul în raport cu forma de bază, cum se întâmplă, de regulă, în română în flexiunea verbală: cf. cấntă – indicativ prezent, cântắ – perfect simplu, cântám – imperfect.

4. După poziţia în cuvânt a silabei accentuate:

i) **oxiton** – pe ultima silabă (ca-feá, pi-tíc, ci-tít);

ii) **paroxiton** – pe penultima silabă (ma-şí-nă, vă-zú-se);

iii) **proparoxiton** – pe antepenultima silabă (má-ză-re, con-trí-bu-ie); la cuvintele polisilabice este posibilă accentuarea şi pe a patra sau a cincea silabă de la sfârşitul cuvântului (pré-pe-li-ţă, nó-uă-spre-ze-ce).

Intonaţia este unitatea suprasegmentală extensivă care constă în varierea înălţimii tonului pe parcursul unui enunţ. Accentul marchează o silabă dintr-un cuvînt, intonaţia marchează secvenţe de enunţuri, această secvenţă cuprinzînd un cuvînt sau un grup de cuvinte. Se realizează astfel ***contururile intonaţionale***. Aceste contururi intonaţionale se bazează pe intonaţie (schimbarea înălţimii tonului, asociată cu schimbarea intensităţii vocii), dar angajează şi alte componente, care se corelează: *tempoul, timbrul, melodia, durata, gradarea pauzelor* etc. Contururile intonaţionale devin astfel realităţi complexe, specifice variantei orale a limbii, numai puţine dintre acestea avînd posibilitatea de a fi redate în scris.

În cele mai multe situaţii intonaţia actualizează semnificaţii cu rol conotativ, determinate de starea afectivă a vorbitorului, pentru care varianta scrisă nu prea dispune de posibilităţi de marcare. Enunţul **Ion pleacă acasă**, poate fi rostit cu intonaţie exclamativă într-o multitudine de variante, punînd în acţiune şi tempoul, durata, pauzele, melodia, timbrul. Se poate comunica surprinderea, sau mirarea, dezacordul, încîntarea, reproşul etc. Dar toate acestea se marchează în scris numai prin semnul exclamării.

Legat de intonaţie este *accentul logic*, punerea în evidenţă a unui cuvînt dintr-un grup de cuvinte. Enunţul **Ion pleacă acasă** actualizează valori diferite în raport de poziţia accentului pe **Ion**, **pleacă** sau **acasă.**

Intonaţia se asociază şi cu semnificaţii denotative, din planul gramatical; intonaţia poate avea deci rol fonologic. Clasificarea propoziţiilor, după scopul comunicării, se face în raport de conturul intonaţional. Celor trei tipuri de propoziţii, ***enunţiative, interogative*** şi ***exclamative*** le corespund trei contururi intonaţionale diferite.

Intonaţia din propoziţiile enunţiative este *uniformă, egală, neutră* (→): se comunică o constatare, fără implicarea afectivă a vorbitorului: **Ion pleacă acasă.** Fiecare cuvînt se pronunţă la modul neutru, cel puţin în principiu, căci în practică finalul enunţului se bucură de o atenţie redusă, deci se pronunţă mai slab. Semnul de punctuaţie este punctul (**.**).

În *propoziţiile interogative totale*, care nu dispun de alţi indici, cum ar fi pronumele sau adverbele interogative, *conturul intonaţional este ascendent* (**p**). De cele mai multe ori cuvîntul care priveşte direct întrebarea e în poziţia finală (**Ion pleacă *acasă***?), dar poate ocupa şi o altă poziţie, evidenţiată de accent, cuvîntul final nerămînînd însă neaccentuat (***Ion*** **pleacă *acasă*** ?). În scris această intonaţie este reprezentată prin semnul întrebării (**?**).*Propoziţiilor exclamative* le este specifică *intonaţia descendentă* (**g**), foarte bine marcată în enunţurile imperative, care încep pe un ton mai ridicat şi au tonul final grav (*Ion pleacă acasă*!). Semnul de punctuaţie prin care se redă în scris această intonaţie este semnul exclamării (**!**).

- **Elemente de prozodie**

  Prozodia (metrica) este ştiinţa grupării cuvintelor în unităţi ritmice.

  Prozodia = parte a poeticii care se ocupă cu studiul versificaţiei. Urmăreşte componenţa versurilor din punct de vedere al numărului silabelor, al cantităţii şi calităţii vocalelor din acestea, al grupării lor în unităţi ritmice.

  Versul (lat. „versus" = întorsătură) = unitatea de bază a prozodiei. Un grup de cuvinte cadenţate după anumite reguli, formând împreună o unitate metrică, un rând al unei poezii.

  Poezia (gr. „poitis" = creaţie) = este alcătuită, în mod obişnuit, din mai multe versuri, de obicei grupate într-o strofă.

  Emistihul = una dintre cele două jumătăţi de vers, separate prin cezură (pauza de la jumătatea versului). „Sara pe deal // buciumul sună cu jale".

Strofa = un ansamblu unitar într-o poezie format dintr-unul sau mai multe versuri, în general despărţită printr-un spaţiu grafic de alte unităţi de acelaşi fel.

= versurile într-o strofă sunt unite atât prin ideea pe care o exprimă, cât şi prin elementele de versificaţie (ritm, rimă, măsură).

După numărul de versuri, strofa poate fi:

1. *Monostih* (monovers) - (un vers)

ex. „Poeme într-un vers", de Ion Pillat

„Poemul într-un vers": „Un singur nai, dar câte ecouri în păduri"

„Poetul": „Stă încărcat de versuri ca toamnele de rod"

2. *Distih* (două versuri): „Oamenii mă-nvinuiesc / Că sunt tânăr şi iubesc"

3. *Terţină* sau terţet (trei versuri)

4. *Catren* (patru versuri)

5. *Cvinarie* (cinci versuri)

6. *Sextină* (şase versuri)

7. *Polimorfe* (de şapte, opt, nouă, zece, unsprezece sau douăsprezece versuri) septet, octavă, nonă, decimă.

Refrenul = cuvânt, vers sau grupare de versuri repetate la anumite intervale (de obicei după fiecare strofă) spre a întări o anumită idee sau un anumit efect artistic.

Rima = potrivirea sunetelor finale din două sau mai multe versuri începând cu ultima vocală accentuată.

Rimele = sunete sau grupuri de sunete identice sau aproape identice cu care se termină versurile dintr-o poezie.

Categorii de rime:

1. *Monorima* - alcătuită din succesiunea aceloraşi sunete finale într-o întreagă poezie sau în mai multe versuri dintr-o poezie. (foarte des în creaţiile populare)

„Voinicii se izbeau
Şi mai tare se-opinteau
Şi mai tare se-nvârteau

(„Păunaşul codrilor", colecţia Vasile Alecsandri)

2. *Rimele împerecheate* = acelea în care, prin sunetele lor finale, versul 1 rimează cu 2, iar 3 cu 4. Sunt întâlnite frecvent şi în poezia populară şi în poezia cultă.

a „Că şi eu trimite-voi
a Ce-i mai mândru pe la noi
b Oastea mea cu flamurile
b Codrul şi cu ramurile."

(„Ce te legeni", de M. Eminescu)

3. *Rimele încrucişate* = versul 1 rimează cu 3, iar 2 cu 4.

a „El tremura ca alte dăţi
b În codrii şi pe dealuri
a Călăuzind singurătăţi
b De mişcătoare valuri."

(„Luceafărul", de M. Eminescu)

4. *Rimele îmbrăţişate* = versul 1 rimează cu 4, iar 2 cu 3.

a „Stelele-n cer
b Deasupra mărilor
b Ard depărtărilor
a Până ce pier”

(„Stelele-n cer”, de Mihai Eminescu)

5. *Rima interioară* = rimează cuvintele din interiorul versului.

„Pentru ce e armonie o mânie fără scop”

6. Versurile fără rime se numesc *versuri albe* sau versuri libere. (în poezia modernă)

RITMUL

În versuri, silabele accentuate se succed regulat, după acelaşi număr de silabe neaccentuate.

Ritm = armonia ce rezultă din aşezarea simetrică a silabelor accentuate şi neaccentuate în vers. Cea mai simpla unitate ritmică în vers este silaba.

În antichitate, în poezia greacă şi latină, deoarece vocalele acestor limbi erau fie lungi, fie scurte, întâlnim silabe lungi şi silabe scurte (versificaţie cantitativă). Versificaţia cantitativă a cedat locul celei calitative - silabe accentuate şi neaccentuate.

Un grup de silabe accentuate şi neaccentuate care se repetă în vers formează o uniate ritmică numită picior metric.

Picioare metrice:

- bisilabice: troheul, iambul
- trisilabice: anapest, amfibrah, dactil.
- tetrasilabic: coriamb

Măsura = numărul de silabe din care este alcătuit versul. Este mai mare în poezia cultă decât în cea populară.

Proza se defineşte în contrast cu poezia prin absenţa structurii prozodice (vers, rimă, ritm, strofă). Excepţii: versul liber, versul alb, poemul în proză, proza rimată, proza ritmată.

- **Fonetică și procedee de expresivitate (*vezi infra Figuri de sunet*)**

III. Lexicologie și semantică

- **Noțiuni generale: vocabularul limbii române; vocabularul fundamental și masa vocabularului**

Vocabularul limbii române este o noțiune taxonomică, dar și un element concret. Acesta conține totalitatea noțiunilor lexicale ale limbii române. Global, vocabularul se prezintă ca un ansamblu fluid, mobil, care are nevoie de criterii pentru a fi ordonat. Aceste sunt: criteriul circulației/frecvenței/ocurenței; criteriul funcțional-structural; criteriul vechimii; criteriul originii/etimologiei.

Criteriul frecvenței distinge între **vocabularul fundamental** (cu frecvență ridicată) și **masa vocabularului**.

Vocabularul fundamental reprezintă partea vocabularului formată din cuvintele absolut necesare pentru a realiza comunicarea între oameni.

Fondul lexical principal înseamnă nucleul funcțional stabil al limbii și este alcătuit din cuvintele cunoscute și folosite frecvent (zilnic) de către toți vorbitorii limbii române, indiferent de nivelu educației, profesie, vârstă, sex, regiune etc. Cuvintele care formează acest fond denumesc noțiuni fundamentale sau ajută la exprimarea unor relații sintactice, fără de care comunicarea nu ar fi posibilă.

În diversele lucrări de lexicologie, noțiunea de *vocabular fundamental* poate fi întâlnită sub mai multe denumiri, precum: *vocabular de bază*, *vocabular esențial*, *fond lexical principal* sau *fond principal lexical*, *fond principal de cuvinte* (denumire întâlnită în unele manuale de gimnaziu), *fond lexical uzual*, *fond de bază, lexic de bază, lexic activ*.

Delimitarea vocabularului fundamental

Delimitarea fondul lexical principal este o acțiune destul de dificilă, de care s-a ocupat o seama de lingviști români, printre care și Al. Graur în lucrarea din 1957, intitulată *Fondul principal al limbii române*. Conform acestuia, vocabularul fundamental cuprinde în jur de 1500 de cuvinte din totalul celor aproximativ 120.000 de cuvinte existente în limba română. Din punct de vedere etimologic, vocabularul fundamental are în componența lui 60% cuvinte de origine latină și 40% cuvinte de alte origini.

Pentru a aparține fondului lexical principal, cuvintele lexicului general trebuie să îndeplinească mai multe condiții:

- să exprime noțiuni fundamentale indispensabile vieții și activității umane (vezi mai jos *Categorii de cuvinte din vocabularul fundamental* pentru exemple de noțiuni fundamentale)
- să fie cunoscute și folosite de toți vorbitorii limbii române, pe întreg teritoriul țării, cu același sens (caracter unitar)
- să fie vechi, adică să fie stabile, iar această stabilitate să le ajute să reziste și în viitor (caracter stabil)
- să fie folosite frecvent în limbă (*mamă, tată, fiu, fiică, frate, soră, a avea, a fi, a merge, a trăi, a muri, a lucra, pâine, carne, lapte, bun, rău, frumos, mic, mare, zi, noapte, soare, lună, stele, cer* etc.)
- să aibă capacitate de derivare și compunere (*om, omușor, omuleț, neom, omenesc, omenie, omenește, omenos* etc.)
- să aibă capacitatea de a forma expresii, locuțiuni sau unități frazeologice
- să aibă caracter polisemantic (atunci când denumesc noțiuni)

Nu toate condițiile de mai sus sunt obligatorii pentru fiecare din cuvintele introduse în fondul lexical principal. Există cuvinte care au fost înlocuite cu sinonime mai noi (*condei > stilou, buche > literă* etc). Alte cuvinte introduse în fondul lexical principal,

precum prepozițiile, conjuncțiile, verbele auxiliare, au un singur sens, nu exprimă noțiuni și nici nu pot fi derivate sau compuse.

Categorii de cuvinte din vocabularul fundamental

Fondului lexical principal este format din categorii de cuvinte care denumesc:

- obiecte uzuale: *ac, ață, car, casă, căldare, ceas, cerc, cheie, ciocan, cleşte, cui, cuptor, cuțit, fereastră, lingură, lopată, masă, oală, pat, perete, pernă, plug, pod, prag, roată, sanie, sapă, scară, scaun, șa, șurub, topor, vas*
- acțiuni, stări foarte importante: *a alerga, a avea, a bea, a cădea, a certa, curge, a dovedi, a face, a fi, a hrăni, a intra, a ieși, a îmbrăca, a încălța, a începe, a închide, a învăța, a judeca, a lua, a lucra, lumina, a mirosi, a mânca, a merge, a odihni, a paşte, a răspunde, a ridica, a spală, a supăra, a teme, a trăsni, a ustura, a vinde, a aprinde, a arde*
- desfășurare acțiunilor: *acolo, afară, aici, aproape, departe, înăuntru, jos, sus, bine, iute, încet, repede, uşor*
- părți ale corpului omenesc: *barbă, burtă, buză, cap, cot, deget, dinte, față, frunte, gât, gură, limbă, măsea, mână, nas, ochi, os, palmă, păr, picior, piele, piept, sânge, spate, trup, umăr, unghie, ureche*
- animale și păsări: *berbec, bou, broască, calm, capră, câine, cățel, cocoş, cuc, găină, gâscă, iapă, iepure, lup, măgar, miel, mânz, oaie, peşte, porc, pui, rață, şarpe, şoarece, urs, vacă, vițel, vrabie, vulpe, vultur*
- arbori, fructe, flori: *alună, brad, cireş, fag, fragă, ghindă, măr, nuc, pom, pară, poamă, floare, frunză, iarbă, urzică*
- culori: *alb, albastru, galben, negru, roşu, verde*
- nume de ființe, grade de rudenie: *babă, băiat, bărbat, bătrân, copil, fată, fecior, femeie, fiică, fiu, frate, ginere, mamă, moş, neam, nene, nepot, noră, om, soacră, socru, soră, soț, tată, unchi, văr*
- alimente, băuturi de strictă necesitate: *apă, brânză, carne, caş, colac, fasole, lapte, legume, mazăre, miere, mămăligă, pâine, unt*
- zilele săptămânii, anotimpurile: *luni, marți, miercuri, joi, vineri, sâmbătă, duminică, iarnă, primăvară, vară, toamnă*
- calități și defecte: *ager, blând, deştept, vesel, aspru, gras, surd, urât, zgârcit*
- mediul înconjurător: *apă, brad, câmp, cer, curte, izvor, vale, vânt, zăpadă*

Tot din fondul lexical principal fac parte și unele părți de vorbire, precum:

- pronume: *acel, acest, alt, ăst, care, ce, cine, el, eu, mă, meu, nimeni, nimic, noi, nostru, nouă, o, său, se, tău, tu, voi, vostru*
- numerale: *un, o, doi, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt, nouă, zece, sută, mie*
- adverbe: *acolo, acum, aici, atât, ba, bine, chiar, când, cât, cum, da, înainte, înapoi, înăuntru, mai, mâine, nu, parcă, sus, tot, totuşi, unde*

- prepoziții: *a, către, cu, de, din, după, fără, în, între, întru, la, pe, pentru, până, prin, spre, sub*
- conjuncții: *că, căci, ci, cum, dacă, dar, de, deci, deși, iar, încât, însă, ori, sau, să, și*
- interjecții: *hai, iacă, na, zău*
- verbe auxiliare: *a fi, a avea, a voi*

Masa vocabularului sau **vocabularul secundar** este alcătuită din cuvinte care nu sunt cunoscute și folosite de toți vorbitorii unei limbi, deoarece denumesc obiecte și noțiuni cu circulație restrânsă.

În unele lucrări de lexicologie partea aceasta de vocabular mai este numită și *restul vocabularului*, cu sensul de „restul cuvintelor din vocabular", adică diferența de la cele 1.500 ale vocabularului fundamental până la totalul de 1750.000 de cuvinte. Chiar dacă termenul de „rest" nu are înțeles peiorativ, ci matematic, este preferabilă denumirea de *masa vocabularului.* Noțiunea de masa vocabularului poate fi întâlnită în lucrările de lexicologie și sub următoarele denumiri: *vocabular secundar, vocabular disponibil, lexic secundar, lexic pasiv sau restul vocabularului* (denumire improprie întâlnită în unele manuale școlare).

Masa vocabularului reprezintă partea cea mai mobilă și cea mai mare a vocabularului, însumând aproximativ 90% din cuvintele limbii române. Așa cum spuneam anterior, cuprinde cuvinte care nu fac parte din vocabularul fundamental și conține termeni din domenii diverse, unele de strictă specializare. De regulă, utilizarea cuvintelor din acest lexic este limitată la o anumită clasă, grup social sau profesional. Folosirea acestor cuvinte mai poate depinde de un anumit teritoriu sau de o anumită epoca. Din aceste caracteristici se desprind și grupurile lexicale din care este alcătuit vocabularul secundar:

- arhaisme
- regionalisme
- neologisme
- termeni tehnici și științifici
- elemente de argou
- elemente de jargon
- creații individuale
- hapax-urile

- **Cuvântul ca unitate de bază a vocabularului; sens/semnificație, referent; context; denotație/conotație;**

Ca și învelișul sonor al limbii, vocabularul are o structură specifică, mult mai complexă decît cea sonoră. Unitatea de bază a vocabularului este ***cuvântul***, un ansamblu de foneme, ce exprimă un sens (sensuri) și are o valoare gramaticală. Spre deosebire de cuvânt, lexemul desemnează complexul sonor, care exprimă un sens (sensuri), fără referire la valoarea lor gramaticală. De exemplu, lexemul *măr* este un complex sonor monosilabic (constituit dintr-un centru vocalic și două consoane, grupate în jurul acestui centru), care exprimă sensul de bază „pom fructifer din familia rozaceelor, cultivat pentru fructele lui comestibile, foarte gustoase și folositoare" etc., pe când cuvântul *măr* mai presupune și aprecierea acestui complex sonor (m-ă-r) din punct de vedere gramatical (subst. comun, gen. masc., decl. întâia, forma nehotărâtă., numărul sing., caz. N. etc.).

Orice cuvânt din limbă are un anumit mod de organizare, posedă o anumită *formă*

și un anumit *conținut*. În planul conținutului putem vorbi de de **sens** sau valoare semantică a cuvântului.

Termenul **denotație** definește realitatea la care se referă cuvântul, *referentul,* reprezentând sensul lui propriu, de bază, menționat primul în dicționare. Sensul denotativ implică proprietatea termenilor și caracterizează limbajul tehnico-științific, pe cel juridic-administrativ și parțial pe cel cotidian. Sensul denotativ este legat nemediat de realitatea extralingvistică, realizând funcția de comunicare și pe cea referențială a limbajului.

Opusă denotației, componenta obiectivă, conceptuală a unui obiect, se află **conotația**, totalitatea sensurilor figurate pe care le poate dezvolta un cuvânt, în funcție de **context**, situația de counicare. Conotația instituie un sens colateral, adiacent al unui cuvânt, însă rămâne intim legată de semnificația lui de bază. Conotația poate fi definită și ca un ansamblu de asocieri cognitive și afective pe care le trezesc un cuvânt, o sintagmă, un enunț la un cititor sau un ascultător, în funcție de cultura și experiența intelectuală a celui vizat.

Conotația și denotația sunt caracteristici ale semnului lingvistic, bazate fiecare pe alt raport: denotația - rportul dintre semn și obiect în genere; conotația - raportul dintre semn și unele însușiri ale obiectului, înțelese ca atribute ale acestuia.

Ex: leu - mamifer;

- noblețe, cruzime, rege al animalelor;

- **Sinonime. Antonime. Cuvinte polisemnatice. Câmpurile lexico-semantice. Omonime. Paronime.**

1. Sinonimele - fiecare dintre sensurile unui cuvânt poate intra în relații sinonimice cu alt/alte cuvinte, situație în care se exprimă valori semantice apropiate și, mai rar, identice. Cuvintele cu sensuri apropiate sau identice se numesc sinonime, iar fenomenul de identitate sau de parțială identitate de sens se numește sinonimie.

Sinonimele identice (perfecte/totale) se întâlnesc rar și sunt, de obicei, legate de terminologia științifică: *natriu = sodiu, lift = ascensor, lunar = selenar*.

Cele mai mai multe sinonime sunt imperfecte (aproximative/ parțiale), adică se pot substitui numai în anumite contexte. De exemplu, adjectivul *înalt* admite mai multe sinonime contextuale, după cum actualizează sensuri diferite, în raport cu substantive diferite: *frunte înaltă = lată, mare,* însă *voce înaltă = ascuțită, acută* etc.

De asemenea, verbele *a scoate* și *a extrage* sunt sinonime într-un context precum *a scoate/a extrage o măsea*, dar cel de-al doilea termen are caracter tehnic, astfel că nu mai poate înlocui sinonimul său și într-un context precum *a scoate mâna din buzunar*.

Membrii unei serii de sinonime (= serie sinonimică) se pot diferenția, chiar dacă nu sunt plasați într-un context anume. Astfel, între termenii *a muri, a pieri, a se prăpdi, a deceda, a răposa, a se stinge, a dispărea, a se duce, a-și da obștesul sfârșit, a trce în neființă, a da ortul popi, a da colțul, a o mierli* există diferențe stilistice: *a se prăpădi* este nonliterar, *a deceda* este folosit cu precădere în limbajul oficial, administrativ, *a se stinge, a se duce* se bazează pe figuri de stil, *a-și da obștescul sfârșit, a trece în neființă* sunt expresii

folosite cu rolul de a etenua exprimarea ideii brutale (eufemism), alte expresii sunt populare *a da ortul popii,* sau argotice *a da colțul, a o mierli*.

2. Antonimele - fiecare dintre sensurile unui cuvânt poate intra în relații antonimice, atunci când două cuvinte exprimă valori semantice opuse: *persoană înaltă - scundă*. Antonimele se pot exprima prin cuvinte diferite (*înalt - scund*) sau prin același cuvânt la care se atașează un prefix negativ: *adevăr - neadevăr*.

Antonimele constituie o sursă a expresivității în limbă. Figurile de stil în care este implicată antonimia sunt:

a) antiteza: „Fata babei era **slută, leneșă și nătângă**, iar fata moșului era **frumoasă, harnică și deșteaptă**."

b) paradoxul/oximoronul (asocierea a două elemente contradictorii): „Și **te uram** cu înverșunare/ Te blestemam, căci **te iubesc**."

c) litota (folosirea antonimului negat în locul cuvântului inițial): „**Nu mică** i-a fost mirarea când a aflat adevărul".

3. **Cuvinte polisemantice** - când un cuvânt are, în funcție de context, mai multe sensuri, între care se păstrează o anume legătură semantică, spunem că avem un cuvânt polisemantic, iar fenomenul de a dexvolta contextual mai multe sensuri/nuanțe de sens se numește polisemie. Polisemantismul reflectă bogăția unei limbi. De exemplu, adjectivul înalr exprimă mai multe calități care, fără a fi identice, au în comun o trăsătură de sens: *bloc înalt, elev înalt, frunte înaltă, voce înaltă, școală înaltă* etc.

4. **Omonimele** - în condițiile în care două forme identice exprimă sensuri diferite, fără nicio legătură semantică între ele și, adesea, cu origini diferite, relația semantică este de omonimie. Omonimele pot fi:

a) **lexicale** - forme identice care aparțin acelorași părți de vorbire: subst. *bancă* „scaun lung și îngust" vs. subst. *bancă* „instituție financiară. Omonimele lexicale pot fi la rândul lor:

- totale (coincidența formală apare în întreaga paradigmă a cuvintelor): *port* „îmbrăcăminte" (pl. *porturi*), vs. *port* „complex lângă ape navigabile" (pl. *porturi*)
- parțiale (cuvintele au aceeași formă a cuvântului-titlu, dar diferă prin alte forme): *cot* „încheietură de la braț" (pl. *coate*) vs. *cot* „parte înconvoiată sau îndoită" (pl. *coturi*) vs. *cot* „unitate de măsură" (pl. *coți*)

b) **gramaticale** - forme identice care au valori gramaticale diferite în cadrul unei paradigme. De exemplu, verbul *a alerga* are forma *aleargă* în trei contexte: *(el) aleargă* (indicativ, prezent, pers. 3 sg), *(ei) aleargă* (indicativ, prezent, pers. 3 pl) și *aleargă* (imperativ, pers. 2 sg)

c) **lexico-gramaticale** - forme identice care aparțin unor părți de vorbire diferite: adjectivul *lin* „ușor" vs. subst. *lin* „pește

Unele cuvinte sunt **omofone**, se pronunță la fel, dar se scriu diferit: verbul *ia* și pronumele personal *ea*.

Uneori grafia celor două forme este identică, dar pronunția este diferită, situație în care formele se numesc **omografe**: adj. *imobil* - subst. *imobil*.

5. **Paronimele -** unele cuvinte intră în relații paronimice, situație caracterizată prin forme apropiate, dar nu identice (diferite adesea printr-o singură literă/ un singur sunet), și sensuri diferite: *(interval) orar - (examen) oral; (sat) originar - (tablou) original* etc. Relațiile paronimice favorizează confuzia de forme, folosindu-se incorect, o formă în locul celeilalte (atracție paronimică).

Câmpuri lexico-semantice - cuvinte şi grupuri de cuvinte asociate după un sens mai general. De exemplu, câmpul generat de cuvântul „casă" cu înţelesul {spaţiu cu diverse destinaţii, construcţie mare} include termeni ca: *imobil, cămin, clădire, bloc, hală, edificiu, palat, vilă, hardughie* etc. Acelaşi cuvânt, dar cu înţelesul {spaţiu cu diverse destinaţii, construcţie modestă}, generează câmpul: *argea* (pop. construcţie mică în care se aşază vara războiul de ţesut), *bordei, colibă, foişor, gheretă, chioşc, cabană* (de vară, de vânătoare etc.) *sălaş, magazie* etc. Dacă se pleacă de la înţelesul {construcţie cu destinaţia „de locuit"}, câmpul va selecta numai termeni care corespund sensului menţionat: *imobil, cămin, clădire, bloc, palat, vilă, bordei, colibă* etc. La fel, dacă accepţia de pornire se restrânge şi mai mult – {construcţie, locuinţă temporară}: *cămin* (studenţesc, de exemplu), *internat, cazarmă, hotel, han, azil, sanatoriu, cabană* etc.
Subansamblurile lexico-semantice (se admite şi denumirea „câmp lexico-semantic") sunt câmpuri semantice stabilite mai riguros, după un număr mai mare de seme (trăsături semantice) comune, seme cu gradul cel mai mare de repetabilitate în formula componenţială a lexemelor (lexem = cuvântul contextualizat) susceptibile de a forma un câmp lexico-semantic. Câmpul lexico-semantic al numelor de rudenie, de pildă, decupează paradigmatic din vocabularul unei limbi un fragment ale cărui unităţi lexicale sunt „nume", adică substantive (sem de categorizare gramaticală) şi au următoarele seme lexicale şi substanţiale: /relaţie/, /(de) rudenie/. Dacă ultimul sem se decompozează în semele /naturală/ şi /socială (prin alianţă)/, câmpul mare al numelor de rudenie se divide în subansamblurile lexico-semantice caracterizate de semele menţionat**e.** câmpurile lexico-semantice sau subansamblurile lexico-semantice grupează numai denumiri înrudite (noțional sau denotativ), înrudirea fiind condiționată de existența mai multor seme comune tuturor termenilor dintr-un câmp dat. Aceste seme trebuie să fie cele mai semnificative în formula componențială a termenilor reuniți în câmp. Câmpurile lexico-semantice sunt fragmente din lexic relativ izolate și considerate autonom pentru a li de determina structura.
Un loc la fel de important în structurarea câmpurilor îl ocupă *semele de categorizare gramaticală. Numele de rudenie* și *denumirile locuinței* sunt substantive, iar *numele de culori* sunt adjective. Așadar, câmpurile lexico-semantice sunt *clase paradigmatice în sens larg*.

- **Valori expresive. Figuri de stil. Tropi. Mijloace de expresivitate**

I. FIGURI DE SUNET

ALITERAŢIA	repetarea unei consoane sau a unui grup de consoane pentru efectul sonor al expresiei	*„Prin vulturi vântul viu vuia"*

ASONANȚA	repetarea unei vocale sau a unui grup de vocale pentru efectul sonor al expresiei	
II. FIGURI DE CONSTRUCȚIE		
ENUMERAȚIA	prezentarea detaliată a faptelor sau aspectelor, constând într-o înşiruire de termeni, uneori conferind un sens hiperbolic	*„taie **un** cap, taie **două**, taie **nouzeci şi nouă**”*
REPETIȚIA (RECURENȚA)	folosirea de mai multe ori a aceluiaşi cuvânt / cuvinte într-un enunț pentru a întări o idee	***„cald** aici, **cald** afară, **cald** pretutindeni”*
ANAFORA	repetarea unui cuvânt la începutul mai multor versuri sau propoziții din frază	***„Pe**-un picior de plai* ***Pe**-o gură de rai”*
EPIFORA	repetarea unui cuvânt la sfârşitul mai multor versuri sau propoziții din frază	*„Se uita la **lună*** *Se-nchina la **lună*** *Se ruga la **lună**...”*
PARALELISMUL SINTACTIC	dispunere identică sau asemănătoare a unor construcții sintactice identice	Ex.: poezia Şi dacă de M. Eminescu
EPANADIPLOZA	repetarea unui cuvânt, grup de cuvinte la începutul şi la sfârşitul unor unități sintactice, versuri.	*„**Un soare** de s-ar stinge-n cer* *S-aprinde iarăşi **soare**”*
CHIASMUL	permutarea unor cuvinte cu schimbarea sensului	*„Unii trăiesc ca să uite, alții uită ca să poată trăi.”*
ELIPSA	elidarea unui cuvânt subînțeles, enunțat anterior	*„Când citea o carte, când alta.”*
INVERSIUNEA (ANASTROFA)	schimbarea topicii normale a cuvintelor dintr-o propoziție	*„Porni luceafărul.”* *„limpezi depărtări”*
POLIPTOTONUL	repetarea aceluiaşi cuvânt în forme flexionare diferite	*„E stăpânul **fără margini peste marginile** lumii”*
III. FIGURI DE ADRESARE		
EXCLAMAȚIA RETORICĂ	exprimarea spontană a unui puternic sentiment prin expresii exclamative sau interjecții, printr-un enunț a cărui funcție conativă este doar formală (persoana căreia îi este adresată nu este prezentă)	• ironică: *„O, te-admir progenitură de origine romană!”* • patetică: *„O, tempora! O, mores!”*
INVOCAȚIA RETORICĂ	rugăminte adresată divinității, muzei, unui erou, pentru a căpăta ajutor la rezolvarea unei probleme	*„Eu în genunchi spre tine caut: / Părinte, orânduie-mi cărarea.”*
IMPRECAȚIA (BLESTEMUL)	exprimarea spontană a dorinței de pedepsire a unei persoane, formă de invocare a unor forțe supranaturale în vederea unei acțiuni destructive cu caracter punitiv (cu rol de pedeapsă)	*„Ăsta e jocul* *Arde-l-ar focul!”*
INTEROGAȚIA RETORICĂ	enunțul interogativ care formulează o întrebare ce implică răspunsul prin însăşi formularea şi conținutul ei, ca un adevăr incontestabil	*„Voi sunteți urmaşii Romei? Nişte răi şi nişte fameni? / I-e ruşine omenirii să vă zică vouă oameni!”*
IV. FIGURI SEMANTICE (TROPI)		
EPITETUL		Tipuri: - **cromatic**: *„flori albastre”*

	alăturarea unui adjectiv, adverb etc., pe lângă un substantiv pentru a-l înfrumuseţa sau sublinia o însuşire socotită ca esenţială	- **personificator**: *„mândrul întuneric”* - **antitetic** sau **oximoronic**: *„bulgări fluizi”* - **sincretic** (corespunde fuziunii percepţiilor senzoriale): *„voce albă”* - **apreciativ**: *„om bun”* - **depreciativ**: *„om rău”* -**ornant**: *„călăreţul singuratic”*
COMPARAŢIA	aăturarea a doi termeni cu scopul de a se releva trăsăturile asemănătoare şi de a se evidenţia unul dintre termeni	*„Trecut-au anii ca nori lungi pe şesuri”*
SIMBOLUL	imagine sau un semn concret prin care sunt sugerate însuşirile caracteristice ale unor fenomene sau noţiuni abstracte	Ex.: simbolul geniului creator în Luceafărul
OXIMORONUL	alăturarea a doi termeni contradictorii din care rezultă o necruţătoare ironie sau un dur adevăr	*„sărăcie lucie”* *„otravă dulce”* *„suferinţă tu, dureros de dulce”*
PERSONIFICAREA	procedeu tipic prin care se atribuie fiinţelor necuvântătoare, lucrurilor, elementelor naturii sau unor idei abstracte, însuşiri şi manifestări ale omului	*„Primăvara... suflă bruma din fereastră.”*
ALEGORIA	discurs constituit cu dublu sens, unul literar şi altul figurat care se lasă subînţeles	Ex.: în Moriţa, ideea morţii iniţiatice este exprimată alegoric prin viziunea unei nunţi de dimensiuni cosmice
V. FIGURI DE GÂNDIRE ŞI DE COMPOZIŢIE		
HIPERBOLA	exagerată mărire sau micşorare a trăsăturilor unei fiinţe, lucru, fenomen, întâmplări	*„crapă de necaz”* *„Vodă-i un munte”*
ANTITEZA	opoziţia între două cuvinte, idei, personaje, fapte, termenii reliefându-se reciproc	Tipuri: • **structurală/rematică** = vizează construcţia textului Ex.: Epigonii de M. Eminescu este alcătuit pe baza antitezei între trecut şi prezent • **punctiformă** = cea redusă la un vers, sintagmă Ex.: *„Toate-s vechi şi nouă toate”*
METAFORA	figură de stil prin care se trece de la semnificaţia obişnuită a unui cuvânt sau a unei expresii la o altă semnificaţie pe care nu o poate avea decât în virtutea unei comparaţii	Tipuri: • **explicită** (**in praesentia**) = metafora în care sunt prezenţi ambii termeni: *„lună, tu, stăpân-a mării”*

		„*Soarele, lacrima Domnului”, „Primăvara, o pictură parfumată”* • **implicită** (**in absentia**) = metafora în care este prezent numai un termen: *„regina nopţii”*

- **Semantica: semantica lexicală, semantica propoziţională, semantica discursivă.**

Semantica (fr. sémantique, gr. semantikos < sema = semn) sau semasiologie (fr. sémasiologie, gr. semasia = desemnare, logos = ştiinţă) este ramura lexicologiei care studiază sensurile cuvintelor.

Într-o accepţiune mai largă, semantica studiază sensul în general, nu doar pe cel al cuvintelor, ci şi pe cel al propoziţiilor şi al frazelor. Conform acestei abordări, avem de a face cu o *semantică lexicală*, o *semantică a enunţului* şi cu o *semantică a discursului*. Definită mai restrâns, semantica studiază sensurile cuvintelor, categoriile semantice, schimbările de sens şi cauzele acestor schimbări. Această definiţie a semanticii are în vedere semantica lexicală şi ea mai este denumită semasiologie. Există o serie de lingvişti care preferă să folosească termenul de semantică, în timp ce alţi lingvişti îl preferă pe cel de semasiologie.Se pot deosebi mai multe domenii de cercetare ale semanticii:

1. *Semantica lexicală* are ca obiect studiul semnificaţiei cuvintelor şi al structurii interne a vocabularului în întregime.
2. *Semantica propoziţională* cercetează felul în care, din sensul fiecărui cuvânt în parte rezultă unităţi sintactice mari (fraze) cu semnificaţie proprie.
3. *Semantica discursivă* are ca obiect studiul exprimărilor diverselor persoane care se găsesc angajate într-o discuţie, convorbire banală sau într-o dispută ştiinţifică.

- **Abateri de la normă (pleonasmul, tautologia etc.)**

Pleonasmul este un tip de redundanţă constând în repetarea aceluiaşi semnificat prin semnificanţi diferiţi; se realizează ca o repetiţie de sens în anumite condiţii sintactice.

După **gradul de inadecvare**, pleonasmele sunt de diverse tipuri:

1. Pleonasme mai greu recognoscibile – unele pleonasme s-au impus în limbă la un anumit moment dat şi pot fi combătute numai prin apelul la explicaţii etimologice: ***mujdei de usturoi*** (***mujdei*** < *must* + *de* + *ai* [< (lat.) *alium* „usturoi”]; ***usturoi*** < *ustura* [< (lat.) *ustulare*]) + suf. *-oi*). Multe dintre aceste pleonasme (numite „latente” de Th. Hristea) circulă în diverse limbi, repetiţia de sens fiind facilitată de nerecunoaşterea sensului etimonului unuia dintre termeni: ***a cronometra timpul*** (gr. *kronos* „timp”), ***a avansa înainte*** (fr. *s'avancer* „a se apropia de un punct”), ***caligrafie frumoasă*** (gr. *kalos*„frumos”), ***muncă laborioasă*** (lat. *labor* „muncă”) etc.

2. Pleonasme parţial justificate – este cazul structurilor în care unul dintre termeni are mai multe sensuri, diferenţierea realizându-se contextual, cf.:

Culesul recoltei nu se face mecanizat la noi. /vs/ Primul ***cules al recoltei*** de roşii a început.

„cantitate de roade dintr-o anumită perioadă" /vs/ „culegere, strângere a recoltei" → pleonasm

3. Pleonasmele intolerabile – (majoritatea) sunt pleonasmele care se realizează ca redundanţe evidente:

a) **repetiţia unor forme apropiate:** ***fapt*** *ce a* ***făcut*** *ca...,* ***prevăzut*** *în* ***vederea****, legi ce* ***urmează*** *a fi abolite* ***în urma*** *iniţiativei, a fost dezvelită o placă* ***comemorativă*** *în* ***memoria*** *eroilor, a se* ***adăuga aditivi*** etc.

b) **sinonime aflate în strictă vecinătate:** ***aproximativ peste*** *o sută,* ***în jur de vreo*** *douăzeci, starea* ***continuă*** *să fie* ***menţinută****, posibilitatea* ***nemijlocită*** *de a fi în (a lua)* ***contact direct*** *cu..., adunare* ***festivă*** *consacrată* ***sărbătoririi*** *lui...,* ***mijloace mass- media****, în* ***procent*** *de trei* ***la sută*** etc.

repetiţia sensului unui element formativ printr-un determinant cu acelaşi sens: *a reveni* ***din nou****, s-a sinucis* ***singur****, a* ***mai*** *repeta* ***încă o dată****, autobiografia* ***mea****, a scădea* ***hipo****glicemia* ***sângelui****, a se bifurca* ***în două****, a convieţui* ***împreună****, a încerca o* ***tentativă****, cobori* ***în jos****, ieşi* ***afară****, a prezice* ***viitorul****, a îngheţa* ***de frig****, dună* ***de nisip****, a depăşit* ***peste*** *50 km pe oră* etc.

Tautologia – tot un fenomen de redundanţă, care poate avea şi rol de subliniere a unei calităţi sau a unei acţiuni: *Ce-i* ***frumos*** *e* ***frumos****,* ***Vorbeşte*** *ca să* ***vorbească****, La munte, când* ***plouă****,* ***plouă****,* ***Datoria*** *e* ***datorie*** etc. Ca greşeală lexico-semantică, este o varietate de pleonasm (vezi mai sus, categoriile b) şi c) de la pleonasmele intolerabile).

Etimologia populară - este un fenomen care înglobează toate asocierile etimologice false ca reacţie a vorbitorilor faţă de caracterul nemotivat al semnului lingvistic. Etimologia populară presupune un ***element inductor*** (forma corectă a cuvântului), care generează asocieri de sens mai mult sau mai puţin obscure, şi un ***element indus***, care reprezintă forma alterată a cuvântului. Asocierile produse în mintea vorbitorului sunt spontane, ele apar, de regulă, în procesul pătrunderii împrumuturilor în limbă şi se datorează unui anumit grad de ignoranţă (motivat, la rândul lui, de lipsa instrucţiei sistematice). În unele situaţii, lanţul asociativ este dificil de refăcut şi, din această cauză, nu se poate vorbi de o tipologie a asocierilor.

Uneori predomină o simplă apropiere fonetică dintre două forme: ***vindecativ***, în loc de *vindicativ* („răzbunător", elementul inductor), pus în legătură nemotivată semantic cu (*a*) *vindeca, vindecător*. Alteori se poate depista un suport semantic sau/şi unul morfologic: ***funegru***, pentru *funebru* (*negru*, asociat cu noţiunea de „doliu",

generează modificarea elementului inductor). Aşadar, sensul cuvântului este folosit adecvat, însă forma lui este afectată.

- **Mijloace de îmbogăţire a vocabularului: mijloace interne; mijloace externe Derivarea, Compunerea, Conversiunea, Schimbarea valorii gramaticale**

Un frecvent mijloc intern de îmbogăţire a vocabularului limbii române este **derivarea**. Acest procedeu presupune formarea unor noi cuvinte prin adăugarea (sau suprimarea, în cazul derivării regresive) unor *afixe* (*formative, formanţi, lexiforme*) la un cuvânt-*bază*.

Derivarea cu prefixe este mai puţin productivă, în limba română, decât cea cu sufixe (date fiind complexitatea şi varietatea sufixelor). De aceea nu este necesară o clasificare morfologică (statutul morfologic al cuvintelor rezultate prin derivare cu prefixe fiind evident). Mai profitabilă pentru descriere este ***clasificarea semantică a prefixelor***.

Prefixele privative au sensul general de „fără", „lipsit de", „a lipsi de": ***des-***, cu varianta strict fonetică ***de-***, şi ***a(n)-***, de origine greacă veche. De regulă, prefixul *des-* (*de-*) se ataşează la un verb şi intră în opoziţie cu *în-* (*îm-*): *dezbina/îmbina, descreţi/încreţi, dejuga/înjuga* etc. După cum se vede din prima pereche, nu întotdeauna se poate detaşa un substantiv-bază, considerarea unui cuvânt ca derivat cu prefix într-o asemenea situaţie făcându-se prin raportare la cuvântul cu prefix opus din punct de vedere semantic (în unele lucrări, o astfel de situaţie este încadrată drept derivare mixtă). Prefixul privativ *a-* (înainte de consoane)/*an-* (înainte de vocale) se ataşează aproape exclusiv la neologisme sau la termeni din limbajele ştiinţifice: *acefal, alogic, amoral, analfabet, anorganic, anizotrop, avitaminoză* etc.

Foarte productiv pentru toate variantele limbii române este ***prefixul negativ ne-***. El formează substantive, adjective, adverbe: *necuviinţă, neadevăr, neacoperit, neascultător, nedrept, nemaiauzit, nemaipomenit, necontenit, negreşit* etc. Uneori, poate avea şi sens privativ: *nesomn* (cf. *o noapte de nesomn*). Prefixul neologic ***in-*** (***im-*** înainte de bilabiale şi *i-* înainte de sonante [l, m, n, r]) îl dublează pe *ne-* pentru cuvintele corespunzătoare variantei savante a limbii române: *intraductibil, inacceptabil, inegalitate, imoral, ilogic, impoliteţe, impenetrabil* etc. Uneori, *ne-* şi *in-* se află în variaţie liberă: *inegalitate* şi *neegalitate*, *inadaptabil* şi *neadaptabil* etc. Prefixul *in-* apare şi la verbe (*indispune*), ceea ce se întâmplă foarte rar cu *ne-*.

Prefixele delocutive (formează cuvinte de la locuţiuni/expresii: cf. *a se face colac – a se încolăci*) ***în-*** şi ***de-*** sunt şi ele foarte productive în limba română. Din punct de vedere semantic, sunt foarte apropiate de prepoziţii sau chiar sunt prepoziţii pe cale de a se specializa în formarea cuvintelor: (*a*) *înfăptui*, (*a se*) *încrede*, (*a*) *înlătura*, (*a*) *deochea*, (*a*) *deosebi*, (*a*) *desăvârşi* ş.a.m.d. Primul prefix este dublat de prefixul savant ***in-*** (de origine latină cultă): *incrimina, insufla,*

incorpora etc.

Prefixele iterative răs- şi ***re-*** formează verbe (mai rar adjective sau substantive *răzbucuros*, *răsputeri*): *răzgândi*, *răscumpăra*, *răzjudeca*, *reacoperi*, *recăsători*, *retipări*, *reînflori* etc. Se diferenţiază între ele prin faptul că *răs-* are multe valori (*a răspopi*, de exemplu, exprimă rezultatul contrariu al unei acţiuni, neimplicând ideea de a se face popă din nou), iar *re-* are valoare strict iterativă şi, deşi este neologic (< fr.), este unul dintre puţinele prefixe împrumutate care se poate ataşa direct la bază din limba română contemporană (adică fără calchiere). Acest aspect a condus la calificarea lui ca prefix cult, dar nu mai figurează printre prefixele savante.

Prefixele internaţionale sunt de origine cultă (nemoştenite), din latină sau greacă veche, şi sunt prezente în limba română în special prin împrumuturi (analizabile sau calcuri) latino-romanice. În ultimele decenii, se înregistrează o creştere semnificativă a formaţiilor lexicale cu astfel de prefixe în limba literară (standard) şi în limbajele de specialitate. Iată câteva exemple: ***ante-*** („înainte, dinainte", *antebraţ*), ***circum-*** („în jur, împrejurul", *circumscripţie*), ***co-/con-/com-*** („împreună, împreună cu", *colocatar*, *concetăţean*, *compatriot*), ***pre-*** („înainte de", *preoperatoriu*), ***i-/in-/im-*** (afix cu sens negativ şi privativ, *ireal*, *inalienabil*, *impracticabil*). Unele asemenea afixe au un statut incert, între acela de prefixe şi cel de prefixoide (elemente de compunere, vezi mai jos): ***contra-*** („împotrivă, în faţă, în corelaţie cu", *contrapagină*), ***ex-*** („scos din, în afara", *ex-campioană*), ***extra-*** („exterior, în afară; în afară de orice comparaţie, excepţional", *extraplat*), ***inter-*** („între, dintre, în corelaţie cu", *interconectat*), ***intra-*** („înăuntru", *intravilan*), ***intro-*** („înăuntru, în interior", *introspecţie*), ***post-*** („după", *postbelic*), etc. – toate de provenienţă latină. De provenienţă greacă sunt, de exemplu: ***anti-*** („contra, împotriva", *antişoc*), ***arhi-*** („gradul cel mai înalt în care se manifestă ceva", *arhicunoscut*), ***hiper-*** („peste măsură de, în grad foarte mare, supra", hipersensibil), ***hipo-*** („sub măsură, foarte mic, foarte puţin", *hipotensiv*).

Prefixoidele (*false prefixe* sau *pseudoprefixe*) au în comun cu prefixele numai poziţia de afixare, dar sunt cuvinte cu sens de sine stătător în limba de origine (cele mai multe sunt din greaca veche).

Cele mai frecvente prefixoide în limba română sunt: ***aero-*** („privitor la aer", *aeropurtat*), ***auto-*** („de la sine, propriu", *autobiografie*), ***bio-*** („referitor la viaţă", *bioenergetic*), ***geo-*** („care priveşte pământul", geopolitic), ***hemo-*** („referitor la sânge", *hemostatic*), ***hipo-*** („referitor la cal", *hipofag*), ***iso-/izo-*** („egal, de acelaşi fel", *izomorfism*), ***orto-*** („corect", *ortografic*), ***filo-*** („iubitor de", *filogerman*), ***micro-*** („mic, a milioana parte", *microradiografie*), ***mono-*** („unic, singur, o dată", *monocelular*), ***poli-*** („mai mulţi", *polivitamină*), ***proto-*** („primul, anterior, preistoric, primitiv, simplu, iniţial", *protocronism*), ***pseudo-*** („fals, aparent asemănător, pretins", *pseudoştiinţific*), ***radio-*** („referitor la radiaţia electromagnetică", *radiolocaţie*), ***semi-***

(„pe jumătate”, *semipreparat*), ***tele-*** („departe, la distanţă, de departe”, *telecomandă*), ***tri-*** („trei, triplu”, tri), ***zoo-*** („referitor la animale, animalier”, *zootehnician*) etc.

Unele prefixoide sunt specifice sau apar cu predilecţie în limbajele specializate (terminologii) şi, adesea, se creează relaţii de sinonimie: ***ana-*** („din nou, înapoi, în afară”, *anacronic*), ***epi-*** („deasupra, pe”, *epicranian*), ***foto-*** („referitor la lumină”, *fotofobie, fotocelular*), ***semi-*** = ***hemi-*** = ***demi-*** (*hemipareză, demisec*), ***micro-*** = ***mini-*** (*minicalculator*), ***poli-*** = ***multi-*** = ***pluri-*** (*multidimensional, plurimolecular*), ***intra-*** = ***endo-*** („înăuntru”, *endocentric, intraglandular*) etc.

În opoziţie cu *sufixoidele* (falsele sufixe, vezi mai jos), prefixoidele se deosebesc mai puţin de prefixe decât sufixoidele de sufixe, deoarece ele în primul rând nu există conştiinţă funcţională, pe când ele în al doilea rând se impun mai greu formei, de obicei, cuvântului-bază (de exemplu, cele care primesc *-fil*, se termină în *-o*: *munteanofil*, cele care primesc *-fug*, se termină în *-i*: *febrifug*).

Aşadar, prefixoidele şi sufixoidele sunt elemente formative, prezente în împrumuturi sau în formaţii după model străin, care dau impresia de prefixe, respectiv sufixe, cuvintele rezultate în acest fel nefiind derivate propriu-zise, ci, mai degrabă compuse (valoarea lexicală a prefixoidelor şi sufixoidelor este mai concretă decât cea a prefixelor şi sufixelor). Însă, pentru că formaţiile lexicale obţinute după model străin prin ataşarea prefixoidelor şi sufixoidelor sunt, în general, analizabile în limba română, Ion Coteanu consideră că ele pot fi integrate în procedeele de îmbogăţire internă a vocabularului.

Derivarea cu sufixe este un mijloc intern de îmbogăţire a vocabularului limbii române extrem de productiv. Numărul mare al sufixelor şi varietatea lor impun **două clasificări: morfologică şi semantică**.

Clasificarea morfologică distinge sufixele după partea de vorbire în care se încadrează cuvântul nou format (pentru a nu aglomera materialul de faţă, ilustrăm situaţiile prin cel mult două exemple, lista sufixelor nefiind exhaustivă). Aşadar, după acest criteriu, sufixele sunt:

1. ***substantivale:*** ***-ar*** (*bucătar*), ***-easă*** (*mireasă*), ***-ime*** (*agerime, muncitorime*), ***-iţă*** (*casieriţă, fetiţă*), ***-uş*** (*urcuş, viţeluş*), ***-iş/-îş*** (*brădiş, coborâş*), ***-et*** (*brădet, tineret*);
2. ***adjectivale:*** ***-esc*** (*ceresc, românesc*), ***-iu*** (*albăstriu*), ***-os*** (*dureros*);
3. ***verbale:*** ***-a*** (*înnegura, brăzda*), ***-i*** (*cuibări*), ***-ui*** (*înlocui, biciui*), ***-iza*** (*marginaliza*);
4. ***adverbiale:*** ***-eşte*** (*prieteneşte*), ***-iş/-îş*** (*pieziş, târâş*);
5. ***pronominale:*** ***-uţă*** (*mătăluţă*), ***-ică*** (*mătălică*), ***-ica*** (*atâtica*);
6. ***care formează numerale:*** ***-ime*** (*optime*);
7. ***care formează interjecţii:*** ***-ică*** (*aolică*).

Clasa a 6-a ar putea fi inclusă la *substantivale* (clasa 1), dat fiind că numeralele în

cauză sunt substantive din punct de vedere morfologic.

Clasificarea semantică este mult mai complexă, ca urmare a caracteristicilor semantice ale sufixelor foarte asemănătoare cu cele ale cuvintelor:

i) sufixele pot fi ***omonime*** (augmentativul ***-an*** cu sufixul de origine ***-ean***, în pronunţie tot ***-an***: *bogătan*, *crişean*; sufixul diminutival ***-aş*** cu sufixul locativ/de agent ***-aş***: *băieţaş*, *mărginaş*, *ciocănaş* „muncitor în saline");

ii) sufixele pot fi ***sinonime*** (***-tor***, ***-ar***, ***-aş***, ***-giu***, ***-uş***, ***-ist*** sunt sufixe de agent: *muncitor*, *cizmar*, *poştaş*, *geamgiu*, *cărăuş*, *fochist*);

iii) sufixele pot intra în relaţii de ***antonimie*** (este drept, una specială, sufixul diminutival ***-aş*** poate apărea cu sens afectiv, dar şi marcat peiorativ: *băieţaş*, *poetaş*);

iv) sufixele pot genera ***polisemie*** (sufixul ***-tor*** poate forma: ca adjectival, cuvinte care desemnează o însuşire dedusă din verbul de bază, *apăsător*; ca substantival, nume de agent, *croitor*, nume de instrumente, *stingător*, nume de plante, *sunătoare*, nume de animale, *ciocănitoare* sau abstracte, *măsurătoare*, *sărbătoare*).

Prin urmare, din punct de vedere semantic se disting următoarele tipuri de sufixe:

1. ***augmentative*** (sens de supradimensionare, formează substantive şi, mai rar, adjective; cu şi fără valoare depreciativă)***:*** ***-andru*** (*copilandru*), ***-an/-ean*** (*băietan*, *beţivan*, *grăsan*, *tăurean*, *crăpcean*, *chiţcan*), ***-oi/-oaie/-oaică*** (*butoi*, *fătoi*, *băboi*, *măgăoaie*, *vioaie*, *tigroaică*, *băieţoaică*, *englezoaică*; formează şi nume proprii: *Alboiu* < Albu, *Gheorghiţoaia/Gheorghiţoiu* < Gheorghiţă), ***-ovan, -oman, -oran*** (în combinaţii rare şi învechite ale lui ***-an***: *prostovan*, *hoţoman*, *chiţoran* „şoarece mare de câmp");
2. ***diminutivale*** (sens de subdimensionare şi/sau afectiv şi/sau peiorativ, în funcţie de context; formează substantive, adjective şi, rar, adverbe şi pronume)***:*** ***-aş*** (*copilaş*, *actoraş*, *trandafiraş*, *golaş*), ***-el/-ea/-icel/-icea/-ică/-icică/-uică*** (*nepoţel*, *puţintel*, *cumnăţea*, *curăţea*, *floricea*, *uşurică*, *puţintică*, *aolică*, *mătălică*, *fetică*, *mărgică*, *prosticică*, *măricică*, *păsăruică*, *ferestruică*), ***-or/-ior/-ioară/-cior/-cioară*** (*repejor*,*roşior*, *prostioară*, *oscior*, *căscioară*, *crăticioară*), ***-iţă*** (*bluzuliţă*), ***-uc/-ug/-ucă/-ugă/-igă*** (*grăsuc*, *năsuc*, *lănţug*, *mămucă*, *ţârucă*, *păstrugă*, *săpăligă*), ***-işor/-işoară/-şor*** (*mărişor*, *feţişoară*, *încetişor*, *binişor*, *locşor*), ***-uleţ*** (*gărduleţ*, *şănţuleţ*), ***-uş/-uşă*** (*gălbenuş*, *niţeluş*, *viţeluşă*), ***-uţ/-uţă*** (*grăsuţ*, *bunuţă*, *mătăluţă*);
3. ***de agent*** (au semnificaţia generală de „cel care îndeplineşte într-un mod oarecare o acţiune"; formează substantive şi adjective)***:*** ***-ar/-er*** (*brutar*, *dulgher*; ***-ar*** poate avea şi valori depreciative: *opincar*, *mămăligar*), ***-aş /-eş*** (*făptaş*, *arcaş*, *plutaş*, *buclucaş*, *codaş*, *băieş*, *cimpoieş*), ***-easă*** (*cusătoreasă*, *coloneleasă*), ***-eţ/-eaţă/-ăreţ/-ăreaţă*** (*iubeţ*, *iubeaţă*, *înfigăreţ*, *plimbăreaţă*, *băltăreţ* „vântul", nu „cel care locuieşte la baltă" care este derivat cu sufixul de origine ***-ăreţ***), ***-giu/-agiu*** (*reclamagiu*, *scandalagiu*, *camionagiu*), ***-ist*** (*ceferist*, *zeflemist*), ***-tor*** (*băutor*, *judecător*, *ghicitor*);

4. ***pentru denumirea însuşirii din obiecte*** (se ataşează la o bază care nu exprimă ea însăşi o calitate, ci este un obiect) ◆ *Derivate în limba română: negricios < negru, albăstriu < albastru* etc.; formează adjective de la substantive, de la verbe sau de la alte părţi de vorbire)***:*** ***-al*** (*vamal, săptămânal*), ***-ar*** (*inelar, mărfar*), ***-aş*** (*nărăvaş, fruntaş*), ***-at*** (*guşat, înmănuşat*), ***-bil*** (*atacabil, lăudabil, locuibil*), ***-esc*** (*boieresc, orăşenesc*), ***-eţ/-ăreţ*** (*glumeţ, băgăreţ*), ***-ist*** (*microbist, căminist, junimist*), ***-iu/-ie*** (*cireşiu, auriu, purpurie, vişinie, fistichie*), ***-os/-ios/-cios*** (*zemos, tămâios, lucios < luciu*), ***-tor*** (*chinuitor, fermecător*), ***-nic*** (*făţarnic, îndoielnic*), ***-et/-it*** (*urlet, grădinărit*);

5. pentru denumirea plantelor şi animalelor (multe din acestea sunt şi diminutivale); ***nume de plante: -aş*** (*toporaş*), ***-el/-ea*** (*ghiocel, albăstrea*), ***-ică*** (*răchiţică*), ***-ior/-cior/-şor*** (*lăcrămioară, cimbrişor, ovăscior*), ***-uţă*** (*feriguţă*), ***-iţă*** (*crăiţă, cununiţă*), ***-uş/-uşcă*** (*păiuş, căldăruşă, creţuşcă*), ***-uleţ*** (*pufuleţ*), ***-ariţă*** (*măselariţă, pelinariţă*), ***-ar*** (*frăgar, acăţar*), ***-tor*** (*plesnitoare, sunătoare*), ***-os*** (*nebunoasă*), ***-iş*** (*aluniş*), ***-oi*** (*usturoi*), ***-easă*** (*cârciumăreasă*); ***nume de animale, păsări şi peşti***: ***-ar*** (*cufundar, lopătar, ţipar*), ***-aş*** (*ferestraş* „soi de raţă”, *morunaş*), ***-ean(că)*** (*boulean* ◆ „peşte”, *dumbrăveancă* „cioară pucioasă”), ***-at*** (*dinţat* „peşte”), ***-el*** (*fântânel* „păstrăv”, *vânturel* „soi de şoim”), ***-ică*** (*stufărică* „pasăre”, *burtică* „peşte”), ***-ior/-işor*** (*roşioară* „peşte”, *domnişor* „soi de cinteză”, *gălbioară* „presură”), ***-iţă/-ăriţă*** (*gârliţă* „soi de raţă”, *inăriţă* „soi de cinteză”, *nisipariţă* „peşte”), ***-iu*** (*arămiu* „soi de lipan”), ***-oi/-oaică*** (*piţigoi, cojoaică, codoi* „peşte”), ***-os*** (*bălos* „peşte”), ***-tor*** (*ciocănitoare*), ***-uş/-uşcă*** (*pietruş* „soi de pescăruş”, *plevuşcă* „peşte”), ***-uţ*** (*lătuţ* „peşte”), ***-ete*** (*orbete*), ***-uică*** (*nevăstuică*), ***-elniţă*** (*urechelniţă*);

6. pentru denumirea instrumentelor („instrumente” într-o accepţie largă; primele două sufixe se ataşează la substantive, al treilea, la verbe)***:*** ***-ar*** (*alfabetar* ◆ „repertoar”, *cenuşar*), ***-niţă*** (*botniţă, zaharniţă*), ***-tor/-toare*** (*încălţător, ascuţitoare, strecurătoare*);

7. pentru denumiri abstracte: -are (*adunare, crezare*), ***-ere*** (*părere, abatere*), ***-ire/-îre*** (*ocrotire, coborâre*), ***-ătate*** (*puţinătate, bunătate*), ***-eală*** (*acreală, buimăceală*), ***-ie/-ărie*** (*boierie, cumetrie, măgărie*), ***-anţă/-enţă/-inţă*** (*alianţă, prezenţă, biruinţă*), ***-ime*** (*agerime, cruzime*), ***-ism*** (*ardelenism, paşoptism*), ***-ură/-ătură*** (*adunătură, cotitură, căzătură*), ***-eaţă*** (*albeaţă, dulceaţă*).

8. colective: -ărie/-ăraie (*apărie, prăfăraie*), ***-et*** (*bănet, brădet*), ***-ime*** (*dăscălime, studenţime*), ***-iş*** (*ariniş, păienjeniş, tufiş*), ***-işte*** (*cânepişte, porumbişte*).

9. locative: -ie/-ărie/-erie (*blănărie, cazangerie*), ***-ean*** (*arădean,râmnicean*).

10. pentru indicarea modalităţii (formează adverbe din substantive şi adjective; ***-eşte*** trebuie să respecte condiţia să existe de la aceeaşi bază şi un adjectiv în ***-esc***)***:*** ***-eşte*** (*nebuneşte, copilăreşte*), ***-iş/-îş*** (*pieptiş, chiorâş*), ***-mente*** (*actualmente,*

singularmente, apare foarte rar la teme româneşti).

11. pentru nume proprii de familie (în româna contemporană există puţine sufixe specializate în acest sens şi presupun – ca augmentativele, diminutivele sau numele de agent – o poreclă sau un supranume)***:*** ***-escu*** (*Popescu, Andreiescu*), ***-eanu*** (*Iacobeanu, Ungureanu*).

Sufixoidele (*false sufixe* sau *pseudosufixe*), ca şi prefixoidele, au în comun cu sufixele numai poziţia de afixare (se ataşează după o bază), dar sunt cuvinte cu sens de sine stătător în limba de origine (cele mai multe sunt din greaca veche).

Sufixoidele curente în limba română sunt: ***-fug*** („care alungă, care fuge", *febrifug, vermifug, centrifug, ignifug*), ***-fob*** („care are aversiune, teamă patologică (de ceva)", *claustrofob, agorafob, acrofob, xenofob*), ***-fil*** („iubitor de", *anglofil, calofil, heliofil*), ***-for*** („care poartă, purtător", *necrofor, hidrofor*), ***-log*** („specialist", *psiholog, dermatolog, filolog*), ***-gramă*** („schemă, grafic", *antibiogramă, organigramă*), ***-cid*** („care ucide, ucigător",*bactericid, fratricid*), ***-fag*** („care se hrăneşte cu", *antropofag, cronofag, energofag*).

Derivatele etnice sunt denumirile de locuitori autohtone sau autohtonizate (ale locuitorilor altor ţări/localităţilor străine). Acestea se formează, de regulă, cu anumite sufixe, mai rar, prin derivare regresivă (Andalucia/Andaluzia – *andaluz*, Birmania – *birman*, Cehia – *ceh*, Croaţia – *croat*, Grecia – *grec*, Iugoslavia – *iugoslav*, Turcia – *turc* etc.) şi, uneori, prin denumire complet diferită de cea a localităţii/ţării respective (Coasta de Fildeş – *ivorian*, Madagascar – *malgaş*, Monaco – *monegasc* etc.).

-ac: Austria – *austriac*, Bosnia – *bosniac*, Prusia – *prusac*;

-an: Afg(h)anistan – *afg(h)an*, Africa Centrală – *centrafrican/african*, Alsacia – *alsacian*, America de Sud – *sud-american*, Alba Iulia – *albaiulian*, Andorra – *andorran*, Boston – *bostonian*, Budapesta – *budapestan*, Chile – *chilian*, El Salvador – *salvadorian*, Honduras – *hondurian*, Laos – *laoţian*, Milet – *milezian*, Napoli/Neapole – *napolitan*, Paris – *parizian*, Peru – *peruan/peruvian*, Roman – *romaşcan*, Tazlău – *tazlăuan*, Târgu-Jiu – *târgujian*;

-ar: Kosovo – *kosovar*;

-aş: Papua-Noua Guinee – *papuaş*;

-(uv)ean: Bistriţa – *bistriţean*, Bistriţa-Năsăud – *năsăudean*, Caransebeş – *caransebeşean*, Covasna – *covăsnean*, Giurgiu – *giurgiuvean*, Gura Humorului – *humorean*, Hârşova – *hârşovean*, Huşi – *huşean*, Oaş – *oşean*, Mediaş – *medieşean*, Miercurea-Ciuc – *miercurean*, Predeal – *predelean*, Râmnicul Sărat – *râmnicean*, Râmnicu-Vâlcea – *vâlcean*, Târgu-Mureş – *târgumureşean*, Turda – *turdean*;

-en: Madrid – *madrilen*; Slovenia – *sloven*;

-ez: Bordeaux – *bordelez*, Bruxelles – *bruxellez*, Burundi – *burundez*, Ceylon – *ceylonez*, Java – *javanez*, Japonia – *japonez/nipon*, Marsilia – *marsiliez*, Milano – *milanez*, New York – *newyorkez*, Noua Zeelandă – *neozeelandez*, Piatra-Neamţ – *pietrean*, Portugalia – *portughez/lusitan*, Praga – *praghez*, Saigon – *saigonez*;

-in: Anzi – *andin*, Levant – *levantin*, Mallorca – *mallorquin*;

-it: Moscova – *moscovit*, Yemen – *yemenit*;

-ot: Cairo – *cairot*, Cipru – *cipriot*, Mangalia – *mangaliot*, Sofia – *sofiot*, Tokio – *tokiot*.

Derivarea parasintetică reprezintă formarea de cuvinte noi prin ataşarea simultană sau succesivă (succesiunea nemaiputându-se reconstitui diacronic) a unui prefix şi a unui sufix la acelaşi cuvânt-bază: *închipui, îndulci, îmbărbăta, îmbărbătare, încuietoare, îmbucurător* etc.

Toate tipurile de derivare înfăţişate până în acest punct sunt derivări progresive, adică se obţin formaţii lexicale noi prin adăugare de afixe. **Derivarea regresivă**, mult mai slab reprezentată în limba română decât cea progresivă, se realizează prin ***suprimare de afixe*** (sufixe lexicale sau desinenţe) şi se bazează, de regulă, pe ***principiul analogiei***: astfel, s-a derivat regresiv din *etimologie* cuvântul *etimolog* pentru a-l înlocui pe mai vechiul *etimologist* în baza existenţei perechilor *filologie-filolog, mineralogie-mineralog, geologie-geolog, psihologie-psiholog, stomatologie-stomatolog* ş.a.m.d.

Cuvântul nou, rezultat al derivării regeresive, are înfăţişarea unui cuvânt-bază. De aceea, în cele mai multe cazuri, trebuie să se recurgă la istoria limbii. De exemplu, pentru că prefixul ***-ne*** nu se ataşează de obicei la verbe, verbele *nelinişti, nemulţumi* sunt derivate, prin îndepărtare de afix, de la *neliniştit* şi *nemulţumit*, nu invers. Alte exemple: *zbor < zbura, cânt < cânta, îngheţ < îngheţa* etc.

O ***clasificare*** a derivatelor regresive se poate face după criteriul morfologic, adică în funcţie de partea de vorbire rezultată prin suprimarea de afixe (preluăm clasificarea şi exemplele aferente din DSL, op. cit., p. 163):

1. ***verbale provenite din substantive (postsubstantivale):*** *aloca < alocaţie, aniversa < aniversare* etc.;
2. ***verbe provenite din adjective (postadjectivale):*** *deosebi < deosebit*; *nesocoti, nedumeri, nemulţumi* din adjectivele (interpretate greşit ca participii) *nesocotit, nedumerit, nemulţumit* etc.;

3. ***substantive provenite din substantive:*** *mandarin < mandarină, lămâi < lamâie, portocal< portocală* etc.

4. ***substantive provenite din verbe (postverbale):*** *avânt < avânta, înot < înota, vaiet < văita, auz < auzi, dezgheţ < dezgheţa* etc.

Derivarea frazeologică este un tip de derivare mai complex, deoarece constă în formarea unei unităţi frazeologice pe baza altei unităţi frazeologice din aceeaşi limbă (Th. Hristea) şi deci nu este o simplă ataşare de afixe.

Prin derivare frazeologică se pot obţine:

1. ***locuţiuni substantivale:*** *băgare de seamă < a băga de seamă +* ***-re****, aducere aminte < a aduce aminte +* ***-re****, părere de rău < a-(i) părea rău +* ***-re*** etc.);
2. ***locuţiuni adjectivale:*** *scos din fire < a scoate din fire, pescuitor în apă tulbure < a pescui în apă tulbure.*

Compunerea este un alt mijloc intern de îmbogăţire a vocabularului, mai puţin productiv decât derivarea, şi constă în reunirea a două sau mai multe cuvinte într-o unitate lexicală cu un sens nou.Ilustrăm mai jos tipurile de compunere.

1. ***Compunerea prin contopire*** – aceasta poate avea la bază relaţii sintactice de tip:
   a) ***parataxă*** (coordonarea prin juxtapunere) – *oricare, cineva, bunăoară, celălalt, fiecare, numaidecât, deocamdată* etc.;
   b) ***hipotaxă*** (subordonare) – *botgros, untdelemn, bunăvoie, bunăstare* etc.
2. ***Compunerea prin alăturare*** – şi acest tip se poate realiza prin:
   a) ***parataxă*** (coordonarea prin juxtapunere) ***cu cratimă*** – *puşcă-mitralieră, cuvânt-bază, mobilă-tip, navă-satelit, anglo-francez* etc;
   b) ***hipotaxă*** (subordonare) ***cu cratimă sau fără*** – *Almaşul-Mare, Baia Mare, Târgu-Jiu*, Calea Laptelui, Vatra Dornei, Târgu-Ocna*, vorbă-lungă, coate-goale, încurcă-lume, viţă-de-vie, bună-cuviinţă, ducă-se-pe-pustii* etc.).

* Există şi cazuri de falsă parataxă: de exemplu, *Târgu-Jiu* şi *Târgu-Ocna* trimit, de fapt, la *Târgul Jiului* şi respectiv *Târgul Ocnei* (la bază se află o relaţie de subordonare).

3. Compunere prin abreviere:

c) ***după iniţială:*** *CFR* (**C**ăile **F**erate **R**omâne), *ONU* (**O**rganizaţia **N**aţiunilor **U**nite) etc.;

d) ***din trunchierea primelor silabe ale unor baze:*** *ROMPRES* (**Pres**a **Rom**ână), *SANEPID* (la bază, formaţie calchiată după (rus.) *sanitarnaia epidemiolighiceskaia* > (rom.) [aviz/control]) **San**itar **Epi**demiologic), *APROZAR* (**Apro**vizionare [cu] **Zar**zavat), *loc. cit.** (**loc**ul **cit**at), *aprox.** (**aprox**imativ) etc.;

e) ***mixtă*** (abreviere după iniţială şi silabe trunchiate/baz(e))***:*** *aragaz* (< **A**stra **R**omână + **gaz**), *cca* (**c**ir**ca**) etc.

Schimbarea valorii gramaticale: conversiunea, metalimbajul – sunt alte procedee interne de îmbogăţire a vocabularului, însă acestea nu fac obiectul expres al expunerii de faţă, deoarece mijloacele implicate sunt de altă natură decât lexicală. Precizăm aici doar că articularea este cel mai frecvent procedeu de ***conversiune***, iar prin ***metalimbaj*** (marca grafică mai frecventă fiind ghilimelele [**„ ”**]) orice parte de vorbire devine substantiv (de exemplu,
„Frumos” *este un adjectiv propriu-zis*). Chiar propoziţiile şi frazele pot funcţiona în metalimbaj ca substantive (de exemplu: *Vine o vreme / când* ***„mi se pare”*** *devine o certitudine/.* sau *„Vorba ceea:* ***«Zi-i lume/ şi te mântuie/»****.”* Creangă).

Metalimbajul nu poate fi totuşi considerat un mijloc propriu-zis de îmbogăţire lexicală, dat fiind că nu rezultă formaţii lexicale noi, ci doar actualizări temporare (contextuale) a unor sensuri.

Şi despre conversiune s-ar putea afirma aparent acelaşi lucru, dacă ne referim la cazurile de schimbare a valorii gramaticale fără antrenarea schimbării formei. De exemplu, în enunţul *Bine**le** se răsplăteşte **cu** bine* avem adverbul *bine* convertit în substantiv în ambele ocurenţe. La prima ocurenţă, marca schimbării gramaticale (art. hot. pr.-zis şi encl. ***-le***) afectează forma cuvântului (are ca rezultat o formă nouă). La a doua ocurenţă, cuvântul apare într-o poziţie sintactică nouă (vezi regimul cazual impus de prepoziţia de acuzativ ***cu*** şi posibilitatea ca forma convertită să primească atribut, comportându-se astfel ca un substantiv: cf. *[...] cu [mult] bine*), rezultatul fiind schimbarea valorii gramaticale, dar nu şi a formei cuvântului. Totuşi, chiar şi în această situaţie se poate vorbi de îmbogăţire lexicală, dar fără mărci formale de tip afixe gramaticale ataşate la cuvânt.

Îmbogăţirea vocabularului unei limbi se poate realiza şi prin **mijloace externe**. Acestea sunt ***împrumutul*** şi ***calcul lingvistic***.

Împrumutul reprezintă un „*proces de încorporare a unui element lingvistic dintr-un idiom în altul*”. Împrumutul afectează toate subsistemele limbii (împrumuturi de sunete – vezi sunetele [ö] şi [ü], nefonologizate în română –, mărci flexionare, tipare sintactice), dar se manifestă cu precădere în lexic.

Împrumutul lexical ca, de altfel, toate celelalte tipuri de împrumut, este rezultatul contactelor diverse stabilite între idiomuri, este deci o manifestare a *interferenţei lingvistice*. Dintre factorii extralingvistici care favorizează împrumuturile menţionăm: *vecinătatea geografică, convieţuirea populaţiilor, raporturile* (economice, politice, culturale) *între comunităţi*.

Împrumutul poate fi: a) ***direct*** sau ***indirect*** (printr-o filieră lingvistică); b) ***popular*** sau ***savant***; c) pe cale ***orală*** sau ***scrisă***; d) ***vechi*** (din fazele anterioare modernizării limbii şi în opoziţie cu cuvintele moştenite*) sau ***nou***.

* Cuvintele moştenite sunt acelea din fazele de formare a limbii, altfel spus, etimoanele care au trecut prin transformări fonetice cu caracter regulat, căci se

ştie că aceste transformări acţionează într-o limbă numai până la definitivarea macrostructurii ei şi, uneori, şi prin accidente fonetice: cf. (lat. cl.) *directus* < (lat. pop.) *directu* < (rom. v.) *direptu* < *dereptu* < *dreptu* < *drept* ▯ cuvânt moştenit, în opoziţie cu: (lat. cl.) *directus* < (rom. mod.) *direct* ▯ împrumut târziu, neologic, din latină, prin îndepărtarea conştientă a unei terminaţii nespecifice structurii limbii române.

Împrumutul nou trimite la un alt termen ***neologism***. Prin acest termen „*se indică o unitate lexicală (semnificat, semnificant sau reuniunea celor două) care a pătruns recent într- o limbă dată*". Termenul are o eficienţă relativ redusă datorită ambiguităţii caracteristicii *recent*, care depinde de raportarea cronologică operată. Cercetările privitoare la periodizarea limbii române au lămurit această problemă neologismele sunt împrumuturile intrate în limba română începând cu procesul (prima fază) de modernizare a ei, proces a cărui limită inferioară este secolul al XVIII-lea (spre sfârşit). În funcţie de *momentul* intrării lor în limbă, de *frecvenţa* utilizării lor şi de *diversitatea categoriilor de vorbitori* care le folosesc, neologismele se adaptează fonetic şi morfologic la structura limbii române, mai mult sau mai puţin sistematic. Cuvintele neologice încă neadaptate se numesc *barbarisme*. Aşadar, după proveniența lor, barbarismele pot fi: franţuzisme, anglicisme, germanisme, americanisme etc.

Clasificarea împrumuturilor se face *după origine* (vezi Th. Hristea, op. cit.) şi *sincronic, după criterii lingvistice*, obiectivul celei din urmă fiind delimitarea neologismelor de calcuri.

Un alt criteriu de clasificare a împrumuturilor este *gradul de asimilare* („românizare"), despre care vorbeşte A. Stoichiţoiu-Ichim (în *Aspecte ale influenţei limbii engleze...*, op. cit.).

Aşadar, ***după gradul de asimilare***, împrumuturile se încadrează într-una dintre următoarele categorii:

a) ***termeni integral adaptaţi*** (fonetic, grafic, morfologic) – *lider, miting, bos, a agrea*;

b) ***termeni în curs de adaptare*** (anglicisme şi americanisme) – *board, briefing, congressman/congresmen, lobby, speaker/spicher, speech/spici, staff, summit, yankeu*;

c) ***xenisme*** („străinisme") – *Big Brother, establishment, leadership, mcdonaldizare, shadow government, road map*.

Autoarea precizează că graniţa dintre primele două categorii nu poate fi precis trasată, deoarece procesul de asimilare este în curs de desfăşurare şi invocă drept argument fenomenului dublei grafii (tip *boss/bos, speech/spici*). Se observă o tendinţă de „reanglicizare"; revenirea la ortografia etimologică (cf. formele *leader, meeting*, congressman etc.) este considerată o manifestare a snobismului lingvistic. Unele forme dezvoltă chiar plurale hibride, le-am numi noi, de tip *leader > leader-ii*, obţinut din adăugarea desinenţei româneşti de plural „-i" la forma neadaptată la limba română.

În fine, autoarea citată mai observă că, în unele cazuri, procesul de asimilare este

înregistrat cu întârziere de dicţionarele româneşti, care continuă să reflecte situaţia din engleză, ignorându-se astfel diversele modificări de formă sau/şi de sens survenite în limba română (de exemplu, anglicismul *lobby* este folosit în presă cu sensul engl. *lobbysm*, „activitate de influenţare, persuasiune", dar dicţionarele de neologisme, precum MDN, nu înregistrează această modificare formală şi semantică).

Trebuie precizat că în clasificarea înfăţişată mai sus nu se face o delimitare netă între neologisme şi calcuri. Unele forme, incluse la *xenisme* (*Big Brother*, *shadow government*, *road map*) au generat deja calcuri frazeologice.

Calcul lingvistic (sinonim: *decalc*) este un fenomen lexical complex care, într-o accepţie largă, denumeşte „*procedeul de transpunere literală, exactă, a unui* ***cuvânt semantic analizabil****, a unei* ***construcţii*** *sau numai a unui* ***sens****, dintr-o limbă* ***A*** *într-o limbă* ***B****, cu materialul limbii* ***B***" (DSL, op. cit., p. 90, subl. n.). În funcţie de ce anume desemnează elementele subliniate în definiţie, calcul presupune o tipologie diversă şi încă insuficient de riguroasă (tocmai datorită multitudinii de criterii avute în vedere). Redăm mai jos câteva clasificări (exemplele sunt preluate din DSL şi A. Stoichiţoiu-Ichim, *Aspecte ale influenţei engleze...*, op. cit.).

- ***După criteriul structural, al copierii parţiale sau integrale a „formei interne"*** (adică a sensului etimologic proxim) ***a modelului din limba „donatoare":***
  - **a)** ***calcuri integrale (totale)*** **–** (rom.) *suprafaţă* < (fr.) *surface*, (rom.) *susţine* < (fr.)*soutenir*;
  - **b)** ***calcuri parţiale*** **(*semicalcuri*) –** (rom.) *procentaj* < (fr.) *pourcentage*.

După nivelul lingvistic vizat:

- **a)** ***calcul semantic (lexical)*** **–** cuvântul românesc de origine latină *limbă* avea în româna veche şi sensul „popor", sub influenţa cuvântului slav corespunzător (*языκ* în transliterare *iazîk*); la sensurile deja existente ale cuvântului românesc *nebun* s-a adăugat sub influenţa limbii franceze sensul „piesă de şah" (< fr. *fou*); tot din franceză (< fr. *feuille*) a fost preluat pentru cuvântul românesc *foaie* şi sensul „ziar, revistă, publicaţie", acum învechit; iată şi câteva calcuri semantice noi, toate având ca sursă limba enleză: *(a) agrea* (< engl. *agree*) – „a fi de acord", *cârtiţă* (< engl. *mole*), „spion infiltrat", *determinat* (< engl. *determined*), „hotărât", *domestic* (< engl. *domestic*), „intern, propriu unui stat", *imagine* (< engl. *image*), „percepţie publică", *provocare* (< engl. *challenge*), „dificultate de învins", *uliu* (< engl. *hawk*), „personalitate oficială cu spirit belicos";
- **b)** ***calcul gramatical*** **–** (rom.) *a schimba direcţia*, după (fr.) *changer de direction*.

După extensia unităţilor lexicale calchiate:

- **a)** ***calc lexical*** (traducerea unui singur cuvânt) (rom.) *dreptunghiular* < (fr.) *rectangulaire*;
- ***b)*** ***calc frazeologic*** (transpunerea unei sintagme stabile în limba „donatoare")

(rom.) *a pune în aplicaţie*, după (fr.) *mettre en application*; limba engleză a furnizat în ultimele decenii multe asemenea formaţii frazeologice: *axa răului* (< engl. *axis of evil*), *Carte Albă* (< engl. *White Paper*), *câine de pază* (< engl. *watchdog*), *corectitudine politică* (< engl. *political correctness*), *clasă de mijloc* (< engl. *middle class*), *cortină de fier* (< engl. *iron curtain*), *discriminare pozitivă* (< engl. *positive discrimination*); *foaie de parcurs* (< engl. *road map*), *foc prietenesc* (< engl. *friendly fire*), *Fratele cel Mare* (< engl. *Big Brother*), *gulere albe* (< engl. *white collars*), *guvern din umbră* (< engl. *shadow government/cabinet*), *lider de opinie* (< engl. *opinion leader*), *ONG* – „organizaţie nonguvernamentală" (< engl. *NGO – National Government Organization*), *pierderi colaterale* (< engl. *colateral damages*), *primă doamnă* (< engl. *first lady*), *principiul dominoului* (< engl. *domino effect*), *război rece* (< engl. *cold war*), *Unchiul Sam* (engl. *Uncle Sam)*

IV. Morfosintaxă

- **Noțiuni generale: părți de vorbire/clase gramaticale; categorii gramaticale**

Studiul morfologiei este organizat în clase lexico-gramaticale numite **părți de vorbire**, caracterizate prin anumite trăsături genrale, formale și de conținut și care se definesc pe baza a trei criterii: criteriul semantic, morfologic și sintactic. Aceste criterii se regăsesc în definițiile clasice ale părților de vorbire, în care se arată ce exprimă clasa respectivă (sensul lexical), caracteristicile de formă (flexiunea în raport cu diverse ctegorii gramaticale) și funcțiile sintactice ale cuvintelor, rolul acestora în enunț. Din definițiile unor părți de vorbire poate lipsi sensul lexical (e vorba de cuvintele asemantice: prepoziția și conjuncția) sau funcția sintactică; singurul element constant în definirea părților de vorbire este cel morfologic, care se referă la modificarea structurii cuvintelor, adică la flexiune.

În gramaticile românești sunt înregistrate următoarele părți de vorbire: *verbul,substantivul, pronumele, adjectivul, numeralul, adverbul, prepoziția, conjuncția* și *interjecția*.

Categoriile gramaticale sunt modalități prin care sse realizează flexiunea părților de vorbire. În limba română lista lor cuprinde: **genul, numărul, cazul, determinarea, gradul de intensitate, persoana, diateza, modul** și **timpul.**

Genul, cu cele trei specii ale sale, masculin, feminin și neutru, este o categorie gramaticală proprie substantivului, adjectivului, pronumelui, numeralului și verbelor la participiu și gerunziu. Toate cele trei genuri gramaticale se manifestă, în general, prin desinențe la toate părțile de vorbire care au această categorie gramaticală.

Numărul gramatical, divizat în singular și plural, apare în flexiunea tuturor părților de vorbire flexibile, cu excepția numeralului, la care ideea de număr e exprimată lexical. El indică un exemplar sau mai multe, în cazul substantivelor, adejectivului, pronumelui și numeralului. La verb se manifestă pentru a indica dacă acțiunea e făcută de un singur autor sau de mai mulți.

Cazul se realizează în limba română prin cinci valori: nominativ, genitiv, dativ, acuzativ, vocativ, marcate prin desinențe. Este o categorie gramaticală proprie substantivului, pronumelor și numeralelor cu valoare de substantiv, iar la celelate părți de vorbire (adjectiv, forma de participiu) cazul se explică prin acord.

Gradul de intensitate, cu varietățile pozitiv, comparativ (cu subdiviziunile: de superioritate, de egalitate, de inferioritate) și superlativ (cu subdiviziunile: relativ și absolut) este o categorie gramaticală comună unei mari părți din adjectivele calificative și unei părți din adverbe (în special celor de mod), care nu se exprimă niciodată în limba română prin terminații gramaticale (cu excepția neologismelor de origine savantă), ci prin cuvinte auxiliare: *mai, tot așa, foarte, prea* etc.

Persoana se manifestă în flexiunea unor pronume (personale, reflexive, de întărire, de politețe, posesive) și în flexiunea verbului (în cadrul modurilor personale), realizându-se în trei valori: persoana I - vorbitorul, persona a II-a - conlocutorul și personana a III-a - o altă persoană despre care se vorbește; valorile sunt marcate fie prin forme supletive, în cazul pronumelui (*eu, tu, el; al meu, al tău, al său* etc.), fie prin desinențe, în cazul verbului. La verb și la pronume care au persoană, această categorie este asociată cu valorile de număr.

Diateza, cu speciile activă, reflexivă, pasivă, **modul**, cu speciile indicativ, conjunctiv, condițional, prezumtiv, imperativ, infinitiv, gerunziu, participiu, supin și **timpul**, cu

speciile prezent, trecut și viitor - sunt categoriile gramaticale specifice verbului, exprimabile prin mijloace variate, uneori diferite de terminațiile de tipul desinențelor, și anumme prin sufixe gramaticale, pentru unele moduri (infinitv, gerunziu, participiu) sau pentru unele timpuri (prezentul unor verbe, imperfectul și perfectul simplu, mai-mult-ca-perfectul tuturor verbelor). Prin urmare, flexiunea verbelor numită conjugare, constă în schimbarea formei cuvintelor din această clasă după diateză, mod, timp (categorii specifice clasei), persoană și număr (categorii comune cu alte părți de vorbire), făcând ca verbul să aibă cel mai mare număr de forme gramticale dintre toate părțile de vorbire flexibile.

Categoria determinării este specifică grupului nominal, exprimând diferite grade de individualizare; se realizează prin următoarele valori: nedeterminat (*student*), determinat nehotărât (*un student*), determinat hotărât (*studentul*), marcate cu ajutorul articolului, care reprezintă modalitatea gramaticală afixală de integrare enunțiativă cu implicare în flexiunea nominală.

- **Flexiunea: părți de vorbire flexibile și părți de vorbire neflexibile. Locuțiunile; îmbinările libere de cuvinte. Expresiile. Construcții sintactice (active, pasive, impersonale, cu pronume reflexive, incidente, concesive, condiționale etc.)**

Părțile de vorbire pot fi, **flexibile** (substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul), adică pot prezenta modificări formale, iar adverbul, prepoziția și conjuncția sunt **neflexibile**, care participă la realizarea comunicării într-o formă unică, în genral neanalizabile la nivel morfematic, cu mențiunea că adverbul ocupă o poziție intermediară. Deoarece cunoaște categoria gramaticală a intensității, prin care se apropie de cuvintele flexibile, dar variațiile în raport cu această categorie sunt exprimate perifrastic, prin urmare forma cuvântului rămâne nemodificată.

Flexiunea substantivului, adjectivului și numeralului se numește **flexiune nominală** sau **declinare**, pronumele are un tip propriu de flexiune, **pronominală**, foarte apropiată de cea nominală prin unele categorii comune; verbul, care se deosebește radical de celelate părți de vorbire flexibile, are **flexiune verbală**, cunoascută sub numele de **conjugare**.

Locuțiunile sunt definite ca grupuri de cuvinte, mai mult sau mai puțin sudate, care au înțeles unitar și care se comportă, din punct de vedere gramatical, ca o singură parte de vorbire. Dintre particulatățile semnificative ale locuțiunilor pot fi menționate: pierderea totală a autonomiei unui element component, în situațiile în care acesta nu mai există independent în limbă (*a da brânci*), conservarea unor forme flexionare ieșite din uz (*a bate câmpii*), ordinea fixă a elementelor care alcătuiesc locuțiunea și imposibilitatea de a le disloca din punct de vedere sintactic etc.

După clasa morfologică ale cărei carcateristici gramaticale le preiau, locuțiunile pot fi: substantivale (*părere de rău*), adjectivale (*cu scaun la cap*), pronominale (*te miri ce, Excelența Sa*) verbale (*a da buzna*), adverbiale (*zi de zi*), prepoziționale (*de-a lungul*), conjuncționale (*cu toate că*), interjecționale (*Doamne păzește!*)

Absența unor studii monografice ale locuțiunilor crește dificultatea deosebirii acestora față de expresii, de îmbinările de cuvinte și de cuvintele compuse.

Îmbinările libere de cuvinte sunt creații ale vorbitorilor în cadrul procesului de counicare, în care fiecare element își păstrează sensul propriu, putând oricând intra în combinații cu alte elemente: *vorbe înțelepte, vorbă dulce*. Îmbinările de cuvinte au un sens unitar și prezintă tendința de a se transforma în locuțiuni, fiind dificilă delimitarea de acestea. Ex: *aurul negru* „petrol”

Expresiile sunt unități frazeologice constituite printr-o îmbinare de cuvinte cu un grad relativ mare de fixitate, care se opune prin aceasta unei îmbinări libere de cuvinte sau unei unități frazeologice cu un grad relativ mic de fixitate. După clasa morfologică ale cărei carcateristici gramaticale le preiau, expresiile pot fi: substantivale (*Don Juan*), adjectivale (*dus cu pluta*),verbale (*a veni pe nepusă masă*), adverbiale (*la Paștele cailor*) etc.

Construcții active *vs.* pasive

Fiecare formă pasivă face parte dintr-o construcție sintactică mai amplă, numită **construcție pasivă**, alcătuită dintr-un subiect + formă verbală pasivă + complement prepozițional (de agent), exprimat (*furnica să fie primită de greier*) sau neexprimat (*n-am fost întrebată nimic*). **Construcția pasivă** se opune **construcției active**, care îmbracă formele: *greierul să primească furnica, nu m-a întrebat nimic*.

Trecerea de la construcția activă la cea pasivă se manifestă prin următoarele modificări de structură sintactică și de formă a verbului:

- complementul direct din construcția activă devine subiect în construcția pasivă, schimbare asociată, adesea, și co modificare de topică (subiectul pasiv se alează preverbal);
- subiectul din construcția activă devine un complement legat prin prepozițiile *de, de către,* schimbare asociată și cu așezarea postverbală a complementului; complementul poate fi exprimat sau neexprimat;
- forma verbului se modifică într-una compusă, alcătuită din auxiliarul pasiv *a fi* + participiul verbului acordat cu subiectul.

Construcții impersonale - sunt construcții organizate în jurul unor verbe cu caracteristici speciale: sunt fie verbe fără subiect (*plouă, ninge*), fie verbe cu un subiect nonpersonal, postpus, realizat adesea ca propoziție sau ca formă verbală nepersonală (*S-a întâmplat **un accident/să se producă un accident***). În cazul în care apare un nominal care realizează raportarea la persoană, acesta are formă de dativ sau de acuzativ, și nu de nominativ, neputând fi subiect: ***Mi** s-a întâmplat un accident*.

Verbele impersonale apar fie ca **verbe/construcții intrinsec (inerent) impersonale** (*plouă, ninge*), care prezintă trăsătura impersonalității în toate aparițiile lor, fie ca **verbe cu impersonalitate contextuală** (*se știe*), care apar ca impersonale numai în anumite contexte.

Construcții cu pronume reflexive - sunt construcțiile în care cliticul (forma neaccentuată) reflexiv/ă, cu formă de dativ sau de acuzativ, se atașează unui verb și, cu totul special, unui nominal. Construcțiile reflexive nominale sunt extrem de puțin folosite în limba română actuală standard (*Se gândește la viața-**și***). Se disting două mari tipuri de construcții reflexive verbale: unele în care cliticul reflexiv este corefrențial cu subiectul și are funcție sintactică proprie, neintrând în structura verbului/predicatului; a doua clasă în care cliticul reflexiv pierde identitatea referențială cu subiectul și funcția sintactică proprie, intrând în structura verbului/predicatului cu diverse valori.QW2a\A

Construcții incidente - sunt caracterizate prin următoarele trăsături:

- se situează în alt plan decât cel al mesajului comunicat, reprezentând intervenții ale celui care scrie/vorbește;
- reprezintă un punct de vedere, un comentariu, o explicație suplimentară acelui care scrie/vorbește;
- pot fi propoziții principale, independente (*se pare, zise cârciumarul*), sau propoziții incidente care au elemente subordonatoare (*așa **cum** s-ar părea*) ori chiar fraze (*întrebă*

Miţu, care a trecut de câteva ori pe strada Lipscani) sau grupuri de cuvinte mai mici de o propoziţie (*fericită şi înspăimântată, desigur, nou*);
- au topică liberă, putând întrerupe enunţul principal în puncte diferite;
- incidentele care raportează vorbirea directă (*zise cârciumarul*) au în interior topică fixă, verbul *dicendi* (de declaraţie) fiind urmat de subiect;
- au punctuaţie specifică, fiind, de obicei, izolate prin virgule sau prin linii de pauză de enunţul de bazză.

- **Enunţul: aspecte definitorii; clasificare**

Enunţul este o unitate de comunicare verbală, care, în mod prototipic, este structurată gramatical în jurul unui predicat al enunţării. Secvenţa de cuvinte care alcătuieşte enunţul *se referă* la o stare de lucruri reală sau posibilă (are referenţialitate), este autonomă şi realizează un act. (are rol pragmatic). Enunţul este caracterizat şi de un contur intonaţional specific.

Din punct de vedere **sintactic**, enunţurile pot fi *simple* (conţinând o propoziţie independentă, predicaţie a enunţării) sau *complexe* - fraze (cu mai multe propoziţii, în relaţie de coordonare, subordonare sau de echivalenţă)

În funcţie de **scopul comunicării**, enunţurile se clasifică în: *asertive* (exprimă informaţii), *interogative* (exprimă întrebări), *imperative* (exprimă ordine, scuze) şi *exclamative* (exprimă o evaluare personală, afectivă).

Ştiu că mâine pleci. - enunţ asertiv
Când pleci? - enunţ interogativ
Hai, pleacă odată! - enunţ imperativ
Ce repede ai plecat! - enunţ exclamativ

- **Relaţii sintactice - mijloace de realizare**

În procesul îmbinării cuvintelor în grupuri şi în propoziţii, se stabilesc diverse relaţii sintactice, de **coordonare,** de **subordonare** sau de **apoziţionare**. Relaţiile sintactice sunt marcate, în general, prin **conectori**: prepoziţii, conjuncţii, relative pronominale, adjectivale şi adverbiale. Conectorii sintactici nu au sens noţional, ci au un sens relaţional. În situaţii mai rare, relaţiile sintactice se stabilesc fără ajutorul conectorilor, prin simplă **juxtapunere** sau asociere a unităţilor sintactice, sensul relaţiei fiind dat de relaţia dintre conţinuturile semantice conectate.

1. **Relaţia de coordonare** - se stabileşte prototipic între unităţi sintactice aflate la acelaşi nivel ierarhic, atât la nivelul propoziţiei, cât şi la nivelul frazei.

Coordonarea se realizează prin:

a. conjuncţii şi locuţiuni coordonatoare:

- copulative: ***şi, nici, precum şi, ca şi*** **etc.**
- disjunctive: ***sau, ori, fie;***
- adversative: ***dar, iar, însă, ci, numai că, doar că;***
- concluzive: ***deci, aşa că,*** şi echivalente ale acestora, adverbe şi locuţiuni adverbiale: ***în concluzie, vasăzică, prin urmare*** **etc.**

b. juxtapunere, fără mărci specifice: Mănâncă **mere, pere.**

2. Relaţia de subordonare - se stabileşte între un regent şi un termen dependent sintactic de acesta, care poate fi un cuvânt/grup de cuvinte sau o propoziţie subordonată.

La nivelul **propoziţiei**, subordonarea se realizează prin:

a. Prepoziţii (subordonare prin joncţiune): om **de zăpadă**

b. caz: soțul ***Mariei***

c. acord, numai între substantive și adjective, inclusiv cele pronominale: casa **mea**

d. juxtapunere: profesorul **Ionescu,** vin **acum;**

La nivelul **frazei**, subordonarea se realizează prin diferite tipuri de **conectori (**subordonare prin **joncțiune):**

a. conjuncții necircumstanțiale: că, să, dacă

b. conjuncții și locuțiuni circumstanțiale: ***dacă, deși, pentru că, din cauză că*** **etc.**

c. pronume și adjective pronominale relative și nehotărâte folosite ca relative (*cine, ce, care, oricine, orice, oricare*)

d. adverbe relative și nehotărâte folosite ca relative: ***unde, când, cum, cât, oriunde, oricând, oricât, oricum*****;**

e. rar, subordonarea se poate realiza prin **juxtapunere**, atunci când relațiile logice dintre propoziții sunt evidente: ***Îți place, îl cumperi.***

3. Apoziționarea - reprezintă o relație de echivalență discursivă și referențială între doi constituienți, dintre care unul este *baza*, iar celălalt ***apoziția*****:** *Maria*, ***prietena mea.*** Relația apozitivă se deosebește prin multe aspecte de relațiile subordonatoare propriu-zise. Din punct de vedere semantic, baza reprezintă o enititate căreia i se asociază o denotație de tip *individ*, iar apoziția este un predicat logic/ semantic care se „referă" la individ. Relația apozitivă se realizează prin juxtapunere (Ion, colegul nostru) sau cu ajutorul apozemelor (*respectiv/și anume*), ori chiar al unor conectori subordonatori (Și-a dorit un singur lucru, **să** *ajungă la Paris*). Apoziția este obligatoriu izolată (prozodic, prin pauze, iar grafic, prin virgule) și este obligatoriu postpusă bazei.

- **Unități sintactice; definire, descriere, identificare a unităților sintactice; corespondența unităților sintactice (propoziție - frază); posibilități combinatorii ale diferitelor clase gramaticale; realizări sintactice**

Unitățile sintactice sunt, în ordinea crescătoare a extinderii și a complexității lor, **cuvântul, grupul sintactic, propoziția.**

1. Cuvântul - unitate de bază a sintaxei, este văzut sub aspectul disponibilităților lui combinatorii (al **valențelor**). **Valențele** apar ca disponibilități intrinsece, virtuale ale unui cuvânt, care nu se actualizează, toate, într-un context dat. Într-un context, unele valențe sunt *saturate/lexicalizate/exprimate*, în timp ce altele rămân neexprimate. Pentru unele cuvinte, saturarea valenței (valențelor) este obligatorie, fie ca trăsătură a întregii clase lexico-gramaticale, fie ca trăsătură individuală a cuvântului. De exemplu, în cazul verbului, saturarea grupului nominal este, de la un verb la altul, obligatorie sau, dimpotrivă, facultativă (El citește copiilor - El citește, dar Casa aparține copiilor - Casa aparține)

2. Grupul sintactic - concept fundamental al sintaxei moderne, reprezintă o proiecție a unui **cap lexical/centru** de grup, realizată pe baza actualizării disponibilităților combinatorii ale centrului. Grupul se caracterizează prin **coeziune sintactică** și **sintactico-semantică**, asigurată prin restricții de formă gramaticală impuse de centru (regim cazual, regim propozițional, restricții de acord sau de topică), mai rar, și prin restricții impuse de componente unele asupra altora, precum și prin constrângeri semantice impuse de centrul de grup subordonaților (cum ar fi atribuirea de roluri tematice).

În funcție de clasa lexico-gramaticală a centrului de grup, se disting:

- **grupuri verbale,** având în centru un verb la formă finită sau non-finită: (Ion **cumpără)** copiilor cărți.
- **grupuri adjectivale,** având drept centru un adjectiv: elevă (**plină** de bunăvoință)
- **grupuri adverbiale,** având drept centru un adverb: lucrează (**împreună** cu ceilalți)
- **grupuri interjecționale**, având drept centru o interjecție cu regim verbal: (**Hai** cu noi în parc)
- **grupuri prepoziționale**, cu cenru o prepoziție: Locuiește (**pe** deal)
- **grupuri nominale,** cu centru nominal, ceea ce include substantivul, pronumele și numeralul-substitut: M-a așteptat (simpaticul **elev**)

3. Dintre grupurile sintactice, grupul verbal se constituie, prin complexitatea structurii sale, într-o **propoziție**, care, în funcție de natura finită sau non-finită a centrului verbal, reprezintă o **propoziție finită** sau o **propoziție non-finită**. Propoziția finită, spre deosebire de cea non-finitp, conține un **predicat al enunțării** , component care, prin morfemele de timp, mod, persoană, număr, asigură autonomie în comunicare (predicativitate) grupul pe care îl organizează.
Le **acordă** răniților primul ajutor**... - verb finit**
Acordându-le răniților primul ajutor**... - verb non-finit**
Dincolo de planul strict sintactic, grație autonomiei enunțiative a propozițiilor finite, acestea pot să se constituie într-un **enunț**, unitate fundamentală pentru comunicare. Prin enunț se asigură trecerea de la organizările sintactico-semantice, proprii sintaxei, la planul extralingvistic. În cadrul fiecărui enunț obținut prin încorporarea a una sau mai multe propoziții subordonate, există obligatoriu o **propoziție matrice (regentă) principală**, care asigură scheletul de organizare al întregii comunicări.
Raportând enunțul, unitate de tip discursiv-pragmatic, la unitățile sintactice fundamentale, se constată că enunțul se poate realiza sintactic:
- ca propoziție independentă: *Ion își pregătește lecțiile*.
- ca grup de propoziții coordonate: *Ion își pregătește lecțiile, iar sora lui se joacă*.
- ca ansmablu de propoziții, incluzând una sau mai multe propoziții regente, dintre care un e obligatoriu principală (*Ion intenționează sa-și facă lecțiile*.), la care se pot asocia și propoziții matrice subordonate: *Ion intenționează să-și facă lecțiile imediat ce vine de la școală.*

- **Părțile de vorbire**

SUBSTANTIVUL
Partea de vorbire flexibilă, care denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii, acțiuni, stari etc.

1. Felul substantivelor

A. După înțeles (natura denumirii):
-comune (masă, școlar, prieten)
-proprii (Maria, Venus, Arad)
B. După alcătuire (formă):
-simple (casă, Iași, om)
-compuse (prin contopire: *untdelemn*); (prin alăturare: *zi-lumină*)
1.Substantivele simple pot fi *primare* (carte, pernă etc.)sau derivate cu sufixe (bunătate, geamgiu, îndoială etc.)

2.Substantivele compuse sunt formate din două sau mai multe cuvinte cu sens unitar.
3.Se scriu cu cratimă substantivele compuse dintr-un substantiv în N și unul în G (floarea-soarelui) din două substantive legate prin prepoziție (cal-de-mare), dintr-un substantiv și un adjectiv (argint-viu), dintr-un substantiv și un verb (gură-cască).
4.Se scriu într-un cuvânt substantivele compuse în care componentele nu-și mai păstrează individualitatea morfologică (bunăvoință) G-D (bunăvointți, nu bunei voințe).
5.Substantivele proprii se scriu cu majusculă, indiferent de locul pe care îl ocupa în propoziție sau frază.

2.Genul substantivelor

În limba româna substantivul are trei genuri: **masculin**, **feminin**, **neutru**
a)Genul masculin pentru ființe de sex barbatesc sau lucruri care, prin obisnuință sunt socotite masculine (om, cal, pom).
b)Genul feminin pentru ființe de sex femeiesc sau lucruri considerate, prin tradiție, feminine (pisică, floare, carte).
c)Genul neutru, în general, nume de lucruri (cer, stilou, nume).
- Substantive **epicene** - acele nume de animale, păsări sau insecte care au o singură formă pentru masculin și feminin (gândac, țânțar, fluture, elefant etc.)
- Substantive **mobile** - nume de ființe care au o formă pentru masculin (copil, profesor) și alta pentru feminin (copilă, profesoară)
- **Motiunea** - procesul cu ajutorul căruia se formează substantivele feminine din cele masculine și/sau invers (elev/elevă, rață/rățoi etc.). Cele mai frecvente sufixe moționale sunt: feminine (-a, -iță, -ească, -că, -oaică, -toare), masculine (-oi, -an).

3. Numarul substantivelor

Substantivele din limba română prezinta forme de singular (elev, școală) și de plural (elevi, școli). Alternanțe vocalice la radicalul substantivului în trecerea de la singular la plural: a/ă (rană/răni) a/e (masa/mese) ă/e (băț/bețe) â/i (cuvânt/cuvinte) o/oa (covor/covoare) oa/o (comoară/comori). Alternanțe consonantice: d/z (ladă/lăzi) t/t (băiat,băieți) s/s (urs/urși) g/gi (dungă/dungi) c/ci (fiică/fiice) l/i (cal/cai) str/ștr (astru/aștri).

Substantive **defective de număr**:
-cu forme numai la singular (nume de materii, însușiri, stări sau ape, munți, persoane, locuri) comune (grâu, var) și proprii (Siret, Traian)
-cu aceeași formă și la sigular și la plural (pui, tei, unchi, învățătoare, nume)
-cu forme numai la plural (unele nume de materii, nume de locuri, munți) comune (icre, câlți) proprii (Iași, Balcani)

Substantive cu forme multiple de singular (oaspete/oaspe; pântece/pântec) sau de plural cu același înțeles (boli/boale; coli/coale) cu înțeles diferit (coarne/corni/cornuri)

Substantive colective (a căror formă de singular are înțeles de plural):
-substantive simple (primare): hoardă, herghelie, stol, turmă, trib etc.
-substantive derivate: aluniș, frunziș, țărănime, stejări, etc.

Atentie! Forma de plural a unor nume de materie (alămuri, dulcețuri, mătăsuri etc) defective, în mod normal, de acest numar, are sensul; unui plural colectiv, indicând soiuri, sortimente sau bucati din materia respectivă.

4.Cazurile substantivului

Nominativ (cine? ce?)
-**subiect**: Lui i se cuvine aceasta **cinste**.

-**nume predicativ** (întotdeauna în relație cu un verb copulativ): Radu este **un copil** bun.
- **apoziție:** Matei, **inginerul**, și-a dat demisia.
- **atribut**: Râul **Mures** a ieșit din matcă.
Acuzativ
-**atribut** (care? ce fel de?) Apa **de la munte** este rece (care apa?)
-**complement direct** (pe cine? ce?) Îl întreb **pe Mihai**.
-**complement prepoziţional**: Vorbim **despre cazuri**.
-**circumstantial de loc** (unde? cu sau fara prepozitii,încotro?)Vine **de la pădure**.
-**circumstantial de timp**(când? cu sau fara prepozitii,cât timp?) A lipsit de acasă **o săptamână**.
-**circumstantial de mod**(cum? cât?) Scrie **cu grijă**.
-**circumstantial de cauză**: Codrul clocoti **de zgomot**.
-**circumstantial de scop**: A plecat în oraș **după cumpărături**.
-**circumstanţial condiţional**: Accespt propunerea **cu condiția** aceasta.
-**circumstanţial concesiv**: Chiar **fără plăcere**, tot va scrie lucrarea.
-**apoziție**: O aștept pe Ana, **pe prietena** mea.
Genitiv (prepoziții: *asupra, contra, împotriva, înaintea, împrejurul, în fața, în jurul* etc.)
-**atribut** (al,a,ai,ale cui?) Intervenția **colegei** a fost salutară.
-**circumstantial de loc**:Vizitatorii se uitau **în fundul peșterii.**
-**circumstantial de timp**: A ajuns la gară **înaintea sosirii** trenului.
-**circumstantial de scop**: Vor lucra zi și noapte **în vederea terminării** lucrării.
-**circumstanţial condiţional**: **În locul profesoarei,** îi dădeam o notă mai mică.
-**circumstanţial concesiv**: **În ciuda problemelor**, și-a continuat studiile.
Dativ
-**complement indirect** (cui?) **Pădurii** îi lipsește cântecul păsărilor.
-**circumstantial de loc**(dativ locativ):Stai **locului**, copile!
-**atribut**: Oferirea de premii **olimpicilor** a fost televizată (de obicei după infinitivul lung).
-**apoziție**: A reuțit drație prietenului meu, **adică lui Ion**.
Gruparea reprezentată de una din prepozițiile *grație, datorită, mulțumită* care impun dativul și substantiv corespunde circumstanțialului care exprimă mijlocul (instrumentul) prin care se realizează acțiunea: *Grație internetului* am aflat multe informații. -**circumstanţial instrumental (GBLR, GALR II)**
Vocativ
-nu are functie sintactică; se desparte prin virgula de restul cuvintelor, indiferent de locul pe care-l ocupă în propozitie: Ioana,vino!
- în mod excepțional, vocativul poate avea funcția de **apoziție**: Băiete, **frumosule**, unde ți-e gândul?
- în schimb, subordonații substantivului în vocativ, care sunt în același caz, au funcție sintactică: ***Copii cuminți,*** ce ați învățat azi? - cuminți - caz vocativ, funcția de atribut
Articolul - categoria determinării
1.Clasificarea articolului
a)după înțeles:
-articol hotarât (propriu-zis) - arată că obiectul denumit de substantiv este cunoscut vorbitorului sau considerat ca atare;
-articol nehotărât - prezintă obiectul denumit de substantiv ca nefiind bine cunoscut vorbitorului;

b)după poziție:
- articol enclitic - se lipește la sfârșitul cuvântului (omu**l**, carte**a**)
-articol proclitic-se află în fața substantivului determinat (**un** caiet, **nișt**e cărți)
Atentie!
1.Articolul luat separat (fără cuvântul care îl însoțește) nu are sens.
2.Articolul poate însoți:
- un substantiv (poezia, un om, lui Mihai)
-un adjectiv(silitorul elev, floarea cea frumoasa)
-un numeral (al doilea, a treia)
3.Articolul se analizează împreună cu partea de vorbire pe care o însoțește (singur nu are funcție sintactică

VERBUL
Partea de vorbire flexibila în raport cu modul, timpul, persoana și numărul, care exprimă acțiuni, stări sau calități privite ca procese în derulare
1.Clasificarile verbului
a)dupa rolul sintactic și morfologic:

-**predicative**: îndeplinesc singure, la un mod personal, funcția de predicat verbal (a citi, a merge, a vedea etc)
-**copulative**: leaga numele predicativ de subiect și îndeplinesc la un mod personal, împreuna cu numele predicativ, rolul de predicat nominal (a fi, a deveni, a se face)
-**auxiliare**: ajuta la formarea modurilor și timpurilor compuse, precum și a diatezei pasive (a fi, a vrea, a avea)
-**modale**: verbele *a putea* și *a trebui* au valori speciale, care exprimă atitudinea vorbitorului față de conținutul propoziției; au întotdeauna o complinire (cel mai adesea propoziție subordonată) și stabilesc o legătură strânsă cu predicatul acesteia. *A putea* exprimă posibilitatea, permisiunea sau incertitudinea, iar *a trebui* - necesitatea, obligația și probabilitatea ridicată. Sunt considerate *verbe modale* și au anumite particularități sintactice: *a putea* permite apariția drept complement a unui infinitiv fără *a*, iar *a trebui* permite omiterea verbului dintr-o construcție pasivă: Candidatul *poate pleca*. Ei *trebuie ascultați*. (= *Trebuie să fie ascultați ei*). Verbele modale din limba română se construiesc însă cel mai frecvent cu o completivă/ o subiectivă cu verbul la modul conjunctiv: El poate să plece. Trebuie să plecăm.
b)după posibilitatea de a avea complement direct:
-**tranzitive**: care pot avea complement direct (a face, a iubi etc)
-**intranzitive**: care nu pot avea complement direct (a alerga, a fi, a merge etc.)
c)după referirea la persoană:
-**personale**: au formă pentru toate persoanele (a căuta, a citi etc.)
-**impersonale**: nu au subiect și, de obicei, au numai formă de persoana a III-a(a ploua, a ninge, a se zice etc.)
-**unipersonale**: se folosesc numai la persoana a III-a (a lătra, a măcăi, a oua etc.) a trebui este unipersonal ca forma și impersonal prin conținut.
2.Locutiunile verbale
Grupuri de cuvinte, care conțin în mod obligatoriu un verb, cu sens unitar și cu trăsături morfologice și sintactice specifice verbului

Structura locuțiunilor verbale:
-verb+prepozitie+substantiv: a avea de gând
-verb+interjectie: a face țuști
-verb+substantiv: păziți-vă gura (pronume între verb și substantiv)
-verb+.....etc.: a o lua la sănătoasa, a-și aduce aminte
Cele mai frecvente verbe întâlnite în locuțiunile verbale: a face, a da, a lua, a avea, a pune, a trage, a baga
Atenție! O locuțiune verbală se recunoaște dacă:
-se poate substitui printr-un singur cuvânt (a o lua la fuga = a fugi)
-înțelesul unitar este altul decât sensul fiecareia dintre componente;
-exista un cuvânt care, luat izolat, nu are înțeles clar (a-și aduce aminte; aminte=?)
3.Diateza verbului
Categorie gramaticala specifica verbului care exprima raportul dintre subiect, verb si obiect: diatezele **activă, pasivă** și **reflexivă**
Diateza activă: arată că subiectul face acțiunea exprimată de verb, fără a suferi consecințele acesteia; se formeaza din tema verbului de conjugat la care se adauga terminațiile modurilor și timpurilor respective;

Diateza pasivă: arată că subiectul suferă acțiunea făcută de complementul de agent (exprimat sau subînțeles); se formeaza din participiul verbului de conjugat precedat de diateza activă a verbului auxiliar a fi; diateză pasivă au doar verbele care la diateza activă sunt tranzitive;
Diateza reflexivă: arată ca subiectul face acțiunea și tot el o sufera; se formează din diateza activă a verbului de conjugat precedat de pronumele reflexiv în dativ sau acuzativ cu rol de marcă morfologică.
4.Modurile verbului
Categoria gramaticală verbală care indică forma pe care o ia verbul pentru a arăta felul cum consideră vorbitorul acțiunea.
Modurile pot fi:
-personale: dacă are forme distincte pentru exprimarea persoanei;
-nepersonale: dacă prezintă acțiunea fără referire la persoana care o săvârșește;
-predicative: dacă verbul poate îndeplini funcția de predicat;
-nepredicative: dacă verbul nu poate îndeplini funcția de predicat;
Moduri personale, predicative:
-indicativ: exprimă o acțiune prezentată de vorbitor ca reală, sigură (eu lucrez, tac, culeg, fug);
-conjunctiv: exprima o acțiune realizabilă, posibilă în prezent, ireală în trecut (eu să lucrez, să tac, să culeg, să fug; eu să fi lucrat, să fi tacut, să fi cules, să fi fugit);
-condițional-optativ: exprima o acțiune realizabilă în funcție de o condiție (eu aș lucra, aș tăcea, aș culege, aș fugi);
-imperativ: exprima un ordin, un îndemn, un sfat, o rugăminte (lucrează! taci! culege! fugi!);
Modurile nepersonale, nepredicative:
-infinitiv: exprimă acțiunea în mod general, denumește numele acțiunii (a citi, a lucra etc.);
-gerunziu: exprimă o acțiune în desfășurare, fără referire precisă la momentul vorbirii (citind, lucrând etc.);

-participiu: denumește sub forma de adjectiv acțiunea suferită de un obiect (citit, văzut etc.);
-supin: forma verbala omonimă cu participiul, având în plus prepozițiile *de, la, pentru* și sinonimă cu infinitivul (de mâncat, pentru citit, la cules etc.);
5.Timpurile verbale
Categorie gramaticala verbală care exprimă momentul sau durata savârșirii acțiunii.
Timpurile indicativului
-prezent: acțiune simultană cu momentul vorbirii (lucrez, tac, culeg, fug);
-imperfect: acțiune trecută, nedeterminată în momentul la care se referă vorbirea (lucram, taceam, culegeam, fugeam);
-perfecul simplu: acțiune trecută, încheiată în trecut (lucrai, tăcui, culesei ,fugii);
-perfectul compus: acțiune trecută, terminată, fără a preciza momentul încheierii față de prezent (am lucrat, am tacut, am cules, am fugit);
-mai mult ca perfectul: acțiune trecută, încheiată înaintea altei acțiuni trecute (lucrasem, tăcusem, culesesem, fugisem);
-viitorul: acțiune ce se petrece după momentul vorbirii (voi lucra, voi tăcea, voi culege, voi fugi);
-viitorul anterior: acțiune care se va petrece în viitor și se va încheia înaintea unei alte acțiuni viitoare (voi fi lucrat, voi fi tăcut, voi fi cules, voi fi fugit);
Timpurile conjunctivului
-prezent: să lucrez, să tac, să culeg, să fug;
-perfect: să fi lucrat, să fi tăcut, să fi cules, să fi fugit;
Timpurile condițional-optativului
-prezent: aș lucra, aș tăcea, aș culege, aș fugi;
-perfect: aș fi lucrat, aș fi tăcut, aș fi cules, aș fi fugit;
Nu uita! Imperativul, deși este mod predicativ, nu are forme decât pentru prezent.
Atentie! Dintre modurile nepredicative doar infinitivul are forme distincte pentru timp, prezent și perfect, celelalte moduri neavând forme pentru mai multe timpuri.
6.Conjugarea verbului
Flexiunea verbului după diateză, mod, timp, timp, persoană și număr se numește conjugare.
Nu uita! Dupa terminația infinitivului (forma de dicționar a verbelor) verbele se clasifică în patru conjugari:
Conjugarea I: verbe terminate în -a (a lucra, a cânta, a visa etc.)
Conjugarea II: verbe terminate în -ea (a plăcea, a vedea etc.)
Conjugarea III: verbe terminate în -e (a bate, a merge, a spune etc.)
Conjugarea IV: verbe terminate în -i sau -î (a fugi, a dori, a coborî, a hotărî etc.)
Nu uita! Conjugarea verbelor regulate la diateza reflexivă este aproape identică cu cea de la diateza activă. Paradigmele verbale sunt aceleași, adăugându-se în fața verbului pronumele reflexiv în dativ și acuzativ cu excepția imperativului și gerunziului, când pronumele stă după verb. Diateza reflexivă este defectivă de participiu si supin.

PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL
Pronumele - parte de vorbire flexibila care ține locul unui substantiv.
Tipologie:
- **pronume care disting persona (**personal propriu-zis, de politețe, reflexiv, posesiv, de întărire)

- **pronume nepersonale (**demonstrativ, nehotărât, interogativ, relativ și negativ).
Unele pronume prezintă și distincția între *forme accentuate* - mine, tine și *forme clitice (neaccentuate)* - mă/ mă-/m-, te, -te, t-.
Observații:
1.Pronumele personal, de politete și reflexiv nu devin niciodată adjective.
2.Pronumele de întărire, posesiv, demonstrativ, nehotărât, interogativ, relativ și negativ pot fi adjective .
3.Pronumele personal, de politețe, reflexiv, de întarire și posesiv au forme după persoană.
Adjectivul pronominal - nu înlocuiește substantive, ci le însoțește, acordându-se în gen, număr și caz cu acestea și aducând informații caracteristice tipului de pronume căruia îi aparține.

1.PRONUMELE PERSONAL
Observații:
1.Forme neaccentuate se întâlnesc doar în cazurile Ac. și D.
2.Vocativ are numai persoana a II-a: tu! voi!
3.Genitiv - numai persoana aIII-a: lui, ei, lor.

4.Persoanele I și aII-a nu au forme după gen : eu, tu, noi, voi
5.Pronumele dânsa, dânsul, dânsii, dânsele sunt pronume personale, nu de politete
Funcții sintactice
-subiect: **Tu** ajungi primul.
- complement direct: Nu **te**-am văzut.
- complement indirect: **Mi**-a spus să plec.
- complement indirect posesiv: **Îmi** strălucește părul.
- nume predicativ: Prietenul meu este **el.**
- atribut: Plecare **ei** m-a întristat.
Precedate de prepoziție, formele accentuate pot îndeplini funcția sintactică de:
- complement direct: **Pe tine** nu te mai cunosc.
- complement prepozițional: M-am bazat **pe tine**.
- circumstanțial de diverse tipuri (loc, mod, timp): A ajuns **la mine**. **După tine**, a venit și el. Vorbește **ca tine**.
2.PRONUMELE DE POLITETE
-are numai forme pentru persoanele aII-a și aIII-a: pers. aII-a: N-Ac: dumneata, dumneavoastra G-D: dumitale; pers. aIII-a: N-Ac-G-D: dumnealui, dumneaei, dumnealor
Observații:
-alte pronume de politete: Domnia ta (sa, lui, voastră), Maria ta (sa, lui, voastră), Înălțimea ta (sa, lui, voastră) Excelența ta (sa, lui, voastră) -folosite mai rar în vorbirea contemporană;
-forme afective : mata, mătăluță, mătălică, tălica, matale;
-functii sintactice: aceleași cu ale pronumelui personal;
3.PRONUMELE REFLEXIV
Observații:
-are forme proprii numai pentru pers. aIII-a, cazurile D si Ac: D: sie, sieși/își, și; Ac: (pe) sine/ se;
-pentru persoana I și aII-a împrumută formele de la pronumele personale: D: îmi, îți-, ne, vă (îmi amintesc…); Ac: mă, te-, ne-, vă (mă gândesc…);

-formele de mai sus devin reflexive numai dacă au aceeași persoană cu verbul: te gândești, mă framânt.
Functii sintactice:
-complement direct: **Te** privesti în oglinda.
-complement indirect: **Îți** cumperi o carte.
- complement indirect posesiv: **Mi-**am impus diverse restricții.
- atribut: Te binedispui cu gândurile-**ți** luminoase.
Precedate de prepoziție, formele accentuate ale reflexivului pot îndeplini funcția sintactică de:
- complement direct: Se cunoaște **pe sine**.
- complement prepozițional: Omul sigur **de sine** inspiră încredere.
- circumstanțiale de diferite tipuri: Mi-a făcut loc **lângă sine**. (circLoc); Oamenii nu trebuie să lucreze numai **pentru sine**.(CircScop) etc.
Observații: Când nu are funcție sintactica, pronumele reflexiv se analizeaza împreună cu verbul, fiind marca diatezei reflexive.
Forma accentuata de Ac., însoțită de art. hot. se substantivizează (Și-a soptit în sinea lui.)

4.PRONUMELE SI ADJECTIVUL DE ÎNTARIRE
Forme:
-masculin, singular: (eu) însumi; (tu) însuți; (el) însuși
-feminin, singular: (eu) însămi; (tu) însăți; (ea) însăși
-masculin, plural: (noi) înșine; (voi) înșivă; (ei) înșiși
-feminin, plural: (noi) însene; (voi) însevă; (ele) înseși, însele
Observații:
1.Se greșește mai ales la folosirea vocalelor u, a, i, e aflate în fața formelor: -mi, -ți, -și, -ne, -vă, -le.
2.Pronumele de întarire se foloseste rar în limba actuala. De cele mai multe ori, ele însoțesc un pronume sau un substantiv devenind adjective de întărire, de aceea funcția sintactică este de atribut adjectival.
3.Atenție la acord: Dan, Maria și Elena, ei înșiși… (masculinul are prioritate). Eu, tu și el noi înșine…(persoana I are prioritate asupra celorlalte, iar persoana aII-a asupra persoanei aIII-a).
4.Însuși poate fi înlocuit de adverbul *chiar* sau de alte sinonime (*singur, propriu, personal, în persoana*)

5.PRONUMELE SI ADJECTIVUL NEGATIV
În română, există un inventar redus de pronume și adjective pronominale negative, alcătuit din două forme simple, *nimeni* (pop. *nimenea*) și *nimic* (pop. *nimica*), și o formă compusă, *niciun(ul)*.
Nimeni are următoarele trăsături:
- se referă numai la persoane, nu și la obievte;
- se folosește numai ca pronume, nu și ca adjectiv pronominal;
- nu are forme distincte de gen și număr;
- are două forme de caz: nominativ-acuzativ: *nimeni*; genitiv-dativ: *nimănui(a)*.
Nimic se caracterizează prin următoarele trăsături:
- se referă numai la obiecte, nu și la persoane;

- se folosește numai ca pronume, nu și ca adjectiv pronominal;
- este morfologic invariabil;

Niciun(ul) are următoarele trăsături:
- se referă atât la persoane, cât și la obiecte;
- apare atât ca pronume, cât și ca adjectiv pronominal;
- ca pronume are forme diferite de gen (*niciunul - nicuna, niciunii - niciunele*), de număr (N-A: *niciunul, niciuna, niciunii, niciunele*, G-D: *niciunuia, niciuneia, niciunora*); forma de genitiv-dativ plural *niciunora* se folosește atât pentru feminin, cât și pentru masculin;
- ca adjectiv pronominal, are forme diferite de gen (*niciun băiat - nicio fată*) și de caz (N-A: *niciun băiat, nicio fată,* G-D: *niciunui băiat, niciunei fete*), însă are numai forme de singular, nu și de plural; forma *niciunor* apar rar.

Funcții sintactice:
- subiect: **Nimeni** nu lipsește.
- nume predicativ: Cartea asta nu este **a nimănui**.
- complement direct: N-am văzut **nimic/pe nimeni/pe niciunul.**
- complement indirect: N-am dat cadouri **nimănui**.
- complement prepozițional: Nu te poți baza **pe nimic.**
- circumstanțial (de exemplu, de loc): Nu m-am dus **la nimeni.**
- atribut: Satul ăsta a ajuns pământul **nimănui**.

Adjectivul pronominal negativ *niciun* are funcția de atribut: N-a ajuns **niciun** elev la timp.

6.PRONUMELE SI ADJECTIVUL POSESIV

Pronumele și adjectivele posesive sunt forme pronominale având categoria persoanei și rolul de a exprima posesia. Adjectivul pronominal posesiv evocă posesorul, iar pronumele posesiv are o funcție dublă, evocând simultan posesorul și obiectul posedat. În structura pronumelui posesiv apare articolul posesiv (-genitival) *al, a, ai, ale*, care ține locul obiectului posedat; acesta apare și cu adjectivul posesiv, însă doar în condiții sintactice precise.

!! În GALR și GBLR s-a renunțat la categoria pronumelui posesiv, păstrându-se doar categoria adjectivului pronominal posesiv.

Funcții sintactice:
-subiect: **Ai mei** au ajuns acasa.
-nume predicativ: Caietul acesta este **al meu**.
- complement direct, precedat de prepoziția *pe:* **I**-am văzut **pe ai tăi.**
- complement indirect: **Le**-am spus **alor tăi** că plec.
- complement prepozițional: S-a gândit întotdeauna **la ai săi.**
- circumstanțiale de diverse tipuri: Stau **lângă ai mei**. (CircLoc)
- atribut: Casa **alor tăi** este frumoasă.

Pronumele posesiv apare fără *al* doar atunci când este în vecinătatea prepozițiilor/locuțiunilor cu regim de genitiv: contra **ta,** în jurul **tău.** Structura prepoziție și pronume posesiv îndeplinește diverse funcții sintactice:
- atribut: decizia *împotriva ta*
- circumstanțial de diverse tipuri: Alerga *în jurul tău*. (CircLoc)

7.PRONUMELE SI ADJECTIVUL DEMONSTRATIV

Forme:

-de apropiere: acesta, aceasta, aceştia, acestea, asta, ăsta, aista, aiasta etc.
-de diferenţiere: celălalt, cealalăa, ceilalţi, celelalte etc.
-de depărtare: acela, aceea (f.sg.), aceia (m.pl.) acelea, aia, ăla etc.
-de identitate: acelaşi, aceeaşi, aceiaşi, aceleaşi
Funcţii sintactice: aceleaşi ca şi la celelalte pronume, iar ca adjectiv una singură: atribut adjectival;

8.PRONUMELE SI ADJECTIVUL NEHOTARÂT

Inventarul pronumelor şi adjectivelor pronominale nehotărâte este destul de mare, comparativ cu ala altor clase de pronume, iar între unităţi există diferenţe importante de comportament morfologic.
Din punctul de vedere ala structurii, nehotărâtele sunt:
a) simple, neanalizabile în limba actuală: tot, unul, altul, alta, atât, atâta, mult, puţin, alde, anume, nişte, cutare;
b)compuse, din:
- pronume relative + formanţii: -va, -ori, -fie, -oare, -ori+şi etc.: cineva, careva, ceva, câtva, fiecine, oarecine, orişicine, altcineva etc.
- pronumele nehotărât simplu *unul* + formantul - vre: *vreunul*;
- adjectivul pronominal nehotărât simplu *alt* + un pronume nehotărât sau relativ + particula -va (*altcineva, altceva*)
c) locuţiuni pronominale: *cine ştie ce, cine ştie cine, nu ştiu care, te miri ce* etc.
Funcţii sintactice: nehotărâtele care funcţionează ca pronume au toate funcţiile sintactice specifice pronumelui:
- subiect: **Oricine** poate face asta.
- nume predicativ: El era **altul**.
- complement direct: **L**-am aşteptat **pe altul**.
- complement indirect: Nu spun asta **oricui**.
- complement prepoziţional: M-am întâlnit **cu altcineva**.
- circumstanţial, de diverse tipuri: Mă îndreptam **către cineva**. (CircLoc)

9.PRONUMELE SI ADJECTIVUL INTEROGATIV

Se foloseşte pentru a construi întrebări parţiale, având rolul de a înlocui cuvântul sau cuvintele aşteptate ca răspuns la întrebare.
Forme: limba română are un inventar redus de pronume şi de adjective pronominale interogative.
Care:
- funcţionează ca pronume şi ca adjectiv pronominal;
- are forma *care* la nominativ-acuzativ pentru toate genurile şi numerele, formele de genitiv-dativ variază în funcţie de număr şi, la singular, de gen;
- la genitiv-dativ, particula finală *-a* distinge folosirea pronominală de cea adjectivală.
Cine:
- funcţionează doar ca pronume;
- distinge două foeme, *cine* pentru nominativ-acuzativ şi *cui* pentru genitiv-dativ;
Ce:
- funcţionează şi ca pronume şi ca adjectiv pronominal;

- este complet invariabil; nu apare la genitv-dativ, unde se foloseşte construcţia echivalentă cu prepoziţia *a*: Împotriva *a ce* a făcut campanie?

Cât:

- funcţionează şi ca pronume şi ca adjectiv pronominal;
- este variabil, marcând distincţii de gen (masculin *câţi, cât,* feminin *câtă, câte*), de număr (singular *cât, câtă* vs. plural *câţi, câte*) şi de caz, doar la plural (nominativ-acuzativv *câţi, câte* vs. genitiv-dativ *câtor(a)*);
- la singular, pronumele se referă doar la substantive masive şi abstracte, iar adjectivul pronominal se combină doar cu acest tip de substantive;
- structurile *al câtelea/ a câta* se folosesc pentru a indica ordinea, introducând întrebări referitoare la numeralul ordinal;

Ce fel de:

- este o locuţiune adjectivală specializată pentru interogarea unui atribut;

Funcţii sintactice:

- subiect: *Cine* a venit?
- complement direct: *Ce* să-ţi dau?
- complement indirect: *Cui* i-ai oferit floarea?
- complement prepoziţional: *La cine* te gândeai?
- nume predicativ: *Al cui* e caietul?
- circumstanţial de diverse tipuri: *La cine* mergi? (CircLoc)
- atribut: Caietul *cui* e pe masă?

Adjectivul pronominal interogativ îndeplineşte funcţia de atribut: *Cât* vin ai băut?

10.PRONUMELE SI ADJECTIVUL RELATIV

Inventarul pronumelor şi al adjectivelor pronominale relative reuneşte un număr restrâns de termeni de bază: *care, cine, ce, ceea ce, câţi, ce fel de*. Din punctul de vedere al structurii interne, se disting:

- relative simple: *care, cine, ce, cât*;
- relative compuse: *ceea ce*;
- locuţiuni adjectivale relative: *ce fel de*;

În limba populară se foloseşte şi *de* ca pronume relativ: Omul *de* l-ai văzut ieri e fratele meu. Structurile *al câtelea/ a câta* se folosesc pentru a indica ordinea.

Funcţii sintactice: aceleaşi cu ale pronumelui interogativ, doar că exemplele trebuie introduse în fraze, în aşa fel, încât pronumele să devina relativ (el leagă o propoziţie secundară de regenta ei). Funcţia poate fi aflată prin înlocuirea substantivelor pe care le substituie.

Ex:

-subiect: Ştiu / cine vine.

ADJECTIVUL

Partea de vorbire flexibilă care exprimă însuşirea unui obiect şi se acorda în gen, număr şi caz cu substantivul determinat.

Observaţii: Adjectivul poate exprima:

-proprietăţi ale obiectelor sau fiinţelor (greu, mic, uşor, luminos);

-materia din care este făcut un obiect (metalic, lemnos);

-elementele constitutive ale unei colectivităţi (ţărănesc, studenţesc);

-referirea la posesor sau la origine (casă oltenească).

1.Clasificarea adjectivelor
a) după formă:
-**variabile**: a) cu patru forme: alb - albă - albi - albe
b) cu trei forme: lung - lungă - lungi
c) cu două forme: mare - mari
- **invariabile** - sunt adjective cu o singură formă: roz, cumsecade, lila etc.
b) din punct de vedere semantic:
- **calificative**, care exprimă o calitate/însușire: elegant, scurt, albastru etc.
- **categoriale/ relaționale**, care identifică subtipuri de obiecte și exprimă relații între substantivul regent și substantivul prezent în rădăcina adjectivului: uniformă *școlară, militară, regală, românească* etc.
2.Gradele de comparație
Frecvent, adjectivele calificatie acceptă gradarea, exprimând gradul în care este posedată o calitate. Gradarea calității poate fi privită în mod absolut sau poate fi privită prin comparație, comparându-se gradul în care este posedată însușirea de către obiecte diferite sau de același obiect în momente diferite. Există și adjective care nu acceptă gradarea:
- câteva adjective calificative neologice care, etimologic, sunt comparative de superioritate în latină sau superlative latinești: *anterior, inferior, posterior, superior, ulterior, extrem, infim, maxim, minim, proxim, suprem, ultim.*
- câteva adjective calificative care, semantic, includ semnificații superlative sau care sunt derivate cu prefixe superlative: *colosal, desăvârșit, extraordinar, gigantic, nemaipomenit, uriaș, arhicunoscut, extrafin, hipersensibil, prafericit, răscopt, străvecgi, supraaglomerat, supersensibil, ultrasecret.*
- toate adjectivele categoriale/relaționale.
Gradele de comparație sunt:
Gradul **pozitiv** (exprimă o însușire a obiectului fără a o raporta la un alt obiect sau la alt moment) - gradul nemarcat: cer *senin*, nor *negru*
Gradul **comparativ** (exprimă însușirea unui obiect în raport cu însușirile unui alt obiect, stabilind raporturi de **egalitate** sau **inegalitate**)
- comparativul de inegalitate:
-de **superioritate** (mai scump);
-de **inferioritate** (mai puțin scump);
- comparativul de egalitate (la fel de scump)
Gradul **superlativ:**
1.**relativ** (exprimă însușirile la cel mai înalt sau cel mai scăzut grad, prin comparație cu alt obiect), poate fi:
-de superioritate (cel mai scump);
-de inferioritate (cel mai putin scump);
2.**absolut** (arată gradul cel mai înalt sau mai scăzut grad, fără a compara obiectul):
- de superioritate: foarte scump
- de inferioritate: foarte puțin scump
Functii sintactice:
-atribut adjectival (se întâlnește în toate cele 5 cazuri): Mămă **dragă**, iartă-mă!
-nume predicativ: Florile sunt **uscate**.

- circumstanțial de timp sau de cauză atunci când e introdus prin prepoziția *de*: **De mică** era bolnăvicioasă. **De bolnavă** ce e, a renunțat la examene.

NUMERALUL

Partea de vorbire flexibilă care exprimă un număr, o determinare numerică a obiectelor, ordinea sau distribuția lor prin numărare.

Clasificarea numeralului:

a) **cardinal** - exprimă un număr abstract sau un număr de obiecte. Pot fi:

- **simple** (unu, doi) sau **compuse - prin sudare** (unsprezece)
- **prin alăturare fără cratimă** (o sută, două mii)

b) **ordinal** - exprimă ordinea prin numărare a obiectelor sau acțiunilor într-o înșiruire (întâiul, primul, secundul). Pot fi:

- simple: primul/prima
- formate din numeralul cardinal + componentele *al ... lea* (la masculin) sau *a ...a* (la femini): al doilea, a doua

În afară de numeralul cardinal și de numeralul ordinal, se cunosc și alte cuvinte sau construcții asociate ideii de număr. Considerate de gramatica tradițională ca numerale speciale, în gramaticile recente sunt interpretate diferit, aparținând altor părți de vorbire, după cum urmează:

- **multiplicativele**: arată de câte ori crește o cantitate sau se mărește o acțiune (*îndoit, întreit*), sunt, de fapt, **adjective,** provenite, majoritatea din participii. Tot adjective sunt considerate și sinonimele lor neologice: *dublu, triplu, cvadruplu* etc.
- **fracționarele**: *o zecime, miime*, sunt, de fapt, **substantive** feminine (derivate de la numeralele cardianale cu sufixul *-ime*), pentru că au forme diferite de număr și pot primi adjective pe lângă ele: *două **pătrimi.*** Tot substantive sunt și cuvintele: *sfert, jumătate*.
- **adverbialele** cardinale (*o dat, de trei ori*) și ordinale (*a doua oară*) sunt, de fapt, **locuțiuni adverbiale**, pentru că nu au nicio categorie gramaticală nominală și apar numai în context verbal sau adverbial, cu funcție de circumstanțiale.
- **distributivele** (*câte unu*) și **colectivele** (*toți, toate trei*) reprezintă **construcții** speciale în care intră adverbul *câte* sau adjectivul *toți, toate* + numerale cardinale. Colectivele *amândoi/amândouă, tustrei/tustrele, câteștrei/câteștrele, ambii/ambele* sunt interpretate ca **pronume (și adjective pronominale) nehotărâte**. Din punct de vedere semantic, cuvintele indică mulțimi formate din două sau mai multe elemente privite global. Din punct de vedere gramatical, se comportă precum pronumele nehotărât.

Numeralul poate avea valoare:

- adjectivală
- pronominală
- substantivală

a) **Valoare adjectivală**

Numeralul **cardinal** are valoare adjectivală atunci când califică din punct de vedere numeric un substantiv pe care îl însoțește: ***Două** pisici aleargă prin curte.*

Numeralele cardinale cu valoare adjectivală se acordă în gen și caz cu substantivul regent pe care îl precedă, indiferent dacă sunt asociate sau nu cu prepoziția *de*.

Numeralul **ordinal** cu valoare adjectivală poate fi așezat înainte sau dpă substantivul regent cu care se acordă în gen și caz: El vine din clasa *a cincea*.

b) **Valoare pronominală**

Atât numeralul cardinal, cât și cel ordinal se utilizează cu valoare pronomianlă, atunci când înlocuiesc un substantiv la care adaugă sensul lor numeric: Numai *două* (=două surori) dintre cele trei surori ale lui sunt blonde. Cau valoare pronominală, numeralul îndeplinește funcțiile sintactice carcateristice pronumelui.

c) **Valoare substantivală**

Numai numeralul cardinal poate avea valoare substantivală în două situații:

- în texte de matematică: *Douăzeci și unu* minus *doi* fac nouăsprezece.
- în tiparul substantiv + numeral: Locuiesc în *sectorul 6*.

În aceste structuri, numeralul funcționează cu valoare substantivală, deoarece nu se mai acordă în gen cu substantivul pe care îl însoțește, ci are gen fix, ca orice substantiv, și anume genul masculin (chiar dacă apare în contextul unui substantiv feminin): Meriți nota unu.

Funcția sintactică a acestor numerale este de atribut.

ADVERBUL

Partea de vorbire neflexibilă care arată caracteristica unui acțiuni, a unei însușiri sau a unei stări, indicând împrejurarea în care are loc actiunea. Poate determina un verb, un adverb, un adjectiv, o interjecție cu valoare verbală.

1.Clasificarea adverbului

Adverbul este cea mai eterogenă clasă de cuvinte.

A. Situațiile cele mai caracteristici includ adverbe autonome, exprimând următoarele **valori semnatice**:

- de **mod**: lucrează *bine, repede, corect, anevoie* etc., de **mod de cantitate:** *mult, puțin, destul, suficient*;
- de **loc**: *acasă, aici, acolo, sus, jos, aproape, departe* etc.
- de **timp**: *azi, mâine, curând, apoi, acum, ulterior, uneori* etc.
- de **timp cu valori aspectuale**: *frecvent, lunar, zilnic, anual, lunea, duminica, mereu* etc.
- de **cauză/scop**: locuțiunile *de aceea, de asta*.

B. În afara cazurilor prototipice, clasa adverbului include și numeroase alte situații, diferite sub diverse aspecte.

a) Se deosebesc ca grad de autonomie: pe lângă adverbe autonome, care pot apărea singure, fără asocierea cu un complement-suport, există și diverse adverbe lipsite de autonomie, care nu pot apărea decât în relație cu alte cuvinte: *cam, chiar, doar, mai, măcar, nici, numai, prea, tot, și, vreo*; ultimele apar și sub numele de *adverbe clitice*: A mâncat **și** dimineață.

b) Apar cu funcții diverse în cadrul enunțului, altele decât cele circumstanțiale:

- unele apar ca mărci ale enunțurilor afirmative sau negative: *da, nu, ba da, nicidecum*;
- altele introduc atitudine vorbitorului față de cele enunțate, numite **adverbe și locuțiuni de modalitate**: *posibil, probabil, parcă, poate, negreșit, regretabil* etc.
- altele sunt mărci de interogație, apărând în enunțurile interogative totale: *oare, nu cumva*;
- altele sunt mărci ale enunțurilor exclamative: *cât, ce, cum* etc.
- altele sunt mărci de organizare textuală, numite și *conectori pragmatici: totuși, dimpotrivă, în schimb, în primul rând, pe de o parte* etc.

c) Ca purtătoare de funcții sintactice, unele îndeplinesc o funcție, iar altele, dimpotrivă, sunt fără funcții sintactice (adverbele clitice, care singure, sunt neananlizabile sintactic).

d) Ca extindere a termenului la care se raportează, unele se raportează la un cuvânt, altele se raportează la un enunț întreg, așa numitele **adverbe propoziționale**: **Regretabil**, a pierdut examenul.
e) În organizarea frazei, apar adverbe specializate pentru subordonarea propozițiilor, așa-numitele **adverbe relative:** *cum, când, unde, cât.*
f) În vorbirea directă, în enunțurile interogative, apr adverbele interogative; în transformarea vorbirii directe în vorbirea indirectă, adverbele interogative dobândesc și rol conectiv (relativ), asigurând legarea propozițiilor subordonate de regent: El mă întreabă *unde* și *când* lipsesc.
2.Gradele de comparație
Nu toate adverbele sunt gradabile. Adverbele de afirmație și de negație, adverbele limitative, de restrângere a calității (*psihic, original, teoretic*), adverbele fără autonomie sintactică nu cunosc gradarea.
Sunt gradabile:
- adverbele modale: *bine, corect, tare* etc.
- unele adverbe cantitative: *mult, puțin* etc.
- unele adverbe locative: *sus, joc, aproape* etc.
- unele adverbe temporale: *târziu, curând, înainte* etc.
Gradele de comparație ale adjectivului și ale adverbului se manifestă identic:
a) Cunosc aceleași valori: **pozitiv** (*Citește bine.*), **comparativ de superioritate** (*Citește mai bine decât el.*), **comparativ de inferioritate** (*Citește mai puțin bine decât el.*), **comparativ de egalitate** (*Citește la fel de bine ca el.*), **superlativ relativ** (*Citește cel mai bine din clasă.*), **superlativ absolut** (*Citește foarte bine.*).
b) Se exprimă cu ajutorul unor cuvnte exterioare adverbului, precedându-l; au rol de mărci gramaticale: *mai, mai puțin, la fel de, cel mai, foarte.*
- Pentru exprimarea superlativului absolut, pot interveni și alte mărci lexicale cu rol expresiv: *El citeste **extraordinar/ grozav/ nemaipomenit/ teribil** de bine.*
4.Funcții sintactice
În combinațiile cele mai carateristici, adverbele cu funcție sintactică apar drept componente subordonate în diverse grupuri sintactice:
a) în raport cu verbul, apar cu funcția de:
- circumstanțial de loc: *A rămas acasă.*
- circumstanțial de timp: *Ne vedem mâine.*
- circumstanțial de mod și de mod cantitativ: *Au plecat împreună. A lucrat destul.*
- rar, circumstanțial de cauză/scop: *Are de dat un examen; de accea, va veni la București.*
b) în raport cu substantivul, îndeplinesc funcția de atribut: *casa de aici*
c) în raport cu un verb copulativ, îndeplinesc funcția de nume predicativ, indiferent dacă apar în construcții impersonale: *Este **sănătos** să facem sport.*, sau în construcții cu subiect personal: *Copilu este **altfel** decât părinții lui.*

PREPOZIȚIA
Prepozițiile sunt cuvinte **invariabile** care asigură legătura dintre diferite cuvinte sau grupuri de cuvinte la nivelul propozițiilor, avân, așadar, rolul de conectori gramaticali subordonatori.
1.Clasificarea prepozitiilor:
a)dupa formă - **simple** (*a, contra, cu, spre, sub, din, de*);

- **compuse** (*despre, de la, de pe la, înspre, de sub, de pe lânga*);
- **locțiuni prepoziționale** - grupări din prepoziții și alte cuvinte, care au, împreună, rolul unei prepoziții: *din cauză de, din pricină, față de, în fața, în jurul, în afară de, în ciuda, cât despre* etc.

În limba română, prepozițiile impun substantivelor și pronumelor pe care le precedă următoarele cazuri: acuzativul, genitivul sau dativul.

a) Prepozițiile care se construiesc cu **acuzativul** sunt cele mai numeroase: *în, cu, de, la, din, sub, lângă, peste, dinspre, despre* etc.

b) Prepozițiile care se construiesc cu **genitivul** au partea finală identică cu substantivele articulate: *contra, împotriva, asupra, înaintea, în fața, dedesubtul, împrejurul, în spatele, în jurul* etc.

c) Prepozițiile care se construiesc cu **dativul** sunt numai trei: *grație, datorită, mulțumită*.

INTERJECȚIA

Interjecțiile sunt, în general, cuvinte **invariabile** care exprimă senzații, sentimente sau imită sunete, zgomote. Interjecțiile se caracterizează printr-o intonație specifică, de tip exclamativ: *Nu zău!, Ura!*

Clasificare

Interjecțiile pot fi clasificate după mai multe criterii:

- după **semnificație**, interjecțiile pot fi:

a) **propriu-zise**, care exprimă stări, senzații, sentimente: *au, of, uau, vai!*

b) **onomatopeice**, care imită sunete și zgomote din natură: *miau, hapciu, cioc, pac, trosc* etc.

- după **formă**, interjecțiile pot fi:

a) **simple** (formate dintr-un singur cuvânt): *au, of*

b) **repetate**: *cioc-cioc, ham-ham*

c) **compuse**: *hodoronc-tronc, tralala*

d) **locuțiuni interjecționale** (grupări de cuvinte care exprimă sentimente sau reacții afective): *Doamne ferește!, ia te uită, ia vezi, nu zău*

- după **rolul în comunicare**, interjecțiile propriu-zise:

a) exprimă reacții afective sau emoții: *au, ura, bravo*

b) transmit un ordin sau un îndemn: *dii, ho, poftim, stop*

c) sunt specializate pentru adresarea față de anumiți destinatari: *mă, măi, fă, băi, bre, pis-pis*

d) sunt folosite pentru a prezenta obiecte, persoane sau evenimente: *ia, iată, iacătă, uite*

e) au rol de inițiere sau de păstrare a contactului dintre vorbitori: *alo*

f) sunt echivalente cu răspunsuri afirmative, negative, nesigure: *aș, ei na, nț, păi, zău*

Funcții sintactice:

Cele mai multe interjecții reprezintă singure enunțuri autonome, nestructurate sau sunt inserate într-un enunț, în poziție finală, inițială sau mediană: *Doamne!, Ptiu*, să nu te deochi!

Unele interjecții pot îndeplini funcții sintactice.

Interjecțiile predicative sunt interjecțiile care se comportă ca niște verbe (sau înlocuiesc verbe) și au funcția sintactică de predicat verbal: *Hai la noi!, Trosc o palmă!*

Mai rar, interjecțiile pot avea alte funcții sintactice:

- nume predicativ: *Ion a rămas **paf**.*
- atribut: ***Halal** organizare*!
- circumstanțial de mod: *Telefonul suna **țâr-țâr.***

CONJUNCȚIA

Conjuncțiile sunt cuvinte **invariabile**, cu **sens abstract**, care au rol de conectori gramaticali. Acestea marchează:

- coordonarea a două cuvinte sau grupuri de cuvinte, în propoziție: *Ioana și Mihai sunt la mare.*
- coordonarea a două propoziții, în frază: *Ioana a fost la mare, iar Mihai a fost la bunici.*
- subordonarea în frază: *Ioana știe să citească.*

Nu pot apărea singure și nu au, singure, funcții sintcatice.

Clasificare

În funcție de **formă,** conjuncțiile sunt:

a) **simple, de bază**: *și, iar, dar, ci, însă* etc.

b) **compuse: sudate** (*fiindcă, încât, întrucât, deși*) și **nesudate** (*ca să, ci și*).

c) **locuțiuni conjuncționale** - grupări neanalizabile, echivalente cu o conjuncție: *pentru că, în vreme ce, din cauză că, cu toate că* etc.

În funcție de rolul pe care îl au în propoziție sau în frază, conjuncțiile se împart în **coordonatoare** și **subordonatoare**:

a) **Conjuncțiile coordonatoare** leagă cuvinte sau grupuri de cuvinte de același fel, la nivelul propoziției, și propoziții de același fel, la nivelul frazei: *Copilul de aici **și** adultul care stă pe scaun sunt rude cu mine.*

Conjuncțiile și locuțiunile coordonatoare se împart în:

- **copulative**, care indică asocierea dintre două sau mai multe elemente: *și ...nici, precum și, ca și, atât..., cât și; nu numai, ci și; nu numai..., dar și; nu numai că...ci și;*
- **disjunctive**, care indică alegerea dintre două sau mai multe posibilități: *sau, ori*, apărând fie singure, fie în structuri corelative identice (*sau..., sau; ori...., ori*) și *fie*, folosit exclusiv în structuri corelative identice (*fie..., fie*).
- **adversative**, care exprimă contrazicerea unei așteptări (*dar, însă, doar că, numai că*) sau a unei negații (*ci*) ori reda un contrast (*iar*); acestea se diferențiază de celelalte conjuncâii coordonatoare prin faptul că leagă propoziții, uneori eliptice de predicat: *A fost greu, **dar** am reușit.*
- **concluzive**, atipice pentru raportul de coordonare, care stabilesc o relație semantică de tip „premisă" - „concluzie" între doi termeni a căror ordine nu poate fi inversată (*deci, așa că*).

b) **Conjuncțiile subordonatoare** leagă propozițiile subordonate de cele regente/ de un component din regentă. Se împart în:

- **necircumstanțiale**, care introduc propoziții necircumstanțiale (subiectie, predicative, completive directe, completive prepoziționale, atributive): *că, să, ca...să, dacă, de*;
- **circumstanțiale**, care introduc propoziții circumstanțiale; acestea pot fi specializate pentru un anumit tip de propoziție - cauzală (*căci, deoarece, fiindcă, pentru că*), concesivă (*deși, cu toate că, chiar dacă*) sau nespecializate, putând introduce propoziții de diferite tipuri (*că, să, dacă*).

- **PĂRȚI DE PROPOZIȚIE - Funcțiile sintactice**

PREDICATUL

În linii generale, carcateristicile unui predicat sunt:

- este un complement obligatoriu al enunțului;
- neexprimarea lui duce la dezorganizarea enunțului;
- se realizează prin verb la formă personal;
- se raportează la un subiect, asociind subiectului o acțiune, o stare sau o însușirea (arată ce face, ce este, cine este, cum este subiectul);
- se acordă în număr și persoană cu subiectul;

De remarcat că, prin trecerea verbelor la forme nepersonale, verbele își pierd capacitatea predicativă. În funcție de numărul de verbe la formă personal, enunțurile sunt monopropoziționale sau bi-/pluripropoziționale. Enunțul cu două sau mai multe predicate/propoziții se numește frază. Mai rar, în enunțuri atipice, predicatul propoziției poate să lipsească, fie în structure eliptice, în care predicatul se deduce contextual, fie în așa-numitele enunțuri nominale, când intonația imperativă sau exclamativă suplinește lipsa predicatului: *Gura! Mare căldură!*

1**. Predicatul verbal** - după semantica predicatului, corelată cu forma acestuia, se disting: **predicatul verbal**, cel care arată „ce face subiectul", indicând o acțiune sau o stare, sub formă de proces, vs. **predicatul nominal**, cel care arată „cine, ce și cum este subiectul", exprimând o calitate/ carcateristică a subiectului.

Primul este un predicat cu realizare exclusive verbală; al doilea are o realizare verbal și nominală, în structura lui incluzându-se un verb copulativ și un substantiv sau adjectiv. Deci, esențială în deosebirea celor două predicate este structura lor, și nu sensul lor.

Dincolo de realizările curente, caracteristici, ale predicatului verbal, apar și realizări mai rare, constând în:

- **locuțiuni verbale**, în structura cărora verbul, componentul obligatoriu al oricărie locuțiuni verbale, trebuie să apară la formă personal: „Copii *își bat joc* de infirmitatea lui."
- **predicatul pasiv,** indifferent de modul de realizare a pasivului (pasiv cu auxiliar sau pasiv reflexiv): Eu *sunt lăudată* de profesori.
- **interjecții predicative**, dintre care unele, în orice context, funcționează predicativ, iar altele numai în anumite context apar ca predicat: *iaca, iacătă, uite, haide, bravo, ura,* și onomatopeice, care au funcție stilistică și substituie accidental un verb pe care îl sugerează (Și el *pleosc!* Și el *țâști*!)
- **forme nepersonale**: în mod exceptional, infinitivul și supinul, în enunțuri imperative, unde apare și o intonație imperativă, pot dobândi valoare predicativă: *A nu se rupe* florile!
- **adverbe:** în condițiile unor elipse parțiale de predicat, adverbe de afirmație și de negație apar în locul întregului predicat: Petru nu și-a pregătit ghiozdanul. Sora lui *da/dimpotrivă.*

2. **Predicatul nominal** - spre deosebire de predicatul verbal, **predicatul nominal** exprimă o calitate/o caracteristică a subiectului și se realizează prin două componente: componentul **nume predicativ,** purtător semantic al caității/ carcateristicii, și verbul copulativ, cel care adduce informația morfologică (mod, timp, persoană și număr); copulativul cel mai frecvent este *a fi*. Numele predicative indică o calitate care privește subiectul, apărând într-o structură ternară (cu trei termini exprimați): Subiect - Copulativ - NP: Ea *este studioasă.* Numele predicativ realizat prin substantive sau adjective stă curent în cazul nominativ: Ea este *profesoară/inteligentă*. Excepție fac numele predicative realizate prin prepoziție +

nominal, unde cazul nu este al numelui predicativ în ansamblu, ci al nominalului precedat de prepoziție; ca atare, cazul este impus de prepoziție: **acuzativ** (Multe filme *sunt de război.*) sau **genitiv** (Tematica lor *este contra războiului*.)

Păstrându-se aceleași trăsături generale ale construcției, în poziția verbului copulative pot apărea și alte verbe (*a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a părea, a rămâne, a însemna*), verbe care, ca și *a fi*, admit combinarea cu un component exprimând o calitate/ o carcateristică a subiectului. Ea *devine profesoară*.

Fie că avem în vedere copulativul *a fi* sau oricare dintre celelalte copulative, există realizări commune ale numelui predicativ. Componentul care exprimă calitatea subiectului se realizează în mod current prin adjectiv, prin substantiv în nominativ.

Există și alte posibilități de realizare a numelui predicativ:

- **pronume** de diverse feluri, inclusiv pronume relative și pronume interogativ: Ion *este cel* din dreapta. El *nu este oricine*. *Ce sunt* părinții tăi?
- **adverb**, inclusiv adverb interogativ și adverb relativ: Ei *sunt împreună*. *Cum sunt* prietenii tăi.
- **interjecție**, de observant și posibilitatea absenței copulativului, predicatul fiind restrâns la interjecția *vai:* Unde nu-i cap, *vai* de picioare!
- **grup alcătuit din prepoziție și nominal**: Tăcerea *e de aur*.
- **un genitiv sau echivalentul său posesiv, precedat obligatoriu de marca genitivului/posesivului *al, a, ai, ale***: Dă-mi ce-*i al meu*!
- **formă verbală nepersonală**: infinitiv (Dorința lui este a reuși.), participiu (Pâinea e necoaptă.), supin (Fata este de măritat.).

În poziția numelui predicative, echivalent semantic și sintactic cu acesta, poate apărea o întreagă propoziție subordonată, numită **propoziție predicativă.** Clasificarea propozițiilor subordonate predicative se face în funcție de modul cum se realizează subordonarea:

- unele propoziții predicative sunt de tip conjunctional (introduce prin conjuncțiile subordonatoare *că, să, ca...să, dacă* și locuțiunile conjuncționale *ca și cum, de parcă*): Credința lui era **că nu a greșit**.
- alte propoziții sunt de tip relativ (introduce prin pronume, adjectiv, adverb relativ sau relativ-interogativ): El a ajuns **ce și-a droit**.

SUBIECTUL

Trăsăturile commune sunt:

- se realizează frecvent printr-un substantiv articulat hotărât (sau printr-un pronume);
- fiecare subiect se raportează la un predicat;
- se acordă în număr și persoană și, când este cazul, și în gen, cu predicatul;
- apare în cazul nominativ;
- denumește persoana/obiectul despre care se vorbește în propoziție, cel care, în multe cazuri, este și autorul acțiunii.

În afara cazurilor prototipice, subiectul apare și cu alte caracteristici:

- nu în toate aparițiile subiectul este exprimat;
-calitatea de subiect se păstrează și atunci când în locul nominalului apare o propoziție echivalentă cu subiectul;
- calitatea de subiect se păstrează și dacă verbul este la o formă nepersonală: *Venind* profesorul spre școală, a propus elevilor o excursie.

- calitatea de subiect se păstrează și în relație cu o interjecție, care, accidental, cu funcție stilistică, înlocuiește un verb pe care îl sugerează: Cățelul *țuști!* în pat.

Subiectul **simplu** este relevant numai în opoziție cu cel **multiplu. Subiectul multiplu** se distinge de cel simplu prin așezarea în poziția subiectului a două sau mai multe nominale coordinate, sau a unui nominal (sau două) intrând în raport de coordonare cu o propoziție relative: *Mama, tata, Ion și sora mea* au plecat.; Au plecat *Ion, Maria și cine a mai dorit.*

În limba română, exprimarea subiectului nu este obligatorie.

- **Subiectul de persoana 1 și 2-a singular și plural** este, în mod current, neexprimat, fiind recuperate integral de flexiunea verbului și/sau a cliticului reflexive. Acest subiect deductibil din flexiunea verbului poartă numele de **subiect inclus**, termen care indică particularitatea de a fi „inclus" în forma flexionară a verbului: Dimineață mă întâlnesc cu prietena mea.
- **Subiectul de persoana a 3-a singular și plural** este neexprimat ori de câte ori se deduce din contextual lingvistic. Acest subiect deductibil din contextul ligvistic poartă numele de **subiect subînțeles**: La începutul anului el ne-a făcut multe promisiuni, dar (0) le-a uitat ulterior.
- **Subiectul nedeterminat de persoana a 3-a singular și plural** apare ca un tip special de subiect, caracterizat prin faptul că recuperarea/deducerea contextuală lipsește total sau este foarte vagă: A dat drumul la gaze.

Realizări ale subiectului

Caracteristic pentru poziția subiectului este, după cum am arătat, nominalul în nominative, de cele mai multe ori, articulat hotărât (Copilul lipsește de la școală.), și,mai rar și mai ales la plural, nearticulat (Lipsesc copii de la școală.). Subiectul se poate realiza și prin alte componente echivalente, toate apărând ca substitute ale subiectului substantival, și anume:

- pronume de diverse feluri în nominative (Nimeni/ Acesta/ Dumnealui lipsește.);

- numeralul pronominal (substitut), cardinal și ordinal (Cinci/ Al cincilea lipsesc/lipsește);

- propoziția conjuncțională introdusă prin conjuncții subordonatoare (Se crede că…..);

- propoziția relativă, introdusă prin pronume, adjective, adverbe relative sau nehotărâte cu valoare relativă: *Cine* nu muncește, nu mănâncă.

- propoziția relative infinitivală, restrânsă la regentele impersonale *a fi* și *a avea*: N-are *ce se întâmpla*.

Propoziția subiectivă

Propoziția subiectivă este un tip de propoziție subordonată legată de verb apărând în poziția sintactică a subiectului, deci constituind unul dintre termenii posibili pentru substituția substantivului subiect.

Clasificarea propozițiilor subiective privește:

- natura verbului regent, în raport cu care se disting: **subiective ale verbelor personale** (Cine muncește reușește.) vs. **subiective ale verbelor și ale construcțiilor impersonale** (Îmi place să citesc.);

- natura gramaticală a conectorului, în raport cu care se disting: **subiective relative**, introduse prin pronume, adjective, adverbe relative sau nehotărâte cu valoare relativă (Cine se scoală de dimineață departe ajunge.) vs. **subiective conjuncționale**, introduse prin conjuncții subordonatoare (Trebuie să….).

COMPLEMENTELE: COMPLEMENTUL DIRECT, COMPLEMENTUL INDIRECT, COMPLEMENTUL PREPOZIȚIONAL

Complementele sunt funcții sintactice cerute obligatoriu de un regent verbal, adjectivel, adverbial sau interjectional, cărora regentul le impune restricții de formă (de caz, de prepoziție).

COMPLEMENTUL DIRECT - are următoarele caracteristici genrale:

- se subordonează verbului;

- se realizează prin clitic pronominal cu formă specific de acuzativ (***l**-au iubit*);

- se realizează prin nominal (substantiv, ptonume, numeral) în cazul acuzativ, legat direct de verb, în condițiile în care nominalul este substituibil cu o formă clitică de acuzativ: *a construit **palate** - **le**-a construit*;

- se realizează prin nominal precedat de prepoziția *pe*, în condițiile în care grupul *pe* + nominal este substituibil cu o formă clitică de acuzativ: *să cuprindă **pe frații mei** - să-**i** cuprindă*;

- participă la fenomenul dublării, constând în faptul că două componente subordinate aceluaiași verb au același referent și aceeași funcție sintactică, fără să fie coordonate: *să-**i** cuprindă **pe frații mei*** - cliticul pronominal *i* și complementul direct subtantival *pe frații mei* reprezintă funcția sintactică de complement direct, exprimată dublu, prin clitic și prin substantiv.

În afara realizărilor prototipice nominale (substantiv, pronume și numeral în acuzativ), alte realizări ale complementului direct sunt:

- forme verbale nepersonale: infinitiv (*Profesoara dorește **a**-și **ajuta** elevii.*), gerunziu (*Aud **tunând.***) și supin (*Elevul termină **de citit.***).

- propoziții conjuncționale introduce prin conjuncțiile: *că, să, ca… să, dacă, de, cum că: Crede **că s-au făcut greșeli.***

- propoziții relative, introduse prin pronume, adjective și adverbe relative (sau nehotărâte cu valoare relativă): *Mânâncă **orice i se dă.***

Confuzia complement direct - subiect

Această confuzie este facilitate de faptul că există subiecte postverbale nonanmate și complemente directe nonanimate atașate direct verbului, fără nicio marcă diferențiatoare, ba mai mult răspunzând amândouă la întrebarea „ce?” pusă verbului: *Îmi place cartea. Mă amuză ideea. A intervenit o schimbare. S-a întâmplat o nenorocire.* - exemple unde subiectul postverbal este adesea confundat cu un complement direct

Confuzia complement direct - nume predicativ

Confuzia este facilitată de prezența unor nume predicative nonanimate atașate direct verbului și răspunzând, ca și complementul direct, la întrebarea „ce?” pusă verbului: *Afacerea înseamnă noutate.* (NP), *Afacerea constituie o noutate.* (CD)

Confuzia complement direct - complement

Confuzia este facilitată de prezența construcției *pe* + nominal animat/personal atât cu funcția de complement direct, cât și cu funcția de complement prepozițional. Atenție la prima construcție *se supărase pe părinți*, dar și la alte construcții similare: *se bazează pe colegi*, unde construcția *pe colegi,* apare nu în poziția unui complement direct, ci a unuia prepozițional; verbul regent, cu reflexive obligatoriu, nu admite prezența unui complement direct, așa cum indică imposibilitatea substituției construcției cu *pe* printr-un clitic personal de acuzativ.

COMPLEMENTUL INDIRECT - se recunoaște prin următoarele trăsături:

- se realizează printr-un nominal (substantiv sau pronume) în dativ, subordonat unui verb (*s-au oferit* ***olimpicilor***), unui adjectiv (*necesar* ***vieții***), unui adverb (*asemenea* ***părinților***), unei interjecții (*bravo* ***vouă!***);

- în cazul raportării la verb, acceptă dublarea printr-o formă neaccentuată (clitică) de pronume personal în dativ (***olimpicilor li*** *s-au oferit*) sau de reflexive în dativ (*să-****și*** *dovedească* ***sieși***); de reținut că dativele raportate la adjective, la adverb și la unele interjecții precum *bravo* nu admit dublarea.

Complementul indirect are mai multe realizări, dintre care carcteristice sunt cele prin nominal în dativ:

a) substantive în dativ: *Mulțumește* ***participanților***.

b) pronume de diverse feluri în dativ: personal (***I*** *se cuvine*), reflexiv (*să-****și*** *dovedească* ***sieși***), demonstrativ (*trimit* ***acestuia***), nehotărât (*am dat* ***fiecăruia***), negative (*n-am dat* ***nimănui***), interogativ și relativ (***Cui*** *trimitem?, un elev* ***căruia*** *i se dă bursă*), posesiv (*am trimis* ***alor mei***).

Alte realizări echivalemte cu dativul sunt:

- substantiv și pronume precedate de prepoziția *la*, în condițiile în care grupul *la* + substantiv/pronume este substituibil cu un dativ: *Trimite la doi copii - Trimite copiilor.*

- propoziție relativă introdusă prin pronume sau adjective relativ în dativ (și nehotărât cu valoare de relativ): *Trimite cărțile* ***cui are nevoie.***

COMPLEMENTUL PREPOZIȚIONAL - are mai multe caracteristici:

- se realizează printr-un grup alcătuit din prepoziție + nominal (subtantiv/pronume/numeral);

- prepoziția este impusă de regent: verb la formă personală (*se teme de*), nepersonală (*temându-se de*), adjectiv (*capabil de*), adverb (*aproape de*), interjecție (*vai de*).

Ca realizare specifică apare un grup alcătuit din prepoziție + nominal (subtantiv/pronume/numeral). De reținut varietatea de prepoziții selectate: *de, la, cu, pe, asupra,* explicabilă prin construcția regentului. De obicei, regentul se construiește cu o unica prepoziție, cazurile cu două prepoziții sunt rare. Cazul nominalului este impus de prepoziție, în cele mai multe construcții este acuzativul (*depinde* ***de tine***), dar și genitivul, în relație cu prepoziția *asupra* (*se repercutează* ***asupra lor***).

Altă realizare posibilă este o propoziție relative, introdusă prin pronume relativ precedat de prepoziția cerută de regent: *dincolo* ***de ce se vede.***

Altă realizare o constituie propoziția conjuncțională, introdusă prin conjuncțiile subordonatoare *că, să ca.. să*; pot apărea și conectorii *dacă, cum (de)*, rezultați din transpunerea unei interrogative totale, după un regemt ca *a se interesa*, sau a unei propoziții exclamativ-interogativă în vorbirea

indirectă, după regenți verbali precum *a se gândi, a se mira, a se minuna*: *Mă mir **că s-au întâmplat atâtea necazuri.***

Ca realizare distinctă, este posibilă și o formă verbal nepersonală, infinitive sau supin: *Se decide **a pleca**. Se lasă **de fumat.***

CIRCUMSTANȚIALELE

1. CIRCUMSTANȚIALUL DE LOC - prezintă următoarele caracteristici:

- din punct de vedere semantic, indică locul în care se desfășoară o acțiune (*privesc **în jur***) sau se manifestă o însușire (*copil murdar **pe mâini***);

- se subordonează unui verb (*Am ajuns **într-un orășel.***) sau, mai rar, unei interjecții predicative (*Hai **aici!***) ori unui adjective propriu-zis (*frunză galbenă **la vârf***) sau participial (*sportivă apreciată **în țară***);

- are ca realizări tipice adverbele de loc *unde, aici, acolo*;

- din punct de vedere sintactic, are character facultativ, circumstanțialul poate lipsi, fără ca propozițiile să rămână negramaticale.

Realizări ale CircLoc

- realizarea prin **adverb** - pe lângă realizările prin adverbul de loc *unde*, și adverbele de loc *aici* și *acolo*, alte adverbe și locuțiuni adverbial, precedate sau nu de prepoziție, care pot fi realizări ale circumstanțialului de loc sunt: *aproape, departe, înainte, deasupra, dedesubt, alături, oriunde, nicăieri, niciunde, undeva, altundeva, în jur, în preajmă: A venit **aproape** de noi.*

- realizarea prin **grup format din prepoziție și nominal** - grup care poate fi substituit cu adverbe de loc de tipul *aici/acolo*: *Aleargă **pe lângă mine.** L-a adus **lângă doi** mai curajoși.*

Rar, circumstanțialul de loc are ca realizare un substantiv (grup nominal) neprecedat de prepoziție fie în cazul dativ („dativul locativ"), în expresii învechite ca: *a sta **locului,*** fie în cazul acuzativ, fiind substituibil cu o construcție prepozițională: *L-a alergat **tot parcul.** - L-a alergat **în (prin) tot parcul.***

- realizarea prin **propoziție (circumstanțiala de loc)** - propoziție relativă introdusă prin diverși conectori: *A plecat **unde a fost chemat.***

2. CIRCUMSTANȚIALUL DE TIMP - are următoarele caracteristici:

- din punct de vedere semantic, indică timpul în care se desfășoară o acțiune (***Diminețile** se jucau.*) sau se manifestă o însușire (*Cel demis **ieri** va susține un interviu.*);

- se subordonează unui verb (***Odată** se-ntindea labirintul.*) sau, mai rar, unei interjecții predicative (*Hai **diseară** pe la noi!*) ori unui adjectiv participial (*Nu putea uita răul trait **în trecut.***) sau propriu-zis (*Papagalul, gălăgios **acum**, fusese atent.*);

- are ca realizări tipice adverbele de timp *când, atunci* și *acum*;

- din punct de vedere sintactic, este, ca și celelalte circumstanțiale, un component facultative al enunțului;

Realizări ale CircTimp

- realizarea prin **adverb** - circumstanțialul de timp mai poate fi exprimat prin numeroase adverbe temporale precedate sau nu de prepoziție (grupuri prepoziționale incluzând un adverb): *ieri, azi, curând, azi-noapte, după-amiază, demult, odată, altădată, altă data, niciodată, cândva, altcândva* etc.: ***Azi-noapte** a avut un coșmar*.

- realizarea prin **grupul prepoziție/locuțiune prepozițională + nominal (substantiv, pronume, numeral),** substituibil cu un adverb de tipul *acum/atunci*: ***În copilărie** am citit mult.*

Mai rar, substantivul fără prepoziție poate avea funcție sintactică de circumstantial de timp: *Citește **nopțile***.

- realizarea prin **formă verbal nepersonală: infinitiv** precedat de prepoziție (***Până a** ne **vizita** ei, vom cumpăra niște cadouri.*) **gerunziu (*Mergând** spre școală, mi-a venit o idee.*), **participiu** (***Ajuns** la școală, ideea salvatoare a dispărut.*)

- realizarea prin **propoziție relativă** - introdusă prin adverbul relativ *când* - precedat sau nu de prepoziție - și prin adverbul nehotărât cu valoare relativă *oricând*: *Va răspunde **când va dori**. Va veni **oricând îl vei chema***.

Propoziția relative temporală poate fi introdusă și prin pronume relativ, obligatoriu precedat de prepoziție: *Va prezenta raportul **după cine vorbește acum***.

- realizarea prin **propoziție conjuncțională** - introdusă prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale ca: *până, cum, până ce, imediat ce, îndată ce, câtă vreme, (ori) de câte ori* etc.: *A munci mult **până a ieșit la pensie***.

Tipuri semantice de raporturi temporale

Circumstanțialul de timp poate stabili cu verbul regent, care indică reperul temporal, trei tipuri de raporturi temporale:

- de **simultaneitate** - când timpul exprimat prin circumstantial coincide cu cel exprimat de verbul regent: ***Atunci** scriam.*

- de **anterioritate** - când timpul exprimat de circumstantial se situează înaintea timpului exprimat de verbul regent: ***După citirea** cărții, am citit recenzia acesteia*.

- de **posterioritate** - când timpul exprimat de circumstantial se situează după timpul exprimat de verbul regent: ***Până să vină musafirii**, am făcut ordine*.

Unele circumstanțiale de timp nu au rolul de a plasa în timp procesul, ci exprimă frecvența sau repetarea unui process: *Îl întâlnesc **zilnic/iar/mereu***.

3. CIRCUMSTANȚIALUL DE MOD - se caracterizează prin următoarele aspect generale:

- din punct de vedere semantic, indică modul în care se desfășoară o acțiune (*S-a strecurat **pe furiș***.) sau se manifestă o însușire (*Merge pe ulița lui **prost** luminată.*);

- se subordonează unui verb (*A dormit **bine.***), sau, mai rar, unei interjecții predicative (*Hai **repede!***), unui adjectiv propriu-zis (*univers **perfect** armonios*), participial (*răspuns **bine** argumentat*) ori unui adverb (*argumentat correct în general*);

- are ca realizări tipice adverbele de mod *cum* și *așa*;

- din punct de vedere sintactic, este, în general, un component facultativ al enunțului;

Realizări ale CircMod

- realizarea prin **adverb** - în afară de adverbele tipice, multe alte adverbe, precedate sau nu de prepoziție, pot fi realizări ale acestui tip de circumstanțial: *bine, corect, greșit, frumos, urât, omenește, prostește, astfel, altfel, oricum* etc.: *Nu vorbi **urât** despre colegii tăi.*

- realizarea prin **grupul format din prepoziție și nominal (substantiv, pronume, numeral)** - construit cu diverse prepoziții: *Lucrează **cu atenție!***

- realizarea prin **formă verbal nepersonală** - infinitiv, precedat de prepoziție (*A intrat în casă **fără a** ne **saluta.***) și gerunziu (*Merge **șchiopătând***).

- realizarea prin **interjecție** (onomatopeică): *Mergea **pâș-pâș** pe lângă gard.*

- realizarea prin **propoziție relativă** - introdusă prin adverbul *cum*: *Lucrează **cum poate**.*

Circumstanțiala de mod cantitativă se exprimă cu ajutorul conectorilor adverbiali *cât* (relativ) și *oricât* (nehotărât cu valoare relativă): *S-a plimbat **cât a vrut/ oricât a vrut.***

Adverbul *cum*, cât și adverbul *cât*, pot ntroduce un circumstantial de mod care exprimă comparația: *Gândește **cum gândește și tatăl lui.** A citit într-un an **cât a citit altul într-o viață.***

- realizarea prin **propoziție conjuncțională** - poate fi introdusă prin conectorul conjunctional *precum*, cu ajutorul căruia se exprimă o comparație, sau prin locuțiunile conjuncționale *ca și cum, ca și când, de parcă*, prin care se realizează tot o comparație, dar ireală: *L-a sfătuit **precum ar face un părinte.** Copilul se joacă **de parcă nu s-a întâmplat nimic.*** Pentru realizarea circumstanțialei de mod care exprimă cantitatea se utilizează și conjuncția *până*: *A crescut **până a acoperit totul.***

4. CIRCUMSTANȚIALUL DE CAUZĂ - caracteristici generale:

- din punct de vedere semantic, indică motivul (cauza) care generează un proces;

- prin intermediul acestui circumstanțial se stabilește un raport logico-semantic între propoziția regentă și cea subordonată cauzală;

- are ca realizare tipică propoziția conjuncțională introdusă prin conectori specializați pentru exprimarea cauzei precum: *fiindcă, pentru că* sau alți conectori sinonimi cu aceștia: *Aluat o notă mică **pentru că nu a învățat.***

- este un subordonat care se raportează la o construcție formată în jurul unui verb (*Din cauza emoțiilor, fetița nu îndrăznea.*) și, mai rar, în jurul unei interjecții (*Trosc o palmă de nervi.*) sau al unui adjectiv propriu-zis (*Fetița era neagră de supărare.*) ori participial (*Dezamăgită din cauza atitudinii lui Mihai, Maria nu i se mai confesa.*);

- din punct de vedere sintactic, este un component facultativ al enunțului;

Realizări ale CircCauză

- realizarea prin **propoziție conjuncțională** - introdusă atât prin conectori specializați, cât și prin conectori nespecializați: *Nu a făcut rău nimănui, **căci era un om bun.***

- realizarea prin **propoziție relativă** - introdusă printr-un element relativ obligatoriu precedat de prepoziție: *L-a certat **pentru ce a spus.***

- realizarea prin **grupul prepoziție/locuțiune prepozițională + nominal (substantiv, pronume, numeral)** - prepoziții/locuțiuni cu care se poate asocia: *de, din, pentru, din cauză de, din pricină de, de dragul*: ***De dragul amândurora** am renunțat la ideea plecării.*

!! În **GALR II** grupul format din prepoziția *datorită* + nominal, reprezintă un circumstanțial instrumental, care poate avea nuanță cauzală.

- realizarea prin **formă verbală nepersonală** - gerunziu (***Necunoscând*** *preocupările sale, ai făcut o gafă.*), participiu (***Criticat*** *de șefi, omul și-a dat demisia*).

- realizarea prin **adverb** - locuțiunea adverbială *de ce* din prepoziția interogativă sau relativ-interogativă: ***De ce*** *te-ai supărat pe mine?, L-am întrebat* ***de ce*** *a lipsit.*

- realizarea prin **adjectiv** - propriu-zis sau participial, precedat sau nu de prepoziție: ***De frumos*** *ce era, atrăgea toată atenția*.

5. CIRCUMSTANȚIALUL DE SCOP - caracteristici generale:

- din punct de vedere semantic, exprimă scopul unui proces;

- presupune o relație logico-semantică între procese, redate frecvent prin propoziții întregi;

- are ca realizare tipică propoziția introdusă prin conjuncția compusă *ca să*;

- se raportează la o construcție formată în jurul unui verb (*Maria a mers la mama Anei, ca să pregătească o surpriză.*) și, mai rar, în jurul unei interjecții (*Poftim o cafea, ca să te trezești mai repede!*);

- din punct de vedere sintactic, circumstanțialul de scop nu este cerut obligatoriu de verb, fiind un component facultativ al enunțului;

Realizări ale CircScop

- realizarea prin **propoziție conjuncțională** - numită și propoziție finală, poate fi introdusă prin conjuncțiile *ca să, să, ca ... să,* și *de* și prin locuțiunea conjuncțională *pentru ca...să*: *Te-am chemat* ***ca să-ți spun un secret.***

- realizarea prin **propoziție relativă** - introdusă printr-un pronume relativ precedat de o prepoziție cu sens final: *Lucrase mult* ***pentru ce avea de reelizat.***

- realizarea prin **grup format din prepoziție și substantiv**, precedat de prepoziții, care diferă ca frecvență și uz stilistic, precum: *pentru, spre, întru, după, la, în*, sau locuțiunea prepozițională *în vederea*: *A munci mult* ***pentru împlinirea*** *dorinței sale.*

- realizarea prin **formă verbală nepersonală**, precedată obligatoriu de prepoziție - infinit (*Trebuie să munci* ***pentru a termina*** *lucrarea.*) sau supin (*Copiii mergeau* ***la adunat*** *castane.*).

- realizarea prin **adverb** - circumstanțialul de scop poate avea ca realizări grupuri formate din prepoziție și pronume cu comportament de locuțiune adverbială precum: *de ce, de aceea, de asta, de-aia:* ***De-asta*** *te-am anunțat, ca să te înscrii la concurs*.

6. CIRCUMSTANȚIALUL CONDIȚIONAL - caracteristici generale:

- din punct de vedere semantic, exprimă condiția de care depinde realizarea unui proces;

- stabilește o relație de implicație de tipul *dacă... atunci* între două procese, unul din regentă și celălalt din circumstanțiala condițională;

- are ca realizare tipică propoziția introdusă prin locuțiunea conjuncțională specializată pentru exprimarea condiției *în caz că*;

- se raportează la o construcție formată în jurul unui verb (*Dacă plouă, atunci nu vom termina traseul.*) sau, mai rar, în jurul unei interjecții (*Bravo ție dacă reușești asta!*) ori al unui adjectiv provenit din verb (*Acești ochelari sunt utilizabili în caz de eclipsă.*);

- din punct de vedere sintactic, este un component facultativ al enunțului;

Realizări ale CircCondițional

- realizarea prin **propoziție conjuncțională** - introdusă prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale precum: *dacă, de, să, când, în caz că, fără să:* ***Dacă îl certi**, plânge.*

- realizarea prin **propoziție relativă** - introdusă printr-un pronume relativ precedat de prepoziție: ***În locul cui a făcut această cerere**, eu aș fi procedat altfel.*

- realizarea prin **forme verbale nepersonale** - gerunziu (*Neavând vreme bună, riscăm să avem dificultăți.*), participiu, în construcții eliptice (***Ajutat,** va face față problemelor.*) sau infinitiv precedat de prepoziție (***Fără a munci,** nu vei obține rezultate bune.*)

- realizarea prin **adjectiv** - în construcții cu elipsa verbului poate fi exprimat prin adjectiv propriu-zis sau participial: *Singură, nu pleacă la plimbare, pentru că se teme. Coapte, prunele sunt foarte bune.*

- realizarea prin **adverb** - *altminteri, altfel, astfel, așa,* și grupările *în caz contrar, în felul acesta: Îl cunoștea, **altminteri** l-ar fi bănuit de lucruri rele.*

- realizarea prin **grupul prepoziție + substantiv** (*fără, cu, în în locul, în caz de*): ***Fără condiția** asta, nu ar fi acceptat.*

7. CIRCUMSTANȚIALUL CONCESIV - carcateristici generale:

- din punct de vedere semantic, exprimă evenimentul care ar putea împiedica realizarea unui proces, dar nu o împiedică;

- exprimă o relație logico-semantică de obicei între două propoziții;

- are ca realizări specifice propoziția introdusă prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale ca: *deși, chiar dacă, chiar de, cu toate că, măcar că, chit că* sau grupuri formate cu locuțiunile prepoziționale *în ciuda, în pofida* ori cu prepoziția *cu* (*cu tot, cu toată, cu toți, cu toate*);

- se raportează la o construcție formată în jurul unui verb (*Acolo și-au instalat cortul, deși începuse un vânt puternic.*) sau, mai rar, în jurul unei interjecții (*Hai să mergem în excursie, deși avem mult de lucru!*) ori al unui adjectiv (*Am citit un text neinteresant, deșia aveam alte așteptări.*);

- din punct de vedere sintactic, este un component facultativ al enunțului;

Realizări ale CircConcesiv

- realizarea prin **propoziție conjuncțională** - *Aparticipat la concurs, **chiar dacă nu s-a pregătit suficient.***

- realizarea prin **propoziția relativă** - poate fi introdusă prin:

a) adverbe relative și nehotărâte cu valoare relativă (*cât, oricât, oricum*): ***Oricât ar munci**, profesorul lui tot nu e mulțumit.*

b) pronume nehotărâte cu valoare relativă (*oricine, oricare, orice, oricât*): ***Oricâți ar veni**, sunt bine primiți.*

c) adjective pronominale relative și nehotărâte cu valoare relativă (*orice, oricât, cât*): ***Oricât efort ar face**, nu va ajunge la rezultatul dorit.*

- realizarea prin **forme verbale nepersonale -** gerunziu (*Chiar neștiind cine intrase, și-a dat seama că e o persoană importantă.*), participiu, în construcții eliptice (***Chiar ajutat**, nu a terminat lucrarea.*), infinitiv precedat de prepoziție (***Fără a citi** foarte atent, tot a înțeles.*)

- realizarea prin **adjectiv -** în construcții cu elipsa verbului, prin adjective propriu-zise sau participiale: *Chiar bolnavă, tot a mers la serviciu*.

- realizarea prin **adverb -** *tot, totuși, așa* și locuțiunea adverbială *cu toate acestea/astea*: *Și-a lovit și, **chiar și așa,*** a mers mai departe.

- realizarea prin **grupul prepoziție + substantiv** (construit cu locuțiuni prepoziționale *în ciuda, în pofida* sau cu prepoziția *împotriva* și un substantiv sau alt nominal): ***Cu toate eforturile**, tot nu a terminat lucrarea la timp*.

8. CIRCUMSTANȚIALUL CONSECUTIV - caracteristici generale:

- semantic, acesta exprimă o proprietate, o stare posedată într-un anumit grad, fiind implicat într-un raport de consecință care privește intensitatea desfășurării acțiunii sau gradul în care este posedată o proprietate;

- circumstanțialul consecutiv este un adjunct exterior al grupului verbal, prezența sa fiind condiționată de existența în regentă a unui adjectiv sau a unui adverb gradabil (frecvent însoțit de cantitativele *atât de, așa de*): *Era așa de frumoasă, **încât nu-ți puteai lua ochii de la ea.***

- realizarea tipică este propoziția subordonată conjuncțională introdusă prin *încât*;

- ca topică, este întotdeauna postpus refentei, cu excepția situației în care este exprimat prin grup prepozițional cu prepoziția *spre*: ***Spre marea mea uimire**, a reușit să sară gardul*.

Realizări ale CircCons

1. Are ca regent un adjectiv sau un adverb gradabil: *Era așa de frumoasă de te înnebunea. Mâncase atâr de mult, încât nu se mai putea ridica.*

1. Are ca regent un grup verbal, fie în condițiile elipsei un grup adverbial care să conțină mărci ale gradării, fie în prezența unui element corelatic în propoziția regentă: *Țipa **de te înnebunea.** Statutul partidului va fi modificat așa **încât membrii să nu mai poată migra**.*

- realizare prin **propoziție conjuncțională** introdusă prin *încât, de, că, să, ca să: Muncise prea mult, **ca să renunțe așa ușor.***

- realizare prin **propoziție relativă** introdusă prin adverbul relativ *cât*: *Avea în frigider atâta mâncare, cât să-i ajungă pentru o lună*.

- realizare prin **grup prepozițional (**cu prepozițiile: *pentru, spre, până la, de***) care poate să includă un grup verbal cu centru infinitival:** *E suficient de mare **pentru a se descurca***.; un **grup nominal***: S-a emoționat **până la lacrimi.***

- realizarea prin **grup verbal cu centru supin**: *Era frumoasă **de neimaginat**.*

ATRIBUTUL

Atributul este funcția sintactică specifică grupului nominal (grupul format dintr-un substantiv regent și termenii subordonați lui). Atributul se recunoaște după relația de subordonare/dependență față de un regent nominal. Așadar, constituentul cu funcția sintactică de atribut poate avea ca regent:

- un substantiv comun (***frumoasa*** *casă* ***de vacanță***);

- un substantiv propriu (***frumosul*** *București*);

- un pronume (*acela* ***roșu***);

- un numeral cu valoare pronominală (*Am trei flori, una* ***albă*** *și două* ***roșii.***);

Există o singură funcție sintactică de atribut, care poate fi exprimat prin mai multe părți de vorbire, cu sau fără prepoziție: **adjectiv** (*carte* ***groasă***), **substantiv** (*carte* ***de poezii***), **pronume** (*cartea* ***acelora***), **numeral** cu valoare adjectivală sau pronominală (***două*** *cărți*), **adverb** (*cartea* ***de acolo***), **formă verbală nepersonală** (*dorința* ***de a citi***), **interjecție** (*o carte* ***pff***).

Atributul îndeplinește diverse funcții semantice: de determinare și de integrarea în enunț a substantivului (*acest/niciun/orice om*), de modificare, de restrângere a clasei de referenți a substantivului (*gând bun*), de cuantificare sau de indicare a cantității (*toți copiii*), de exprimare a posesiei (*cartea mea, cartea fetei*).

Realizările atributului

- Atributul poate fi realizat prin **adjectiv**.

Adjectivul cu funcția sintactică de atribut se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care îl însoțește: *o carte românească - unor cărți românești.*

Sunt mai multe tipuri de adjective care îndeplinesc funcția de atribut:

- adjectivul propriu-zis (*casă* ***frumoasă***);

- numeralul cu valoare adjectivală (***doi*** *copii*);

- adjectivul pronominal demonstrativ (***această*** *lucrare*), adjectivul pronominal posesiv (*scaunul* ***meu***), adjectivul pronominal relativ (*Știu* ***care*** *elev lipsește.*), adjectivul pronominal interogativ (***Ce*** *film ai văzut?*), adjectivul pronominal nehotărât (***unele*** *probleme*), adjectivul pronominal negativ (***nicio*** *carte*) și adjectivul pronominal de întărire (***însuși*** *profesorul*);

- adjectivul participial (*mere* ***coapte***);

- adjectivul provenit din verb la gerunziu acordat (*ordine* ***crescândă***)

- Atributul poate fi realizat prin **substantiv comun** sau **propriu**.

Substantivul cu funcția de atribut poate fi legat de regentul său prin caz sau prin prepoziție, ca în tiparele de mai jos:

- substantiv în genitiv (*rochia* ***fetei***);

- substantiv în dativ (*conferirea de premii* ***elevilor***);

- substantiv în nominativ (*orașul* ***București***);

- substantiv precedat de prepoziție sau de locuțiune prepozițională: în genitiv (*ofensiva* ***împotriva statului***); în dativ (*reușita* ***grație intervenției***); în acuzativ (*studiile* ***de filozofie***);

Prepoziția tipic atributivă este *de*, specializată pentru a lega termenii subordonați de regentul nominal. Unele atribute care au ca regent un substantiv provenit din verb primesc prepozițiile cu care se construiește verbul respectiv: ***apelul la*** *înțelegera/* ***apelează la*** *înțelegere.*

- Atributul poate fi realizat prin **pronume.**

Atributul se exprimă prin diverse tipuri de pronume (precedate sau nu de prepoziție/locuțiune prepozițională), inclusiv prin numeral cu valoare pronominală:

- pronume personal (formă accentuată sau neaccentuată): *strigătul* ***lui;***

- pronume de politețe: *părerea* ***dumneavoastră***;

- pronume posesiv: *purtarea* ***alor noștri***;

- pronume demonstrativ: *sfatul* ***celuilalt***;

- pronume nehotărât: *aportul* ***fiecăruia***;

- pronume negativ: *intervenția* ***nimănui***;

- pronume relativ: *icoanele* ***ale căror*** *rame*;

- pronume interogativ: *Prăjiturile* ***cui*** *îți plac mai mult?*

- numeral cu valoare pronominală: *casa* ***primului*** *dintre ei.*

!! În **GBLR** atributului pronominal îi corespund următoarele funcții sintactice: ***posesor*** (*cartea* ***lui***) și ***complement*** (*sora* ***dumnealui***).

Atributul se poate exprima printr-un adverb sau o locuțiune adverbială, precedate sau nu de prepoziție (de obicei *de*): *pagina* ***de deasupra***.

- Atributul poate fi realizat prin **formă verbală nepersonală.**

Cu excepția participiului, care se adjectivizează, toate celelalte forme verbale nepersonale pot fi realizări ale atributului:

- infinitiv: *modul* ***de a înțelege***;

- supin: *carte* ***de citit***;

- gerunziu: *fotografia cu fata* ***plângând***.

- Atributul poate fi realizat prin **interjecție**.

Rar, interjecția poate funcționa ca atribut, în contexte în care un rol de calificare a regentului nominal, apropiindu-se de valoarea unui adjectiv cu sens apreciativ: ***Halal*** *justiție!*

- Realizări propoziționale: **atributiva**

1. Propoziția atributivă relativă - elementele care introduc propoziția atributivă relativă sunt: pronumele relative și relative-interogative (*care, ce, cine cât*), adjective pronominale relative și relative-interogative (*care, ce cât*), unele pronume și adjective pronominale nehotărâte cu valoare relativă (*oricare, oricine, oricât*) și adverbele relative și relative-interogative (*când, unde, cum*) precedate sau nu de prepoziții. Caracteristica sintactică a conectorilor relativi este dublul lor rol sintactic: sunt elemente relaționale în frază și au funcție sintactică în subordonata atributivă.

Am văzut acolo și copii, ***care își așteptau părinții.***

2. Propoziția atributivă conjuncțională - are regenți din domeniul substantivelor abstracte, multe provenite din verbe, de tipul: *dorința, întrebarea, ideea, faptul* etc. Elementele lor introductive pot fi: *că (cum că* și *precum că*, având regenți substantivali din familia unor verbe *dicendi), să, ca.. să, dacă*. Spre deosebire de conectorii relativi, conjuncțiile nu au și funcție sintactică în subordonatele pe care le introduc.

Nu ascundea dorința ***să plece.***

APOZIȚIA

Două cuvinte sau două grupuri de cuvinte se pot afla în relație de echivalență. Astfel, strucutrile *vecinul meu de bloc* și *Andrei* sunt două modalități diferite prin care se face referire la aceeași persoană, cu scopul de a explica mai clar despre cine este vorba, deci de a identifica referntul. Prima secvență este *baza* construcției, iar cea de-a doua este *apoziția*. Așadar, apoziția este obligatoriu postpusă bazei sale, schimbând ordinea cuvintelor, se schimbă și rolurile lor: *Vecinul meu de bloc,* ***Andrei****, avea talent la desen.* vs. *Andrei,* ***vecinul meu de bloc****, avea talent la desen.*

Relația apozitivă se deosebește derelația sintactică de subordonare, așadar apaoziția nu este un tip de atribut. Se recunoaște ușor în enunș, pentru că e obligatoriu izolată (prozodic prin pauze, iar grafic, prin virgule, două puncte, linie de pauză). Fiind o structură detașată, are caracter facultativ, deci poate fi suprimată. Apoziția poate fi semnalizată în enunț cu ajutorul adverbelor de tip explicativ: *adică, respectiv, și anume, mai exact*.

Realizări ale apoziției

Apoziția se realizează prin:

- substantiv comun: *Andrei, un vecin, m-a ajutat.*

- substantiv propriu: *Sora mea, Ioan, este profesoară*.

- pronume: *Prietenul meu, adică el, va fi lângă tine*.

Substantivele, pronumele și numeralul cu rol de apoziție pot apărea cu formă de nominativ, indiferent de cazul bazei, sau pot relua cazul ori regimul prepozițional al bazei: *Am vorbit cu Anca,* ***prietena ta****. Am vorbit cu Anca,* ***cu prietena ta****.*

- numeral cu valoare pronominală: *Ceilalți sportivi,* ***al doilea și al treilea****, au abandonat.*

- adjectiv: *Avenit la noi un copil neascultător,* ***adică obraznic.***

- forme verbale nepersonale: *S-a impus în fața noastră muncind,* ***adică trudind****.*

Atunci când apoziția este realizată printr-n substantiv însoțit de termeni subordonați. Vorbim despre apoziție deavoltată. Astfel, în exemplu de mai sus: *Am vorbit cu Anca, prietena ta*, secvența *prietena ta* este o apoziție, iar în interiorul sintagmei, adjectivul pronominal *ta* este atribut, acordat în gen, număr și caz cu substantivul *prietena*.

Apoziția poate fi realizată și ca propoziție nonrestrictivă, cu rol de explicare a unei baze sau de realizare a echivalenței cu baza respectivă. Deși nondependente sintactic, propozițiile apozitive pot fi introduse prin conectori specifici subordonatelor (pronume, adverbe relative sau conjuncții) sau pot fi introduse direct, fără un element de relație:

- propoziție relativă: *I-am făcut cadou o carte,* ***adică ce îi place mai mult.***

- propoziție conjuncțională: *Găsise soluția potrivită:* ***să plece din țară.***

- propoziție independentă: *E un prieten bun,* ***adică este mereu lângă mine***.

V. Normă/abatere. Justificări sintactice și stilistice. Variație stilistică

- **Ortografie și punctuație**

  Semnele ortografice sunt: apostroful, bara oblică, blancul, cratima, linia de pauză, punctul și virgula.

  Apostroful poate avea mai multe roluri:

  - apare în cuvinte împrumutate din alte limbi;
  - marchează absența unor cifre;
  - notează în vorbirea familiară căderea accidentală a unui sunet sau grup de sunete;

  Bara oblică devine un semn ortografic atunci când apare în scrierea unor unități de măsură: km/h.

  Blancul sau absența unui semn se recunoaște în scrierea separată a elementelor unui cuvânt compus: Anul Nou.

  Cratima numită și liniuță de unire sau de despărțire, poate avea mai multe roluri:

  - redă pronunțarea împreună, în aceeași silabă, a două cuvinte diferite: le-au;
  - unește elementele unor cuvinte compuse: prim-ministru;
  - leagă cuvinte identice repetate: bla-bla;
  - marchează omiterea unei secvențe din interiorul unui cuvânt: d-ta;
  - leagă articolul sau desinența de plural la cuvinte cu grafii străine: show-ul;

  Linia de pauză se folosește în cuvinte compuse formate la rândul lor din alte cuvinte compuse: americano-sud-coreean.

  Punctul este folosit ca semn ortografic în scrierea abrevierilor: etc. (pentru *etcetera*).

  Virgula are, ca semn ortografic, un rol apropiat de cratimă și notează cuvinte identice repetate sau cu structuri simetrice: cioc, cioc, cu chiu, cu vai.

  Semnele de punctuație sunt semne grafice convenționale care au rolul de a marca în scris anumite caracteristici fonetice și/sau de organizare a enunțurilor. Semnele de punctuație pot apărea la sfârșitul sau în interiorul unor enunțuri: punctul, semnul întrebării, semnul exclamării, punctele de suspensie, două puncte, puncul și virgula, virgula, ghilimelele, linia de dialog, linia de pauză, parantezele.

  Cele mai multe dintre semnele de ortografie, mai puțin apostroful, pot funcționa și ca semne de punctuație, dar cu alte roluri.

  Punctul este un semn de punctuație care marchează finalul unei propoziții asertive: Ioana scrie un text.

  Semnul întrebării este un semn de punctuație care marchează finalul unei propoziții interogative: Ce faci?

  Semnul exclamării este un semn de punctuație care marchează finalul unei propoziții exclamative sau imperative: Ce joc interesant!

  Semnul exclamării poate fi utilizat pentru izolarea unor interjecții sau a unor substantive în vocativ, neintegrate sintactic: Of!Ioane!

Semnul întrebării și semnul exclamării asociate marchează intonația de tip special a enunțurilor interogative exclamative. Ordinea semnelor, eventual repetarea unuia dintre ele, poate sugera care este tipul de intonație predominant: Doamne, ce e în capul tău?!

Punctele de suspensie reprezintă un semn de ounctuație care marchează o secvență neterminată (o ezitare, o întrerupere): Cine știe ce urmează...

Două puncte reprezintă un semn de punctuație care marchează începutul unei enumerări, dar poate marca și începutul unei replici în vorbirea directă.

Ghilimelele reprezintă un semn de punctuație care notează citarea unui fragmen dintr-un text sau a unui titlu.

Linia de dialog este un semn de punctuație care marchează începutul vorbirii directe.

Punctul și virgula reprezintă un semn de punctuație care redă o pauză cu o durată intermediară între pauzele notate prin punct, respectiv prin virgulă; are, în special, rolul de a segmenta frazele lungi, făcând astfel mai clară construcția.

Virgula este un semn de punctuație care poate avea mai multe roluri:

- marchează coordonarea (prin juxtapunere) între cuvinte și/sau propoziții de același fel: Am mâncat mere, pere și caise. Ioana ajunge acasă, intră repede și deschide laptopul.
- marchează lipsa unui cuvânt, de obicei a verbului: Unul a fost certat și celălalt lăudat.
- izolează cuvinte sau construcții cu rol explicativ (incidente): Recolta este, după cum se vede, compromisă.
- izolează interjecții: Vai, ce păcat!
- izolează cuvinte care indică o strigare, o adresare (cuvinte în cazul vocativ), indiferent de poziția lor în enunț: Ce mai faceți, copii?
- marchează antepunerea unor propoziții față de regentă: Când m-au chemat, atunci am venit.
- izolează atribute sau circumstanțiale: Aplecat la munte, deși ploua.

Linia de pauză este un semn de punctuație ce separă grafic de restul enunțului o explicație.

Parantezele reprezintă un semn de punctuație care izolează cuvinte sau grupuri de cuvinte ce exprimă informații suplimentare.

- **Limba standard. Normă și abatere. Limba vorbită și limba scrisă (selecția lexicală, construcția frazei)**

Limba standard este o variantă a limbii naționale supusă unor reguli explicite, care o fac să fie mai stabilă în timp și comună vorbitorilor din zone diferite, deci potrivită pentru comunicarea publică. Standardizarea limbii (reducerea variației ei prin alegerea unor forme și prin respingerea altora) se realizează prin „instrumente" specifice: dicționare, cărți de gramtică și sisteme ortografice.

Standardizarea - stabilirea de *reguli* sau *norme* ale limbii standard - este un proces realizat în timp, de către instituții specializate și de către oameni de cultură. Aceștia din urmă își manifestă (prin practica scrisului sau prin recomandări explicite) preferința pentru anumite forme ale limbii. Formele sunt selectate pe baza unor criterii - care țin de regularitatea sistemului lingvistic, de tradiție, de frecvența în uz etc. Limba standard se răspândește prin școală și este folosită în situații oficiale sau în comunicarea publică. Elementele și trăsăturile neselecționate devin forme *nonstandard* sau *substandard*.

Normă și abatere - Exemple de norme ale limbiii standard sunt: (a) în ortografie și ortoepie - scrierea cu cratimă a unor forme clitice; (b) în gramatică - marcarea prin *pe* a pronumelui relativ complement direct (lucrurile pe care le-am zis);

În lexic nu există „reguli” propriu-zise, dar limba standard impune folosirea cuvintelor cu sensurile lor înregistrate de dicționare, precum și evitarea anumitor cuvinte marcate stilistic (populare, familiare, argotice, vulgare, precum: *pârțag*, *nașpa* etc).
Nerespectarea normelor este considerată *abatere* sau *greșeală*.
Nu trebuie să se uite, totuși, că normele sunt convenționale și relative, putându-se schimba în timp. Până în 2005, când a apărut a II-a ediție a *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic*, pronumele și adjectivul negativ *niciunul, niciun*, se scriau *nici unul, nici un*.
Uzul poate să nu corespundă totdeauna normelor. Când uzul este majoritar, iar abaterea nu este puternic marcată ca „semn de incultură”, normele se pot schimba și abaterea din trecut poate deveni normă.

Limbă vorbită. Limbă scrisă

Enunțurile și mesajele pe care acestea le alcătuiesc au unele trăsături specifice în funcție de mediul de comunicare - *oral* (prin viu grai) sau *scris*.
În vorbire, la transmiterea sensului colaborează și alte mijloace în afară de lexic și gramatică, și anume intonația, pauzele, accentuarea suplimentară. Au un rol foarte important și mijloacele extralingvistice: gesturile și mimica. Enunțurile propriu-zise pot fi fragmentate, eliptice, vagi, tocmai pentru că o mare parte din mesaj se transmite nonverbal.
Oralitatea are un carcater spontan, mai puțin elaborat, cu neglijențe, discontinuități, ezitări, clișee, dar și cu mai multe elemente afective. Construcția mesajului este mai simplă și se bazează pe acumulare, reformulare și repetiție. Mesajul oral se transmite de mai multe ori prin dialog, în prezența interlocutorului, de aceea sensul final e rezultatul unei interacțiuni.
Scrisul admite posibilitatea de verificare ulterioară a mesajului, deci poate conține construcții mai complexe și mai explicite, care urmăresc să integreze și să transmită prin enunțuri toată informația necesară. Scrisul introduce o distanță între interlocutori, mesajele scrise fiind în general mai puțin încărcate emoțional decât comunicarea față în față.
Scrisul nu dispune decât de puține semne convenționale pentru a marca intonația: semnele de punctuație, scrierea cu majuscule sau diverse forme de punere în pagină a cuvintelor. Mediul electronic a inventat emoticoanele, care nu suplinesc decât în mică parte ceea ce transmit în oralitae intonația și mimica.
În general, *limba scrisă* se suprapune în mai mare măsură cu limba *standard*, în vreme ce *limba vorbită* conține mai multe elemente *nonstandard*. Nu este însă o regulă generală: conferințele academice ilustrează limba standard în ipostaza ei orală, iar scrisorile neglijente sunt exemple de limbă nonstandard în scris.
Trăsăturile limbii vorbite pot fi prezente în scris în mai multe situații: a) în înregistrări care încearcă să fixeze cu scop documentar fenomenele ralității; b) în literatură, atunci când autorii își propun să creeze un efect de autencitate a vorbirii; c) în mesaje grăbite și neglijente. Epoca actuală a produs puternice interferențe între limba vorbtă și scris, printre altele și pentru că mijloacele electronice permit comunicarea în scris rapidă și efemeră.

Selecție lexicală

Limba vorbită se asociază mai des limbajului sau registrului *colocvial*, în vreme ce limba scrisă se asociază mai des registrului *standard*. Trăsăturile pe care le considerăm specifice limbii vorbite sunt, din acest motiv, și trăsături ale limbajului colocvial, separarea între ele fiind greu de făcut. *Limbajul familiar* sau *colocvial* este apropiat de limba standard, dar admite și unele elemnte nonstandard, caracteristice oralității: forme scurtate, elemente afective, diminutive etc. Limba vorbită admite mai ușor căderi de sunete, eliziuni, rostiri legate ale cuvintelor. De asemenea, vorbitorii tind să nu pronunțe *-l* final (articol hotărât),

vocala -*u* preluând valoarea de articol. Sunt multe specializări parțiale ale cuvintelor, în funcție de asocierea lor cu a) limba vorbită și registrul familiar, b) limba scrisă și registrul standard. De exemplu, verbul *a zice* se folosește curent în limba vorbită, dar este adesea înlocuit de *a spune*, în limba scrisă; *un pic* din vorbire este înlocuit în scris cu *puțin* etc.

Construcția frazei

Trăsături specifice oralității:
- întreruperi și reformulări;
- repetiții pentru reluarea frazei, după o intercalare;
- legarea enunțurilor prin *și*;
- frecvența propozițiilor scurte; fragmentarea enunțului;
- reproducerea în stil direct a unui dialog;
- utilizarea prezentului narativ (*pleacă, zice*);
- mulțimea elementelor deictice (*asta, aici*);
- frecvența unor elemente de aproximare;

Trăsături specifice gramaticii limbajului popular:
- relativa introdusă prin *de*;
- cauzala introdusă prin *că;*
- genitivul și dativul substantivelor feminine construite cu *lu* proclitic;
- relativul *care* complement direct fără marca *pe*.

- **Istoria cuvintelor - variații ale formei și a sensului în timp**

„**Carele** n-**au** greșit, **nece** s-**au** aflat în **rostul** lui vicleșug" (traducerea *Noului Testament,* 1648)

Textul cuprinde cuvântul *rost,* care provine din latinescul *rostrum* „cioc" și care avea în limba veche sensul „gură"; de aici s-a format verbul *a rosti* și expresii ca *pe de rost, a lua la rost*. În text există și forme gramaticale diferite de cele actuale: pronumele relativ variabil (*carele*), auxiliarul *au* pentru persoana a III-a singular, forma *nece* a conjuncției *nici*.

- **Limbaj popular. Variație regională a limbii. Variații de registru. Jargonul, argoul. Limbaj colocvial, limbaj cultivat (familiarizare). Termeni științifici.**

Limbajul nonstandard este numit *limbaj popular*, denumire care atrage atenția asupra faptului că trăsătuirle diferite de limba standard nu sunt pur și simplu greșeli, ci reprezintă o altă manifestare a limbii, cu propriile reguli nescrise. Prin *limbaj popular* se înțelege de obicei limbajul vorbit, în situații curente de viață cotidiană, în zonele rurale; formula acoperă însă, în sens larg, și limbajul nonstandard urban.

Limbajul popular are o stabilitate destul de mare, pentru că nu a fost supus direct și intensinfluențeiculturale moderne (împrumuturilor); de aceea păstrează și multe elemente arhaice. Nu este totuși închis inovației; dimpotrivă, vorbitorii preiau mult elemente din limba standard, prin intermediul școlii, prin relația cu autoritățile publice și - în ultimele decenii - mai ales prin intermediul mass-mediei.

Limbaju popular nu este foarte diferențiat în funcție de situația de comunicare, dar nici perfect omogen. Vorbitorii recurg la forme și construcții diferite după cum comunică în familie, în practicarea unei ocupații sau în transmiterea orală a literaturii populare.

Limbajul popular se realizează, de fapt, prin variante regionale. Când se descriu trăsăturile populare ale unui text se face însă abstracție de ceea ce este strict regional și se urmăresc elementele comune mai multor graiuri, dar care diferă față de limba standard.

Variații de registru - În funcție de situația de comunicare, de caracterul ei oficiaal sau amical, de relațiile între interlocutori, elementele de variație ale unei limbi se pot ierarhiza în *registre*, pe o axă care are la o extremă formalitatea maximă, la cealaltă - informalitatea maximă. Imaginarea unei astfel de axe nu înseamnă că toate elementele se pot plasa cu exactitate într-un anumit registru, pentru că ea reprezintă de fapt un continuum. Decupajele registrelor sunt aproximative, dar putem vorbi de mai multe niveluri, de exemplu de limbaj *solemn - oficial - standard - colocvial - popular - argotic*.

Formal

Solemn: Stimate domnule, îmi permit să vă reţin atenţia un moment pentru a vă comunica o informaţie care v-ar putea interesa.

Oficial: Domnule, vă rog să veniţi ca să vă comunic ceva!

Standard: Domnule, veniţi puţin ca să vă spun ceva!

Familiar: Domnu, ia vino un pic la mine să-ţi zic o chestie!

Popular: Nea cutare, ia vino mata olecuţă să-ţi zic cevaşilea!

Argotic: Băi bos, ia tai-o-ncoa la mandea să-ţi ciripesc ceva!

Informal

Pentru variaţiile socioculturale există şi alte subcategorii. De exemplu, se foloseşte termenul **jargon** pentru variantele familiare ale limbajelor de specialitate sau, depreciativ, pentru un limbaj ininteligibil, pretenţios, conţinând numeroase împrumuturi lexicale neadaptate.

Argoul este o variantă nonstandard a limbii prin care un grup sau o categorie de vorbitori îşi marchează coeziunea internă şi diferenţierea faţă de societatea şi cultura oficială. Elemente de argou sunt preluate de limbajul tinerilor şi pătrund permanent în limbajul colocvial. (ex: haleală „mâncare”, sfeclă „cap”)

Termeni ştiinţifici

Pe baza limbii standard şi respectând regulile ei generale, se diferenţiază variante specifice diverselor domenii ale vieţii socioculturale: limbajul ştiinţific, limbajul juridic şi administrativ, limbajul politic, cel jurnalistic, cel religios, publicitar etc. Limbajul ştiinţific este definit la un nivel mare de generalitate prin funcţia sa socială (de cunoaştere, de descriere obiectivă a lumii) şi prin contextul comunicativ (comunicare între specialişti). În realitate există diferenţe mari între limbajele ştiinţelor exacte şi cele din domeniul umanist. Textele ştiinţifice au însă, indiferent de domeniu, o structurare clarăşi respectă reguli specifice, înprimul rând de indicare cu precizie a surselor informaţiei. Limbajul ştiinţific se defineşte mai ales prin lexic şi prin *terminologiile sale*. *Termenii ştiinţifici* sunt cuvinte şi grupuri de cuvinte (sintagme) care primesc o definiţie riguroasă, explicită, prin care se încearcă limitarea ambiguităţilor. Unii termeni ştiinţifici provin din cuvintele limbii comune, alţii sunt special construiţi într-o limbă şi împrumutaţi apoi de alte limbi.

- **Valori stilistice ale diminutivelor**

Diminutivele sunt cuvintele formate cu sufixe diminutivale. În afară de sensul obiectiv („mai mic”), sufixele diminutivale au şi alte valori, lexicale sau stilistice:

-marchează un grad mai ridicat de afectivitate pozitivă: E o *bunicuţă* foarte simpatică!

- indică o atitudine ironică, depreciativă: O să ajungi şi tu, acolo, un *ingineraş*!

- atenuează politicos o cerere, o rugăminte: Aşteaptă-mă un *minuţel*!

Din punct de vedere stilistic, diminutivele capătă valori afective în funcţie de context, de intenţia vorbitorului şi de legătura semantică dintre baza lexicală şi sufix. Termenii care

desemnează cantități exacte, unitățile de măsură nu pot avea sensul „mai mic”, așa că sunt întotdeauna marcate stilistic: *ziulică, anișor*.

Valorile diminutivului nu se pot identifica în afara contextului:*cărticică* se poate referi pur și simplu la o carte mică, dar poate exprima și simpatie sau dispreț, sau o atitudine de modestie autoironică.

Aplicată adjectivelor și adverbelor, diminutivarea devine mijloc de gradare: *frumușel, grăsuț, binișor*.

Unele diminutive îți pierd legătura cu baza de derivare, pierd sensul de bază „mai mic” sau conotațiile stilistice, devenind termeni de desemnare neutră: *furculiță, grădiniță* - unitate de învățământ.

Diminutivele sunt foarte frecvente în oralitatea populară și familiară, dar sunt în genere evitate în limba standard, în care se preferă combinarea cu adjectivul *mic*.

În româna actuală, diminutivele apar destul de des în spațiul public, mai ales ca formă de atenuare și de stabilire a unei relații cordiale cu interlocutorul. Multe diminutive se folosesc în domeniul culinar: *sărmăluțe, ciorbiță de văcuță*. Abuzul de diminutive este însă dezaprobat de mulți vorbitori.